

Geloofwaardigheid op de proef?

Een dramaturgische benadering van seksuele identiteiten in de asielprocedure

Een etnografisch onderzoek met LGBTIQ+ asielzoekers in België

Siebe Jonckheere

r0661007

Masterproef aangeboden tot het behalen van de graad

MASTER IN DE SOCIALE EN CULTURELE
ANTROPOLOGIE

Promotor: Prof. dr. Nadia Fadil

Verslaggever: Prof. dr. Filip De Boeck

Dagelijkse begeleider: Prof. dr. Nadia Fadil

Academiejaar: 2020-2021

Word count: 25.359

Abstract

In deze studie staan de intersecties van seksualiteit met performativiteit van LGBTIQ+ asielzoekende subjecten centraal, als lens om te onderzoeken hoe ze hun seksuele identiteit en narratieven van het *Zelf* negotiëren en construeren in diverse contexten van het asielregime in België, in gemeenschaps- en groepsvorming, doorheen transnationale netwerken en de ‘totaalinrichting’ van het asielcentrum. Daaruit concludeer ik dat performativiteit een constante repetitieve *act* vereist in het dagelijkse leven van LGBTIQ+ asielzoekers, doorheen de asielprocedure en in sociale interacties. De geloofwaardigheid van hun *Zelf*-narratief wordt geïnstrumentaliseerd als een tool van bestuurlijkheid. Hieruit ontstaat een dialectiek tussen het *Zelf* en de Staat, een frictie die het asielverzoekend subject belichaamt in de microkosmos van de asielprocedure –en centra.

Ik voerde mijn studie uit op basis van empirie in etnografisch onderzoek dat (semi-gestructureerde) interviews beslaat, afgenomen in België (Brussel en Vlaanderen) over de tijdsspanne van een half jaar (juli 2020 – december 2020). Mijn etnografie vertrekt dus niet vanuit het perspectief van door de Staat gevormde (*top-down*) instellingen en structuren, maar neemt LGBTIQ+ asielzoekers en de bijkomstige actoren, bijvoorbeeld asielbeoordelaars, tolken, ondervragers of juridische assistenties, als *bottom-up* actoren als het vertrekpunt voor deze studie.

In dit onderzoek pleit ik, in de eerste plaats, voor een alternatieve aanpak om te bepalen welke asielzoekende subjecten, op basis van de seksuele oriëntatie of genderidentiteit, erkend ‘mogen’ worden. De focus ligt hier echter grotendeels op homoseksuele mannen. In België is er nood aan een gegronde, individueel gecontextualiseerde beoordeling van LGBTIQ+ asielnarratieven, met meer belangstelling voor en waardehechting aan de stem van het *Zelf*-narratief en, vice versa, minder op vooropgestelde parameters of cultuur-stereotiepe aannames wat seksualiteit, identiteit en verdienstelijkheid betreft, beroep te doen.

[KERNWOORDEN: asiel; migratie; LGBTIQ+; performativiteit; narrativiteit; *impressie management*; *Zelf*-narratief; symbolisch interactionisme; poststructuralisme; verdienstelijkheid; burgerschap; trauma; slachtofferschap; *belonging*; transnationalisme; bureaucratie; de Staat; taalideologie; pretextualiteit.]

Inhoudstafel

ABSTRACT	0
PROLOOG	3
2021: ZEVENTIG JAAR CONVENTIE VAN GENÈVE, ZEVENTIG JAAR VLUCHTELINGENRECHT	3
1. INLEIDING	7
QUID GELOOFWAARDIGHEID VAN LGBTIQ+ ASIELZOEKERS?	7
1.1. ONDERZOEKSVRAGEN –EN DOELEN	10
1.2. <i>A STATE OF THE ART. OVER PERFORMATIVITEIT EN HET STRUCTURE-AGENCY-DEBAT</i>	12
1.3. EEN BIJDRAGE TOT DE SOCIALE ANTROPOLOGIE OVER SEKSUALITEIT, ASIEL EN MIGRATIE	14
2. THEORETISCHE GENEALOGIEËN	15
2.1. DE DRAMATURGIE VAN HET DAGELIJKSE LEVEN: <i>EEN INLEIDING TOT ERVING GOFFMAN</i>	15
2.2. DE NEXUS PERFORMATIVITEIT-SEKSUALITEIT: <i>AANVULLINGEN DOOR JUDITH BUTLER</i>	18
2.3. DE CASUS: PERFORMATIVITEIT VAN LGBTIQ+ ASIELZOEKERS IN BELGIË?	19
3. METHODOLOGIE	20
3.1. POSITIONALITEIT	22
3.2. ONLINE ETNOGRAFIE ONDER HET REGIME VAN DE CORONACRISIS: <i>NIEUWE MEDIA</i>	22
4. HET ONDERZOEKSVELD	23
5. ETHIEK	24
EERSTE BEDRIJF	27
WELKE ASIELZOEKER VERDIENT EEN TOEKOMST?	27
NARRATIEVEN EN PERFORMATIVITEIT VAN HET ZELF	27
INLEIDING	28
HOOFDSTUK 1. DE MASKERS VALLEN AF. FRAUDULEUS OF WAARACHTIG?	30
HOOFDSTUK 2. PERFORMATIEVE IDENTITEIT IN DE ASIELPROCEDURE	35
HOOFDSTUK 2.1. DE CONSTRUCTIE VAN EEN GELOOFWAARDIG EN EEN COHERENT ZELF-NARRATIEF EN DE WAARDE VAN HET ‘EIGEN’ WOORD VAN DE ASIELZOEKER	37
HOOFDSTUK 2.2. REGIMES VAN ONGELOOF: <i>STRUCTUREEL WANTROUWEN IN HET INDIVIDU</i>	40
HOOFDSTUK 2.3. KENNIS VAN HET HOEBIMILIEU EN DE LGBTIQ+ <i>COMMUNITY</i>	42
HOOFDSTUK 2.4. GELOOFWAARDIGHEID ALS TOOL VAN BIOMACHT EN BESTUURLIJKHEID	44
HOOFDSTUK 3. (ON-)VERDIENSTELIJKHEIDSNARRATIEVEN	45
INCLUSIEF OF EXCLUSIEF BURGERSCHAPSDISCOURS?	45
HOOFDSTUK 3.1. DE CONDITIONERING VAN TRAUMA EN SLACHTOFFERSCHAP	46
HOOFDSTUK 3.2. MORELE BURGERSCHAPSDISCOURSEN EN DE ONZICHTBAARHEID VAN DE MARKER SEKSUALITEIT	49
HOOFDSTUK 3.3. BURGERSCHAP, VERBEELDINGEN VAN DE NATIE EN DE ‘ASSIMILEERBAARHEID’ VAN LGBTIQ+ ASIELZOEKERS	52
TWEEDE BEDRIJF	56
DE DIALECTIEK TUSSEN HET ZELF EN DE STAAT:	56
NEGOTIËREN VAN GELOOFWAARDIGHEID IN DE BUREAUCRATISCHE ASIELPROCEDURE	56
INLEIDING	57
HOOFDSTUK 4. DE MICROKOSMOS VAN DE ASIELPROCEDURE	59

ONZEKERHEDEN, HOOP EN WACHTEN	59
HOOFDSTUK 4.1. HET DOCUMENTATIESYSTEEM.....	64
HOOFDSTUK 4.2. LEGALE PRECARITEITSCONDITIES VAN LGBTIQ+ ASIELZOEKERS	67
HOOFDSTUK 5. OBSTAKELS VAN TAALIDEOLOGIE, COMMUNICATIE EN INTERPRETATIE VAN ZELF-NARRATIEVEN	69
HOOFDSTUK 5.1. INTERPRETATIE EN PRETEXTUALITEIT	70
HOOFDSTUK 5.2. HET BELANG VAN SOCIOLINGUIÏSTISCHE BEGRIPSVORMING OVER STILTES.....	73
CONCLUSIE	75
HET LAATSTE WOORD	78
BIBLIOGRAFIE	79
BOEKEN	79
HOOFDSTUKKEN UIT BOEKEN	80
ACADEMISCHE ARTIKELS	81
WETTEKSTEN, JURISPRUDENTIE EN OPENBARE RAPPORTEN.....	86

Proloog

2021: zeventig jaar Conventie van Genève, zeventig jaar vluchtelingenrecht

*“Het recht om rechten te hebben, het recht van elk individu om bij de mensheid te horen,
moet door de mensheid zelf toegekend worden.*

Het is geenszins zeker of dit mogelijk is...”

— Vertaald uit “The Origins of Totalitarianism” (1951).

Het is geen toeval dat ik mijn thesis met een inspirerende quote van Hannah Arendt inleid. “Het recht om rechten te hebben,” schrijft ze in haar academische werk “The Origins of Totalitarianism” (1959), waarmee Arendt het lot van de ‘staatlozen’ in het Europa van de vorige eeuw trachtte aan te kaarten. Na de gruwelen in de dertiger jaren van het nazisme, diepgeworteld antisemitisme, xenofobie en het imperialisme klinkt dergelijk pleidooi voor universele mensenrechten weinigzeggend, want voor wie gelden deze rechten en, vice versa, voor wie *niet*? In hetzelfde jaar als de publicatie van Arendts boek besloten de Verenigde Naties (hierna: VN) het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (1951) in Genève, als bijproduct van de VN-verklaring van de Rechten van de Mens (1948). Het kader dat die mensenrechten schept, wordt in die zin ook een officiële vector voor het claimen van groepsrechten, door, onder andere, gender- en seksuele minderheden (Massad 2007 geciteerd in Giametta 2020, 143).

Het eerste artikel van het Vluchtelingenverdrag (1951) definieert vluchteling als volgt. Voor het doel en vervolg van dit onderzoek zijn de noties “gegronde vrees voor vervolging” en “sociale groep” van belang:

“[...] elke persoon die [...] uit gegronde vrees voor vervolging wegens ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan, of uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen [...]”

— (Artikel 1/A2, Vluchtelingenverdrag).

Vandaag, zeventig jaar later, klinken Arendts woorden steeds relevant en actueel. Tijdens de ‘Zomer van migratie’ in 2015 heeft de Europese Unie schizofrenisch gehandeld op vlak van haar asielregime. De recente migratiegolven gaan onze geschiedenis in als ‘crisissen’ (Gill & Good 2019, 2 – 3). De vraag, echter, blijft onbeantwoord of die ‘crisis’ op de falende Unie, de staatsinstellingen en hun repressieve deportatiebeleid of op de migrant *zelf* slaat. Sindsdien zijn fenomenen zoals het asiel en de asielzoeker uitgehold op zowel politiek-discursief als op beleidsmatig niveau. Vandaag de dag prioritiseert België het sneller en effectiever afhandelen van de asioldossiers, meestal in het nadeel van de asielzoekende subjecten. Daarom heb ik mezelf een jaar geleden de vraag gesteld welke impact dit op het lot van de LGBTIQ+ migranten anno 2020 nalaat, als een groeps categorie van bestuurlijkheid – gebaseerd op het ‘Foucaultiaans gedachtegoed’, waarvan hun identiteit door complexe en vaak overlappende vectoren van seksualiteit, ras, etniciteit, nationaliteit, ‘vluchteling-heid’, en zelfs taal, loopt. Deze complexiteit vraagt om een diepgaandere individuele beoordeling van asielaanvragen, namelijk casus per casus.

Waar de Conventie van Genève niet over uitwijdt, is een universeel model voor de asielbeoordeling in VN-lidstaten. Het is deze lacune in richtlijnen en advies die de ruimte voor willekeur van nationale asielregimes creëert. Asielzoekers zijn, daarom, het bestuurlijk voorwerp van constante onzekerheid. Ze bevinden zich in een ‘staat van crisis’, een *chroniciteit* van crisis (naar Hage 2009). Hun toekomst is zowel verstoord als hoopvol. De diverse tijdruimtes die ze opeisen en waardoor ze worden gevormd, van de asielcentra tot in de kamers van de asielinstantie, creëren potentiële sites voor discontinuïteit, dramaturgieën van de individualiteit, het Zelf, alsook sociale veranderingen in een bredere zin. Door dichotomische verhoudingen tussen machtsstructuur en *agency* uit te pakken en deconstrueren, leert mijn thesis dat hun bestaan nooit door alleen maar passiviteit en slachtofferschap getekend wordt.

Met mijn etnografische studie over LGBTIQ+ asielzoekers in België wil ik het debat openen over welke mensenrechten gelden, wie het ‘verdient’ om tot de maatschappij of gemeenschappen te behoren en, een uiterst onmisbaar gegeven, hoe asielzoekers hun geloofwaardigheid en verdienstelijkheid als het ware performeren in diverse dagelijkse situaties. Met een knipoog naar de Canadese socioloog [Erving Goffman](#) zoek ik, onder andere, naar de intersecties tussen seksuele identiteiten en migraties vanuit een dramaturgische, symbolisch-interactionele visie op de ‘individualiteit’ van asielzoekers. In deze

thesis staat de complexiteit van en de dialectiek tussen machtsstructuren en individuele *agencies* van asielzoekende subjecten centraal, waarmee ik relevante kritieken en een vernieuwende bijdrage tot uitgebreide corpi over performativiteit, onder andere de Goffmaneske en Butleriaanse academische literatuur, lever. Evenals moet mijn studie alternatieve methoden en vernieuwende inzichten bieden over de intersectionaliteit van meerlagige LGBTIQ+ migrantenidentiteiten en de performativiteit van hun *Zelf*.

Sta me hier ook even toe om enkele mensen te bedanken. Mensen die mij direct en indirect doorheen het proces van dit onderzoek hebben bijgestaan, begeleid en gesteund. In de eerste plaats wil ik mijn promotor, Prof. dr. Nadia Fadil, van harte bedanken voor haar advies en rijke inzichten van theorieën tot methodologische aanpak. Tijdens de afgelopen twee jaar heeft ze er telkens opnieuw voor gezorgd dat ik in de 'kosmische chaos' van het datamateriaal en theorieën door het bos de bomen kon zien.

Toen ik twee jaar geleden in mijn opleiding Arabistiek en islamkunde haar keuzevak "Anthropology of Islam" opnam, proefde ik voor het eerst van de ondergewaardeerde discipline die we, antropologie, vaak zijn. Ik durf zelfs zeggen dat dit keuzevak mij in de richting van antropologie als masteropleiding duwde. Tijdens de zomer anno 2019 spendeerde ik een hele poos in Caïro, waar ik de kans had om te reflecteren over mijn toekomstideeën. Het was de *on-the-ground*-methode van etnografisch veldwerk in onze antropologische discipline waar ik mijn voorkeur aan gaf, boven de doctrinaire discipline van Arabistiek. Aanvankelijk was ik niet op het gebied van migratiestudies gevallen om er mijn thesis aan toe te wijden. Allerlei factoren, waaronder de coronacrisis, dwongen mij om mijn onderzoeksveld in plaats van het gepland veldwerk in de stedelijke context van Beiroet weer naar België te verschuiven. Het was een impulsieve onderwerps*switch*, waar ik tot op de dag van vandaag geen spijt van heb. Het werd me steeds duidelijker waarom de combinatie van Arabistiek en antropologie voordelig voor dit – en misschien toekomstig – onderzoek uitkwam. In mijn onderzoek zal duidelijk worden dat ik mijn voorliefde voor taal nooit achter me heb gelaten, ondanks een carrières*switch* van de Letteren naar de Sociale Wetenschappen.

Daarnaast wil ik ook enkele belangrijke tussenpersonen bedanken. Zonder hen zou ik dit werk niet hebben geschreven: Anke Van de Velde, Elisabeth Palmero en Leila Bougrine van de organisatie IOM – UN Migration Benelux, Oliviero Aseglio van de organisatie RainbowHouse Brussel, Lisa Okladnicoff en Daphne Knoop van Vluchtelingenwerk Vlaanderen, de psychologen van Fedasil, Rémy Bonny van de organisatie Forbidden Colours, Yves Aerts van de Vlaamse koepelorganisatie çavaria en, ten slotte, Denis Bouwen. Daarbovenop wil ik graag de onderzoekers dr. Robert Gibb en dr. Francesca Stella van The University of Glasgow bedanken om de interesse in het voeren van onderzoek in een toekomstig leven aan te wakkeren. Alsook wil ik bij voorbaat de Université Libre de Bruxelles bedanken om mijn applicatie voor de *Advanced Master in EU Interdisciplinary studies* te aanvaarden. Met een specialisering in migratiestudies vanuit het EU-perspectief hoop ik relevante inzichten te leren en een bijdrage te leveren tot onze discipline. Vooral hoop ik met mijn vergaarde kennis verandering te stimuleren op het vlak van asiel- en migratiebeleid in de EU en België. Ik kijk uit naar deze nieuwe uitdaging.

Tot slot wil ik nog enkele mensen bedanken die mij in het voorbije jaar (en de afgelopen jaren) zeer dierbaar zijn geweest. Een lijst met namen kan ik eindeloos aanvullen, dus ik houd het kort en bondig. Ik bedank, in de eerste plaats, mijn ouders, mijn zus, grootouders en de dichte familieleden voor hun jarenlange steun in Leuven en daarbuiten. Mijn studiekeuze was nooit een evidentie, maar toch staan mijn ouders als een rots achter mijn beslissingen. Ook enkele medestudenten, zoals Anke, Isaura, Jana en Joeri kan ik niet genoeg bedanken voor de vele gedachtewisselingen en hun steun doorheen deze masteropleiding. Uit onze gedeelde interesses groeide een duurzame vriendschapsband. Last, but not least, wil ik ook mijn beste vrienden bedanken. Ook de kameraden van Jongsocialisten en de collega's van The ONE Campaign wil ik hier vermelden om hen uitvoerig te bedanken. Ten slotte verdient mijn vriend Aaron al een dankwoord op zich voor zijn onvoorwaardelijke steun in vaak woelige periodes.

Veel leesplezier aan elk van hen met het lezen van de thesis. Antropoloog of niet, ik hoop dat ieder zijn geest verruimt, nieuwe inzichten in de migratiedebatten verwerft en gestimuleerd wordt om op een kritische manier na te denken over de vaak voor waar genomen en dogmatische assumpties over fenomenen van asiel en migratie.

* * *

1. Inleiding

Quid geloofwaardigheid van LGBTIQ+ asielzoekers?

Ik ontmoette Mariam voor het eerst via een WhatsApp videogesprek. Op een winterse namiddag hebben we de hele namiddag gepraat over LGBTIQ+ rechten in België en Georgië. Ze heeft in haar thuisland vele stenen verlegd met organisaties die vechten voor meer LGBTIQ+ rechten. “Het eerste jaar in België was zwaar,” vertelt ze. “Ik werd moeilijk geaccepteerd. In het asielcentrum zag ik gruwelijke taferelen. Het personeel moest ons beschermen, ons helpen. Ze deden niets wanneer er iets ergs gebeurde. De mannen in het centrum waren toxic en kenden geen grenzen.” De conversaties gaan verder over de coronacrisis. “Ik deel momenteel een flat met andere vluchtelingen. Het is niet veel, maar het is hier in ieder geval al beter dan in de asielcentra.” Op het eerste gezicht lijkt haar migratieverhaal geen happy end te krijgen.

Mariam definieert zichzelf als transgender. Ik vraag haar ook of het beeld dat ze had van België voor ze vluchtte, een ander beeld was dan ze nu heeft. “Mensen hebben me altijd verteld dat België één van de veiligste landen is om openlijk te outen als homoseksueel of transgender, maar ik heb hier geleerd dat de realiteit helemaal anders is. Dit land mag wel bovenaan de LGBTIQ+-veilige indexen staan. Er is nog veel werk aan de winkel, zowel in de openbare ruimte als achter de muren van iemands privéwoning... Geen enkele politicus wil onze ervaringen horen, want het geeft een negatief imago van het land weer.

— Gesprek met Mariam (november 2020). Eigen vertaling uit het Engels.

Nooit was de toekomst van Mariam zo onzeker, precair en onvoorspelbaar als vandaag, vooral onder het regime dat de aanslepende coronapandemie tracht te temperen. Mariam is niet alleen, want wat Mariam hier vertelt, staat als een metafoor of is symbolisch voor het traject van LGBTIQ+ asielzoekers in België. Geen enkele migrantencategorie als deze worstelt zich door de surveillantiemechanismen die de asielprocedure domineren, met hun einddoel als een vluchteling erkend te worden en hier een toekomst op te bouwen. Hun complexe en meerlagige identiteit is niet in het minst de reden van hun asielverzoek. Ook in het Belgische vluchtelingenrecht is seksuele geaardheid tot een begrip gegroeid.

In de juridische zin worden LGBTIQ+ asielzoekers als “sociale groep” (zie supra) beschouwd, maar het Verdrag van Genève, echter, biedt geen vastomlijnde definitie van het begrip “sociale groep” (Gérard & Parrein 2009, 292 – 306). Daar schept de Belgische wetgeving duidelijkheid over: Wanneer LGBTIQ+ personen asiel verzoeken, wordt hun aanvraag aan het risico op vervolging in het land van herkomst getoetst (zie Artikel 1/A2, Vluchtelingenverdrag). Op basis daarvan bepaalt de bevoegde instantie of de asielverzoeker al dan niet als vluchteling erkend kan worden.

“De vluchtelingenstatus wordt toegekend aan de vreemdeling die voldoet aan de voorwaarden van artikel 1 van het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen dat op 28 juli 1951 te Genève tot stand is gekomen [...] a) dadens van lichamelijk of geestelijk geweld, inclusief seksueel geweld [...]”

— (Artikel 48/3 §2, Vreemdelingenwet).

Het bovenstaand wetsartikel toont aan dat vervolging zich niet enkel op fysieke markers focust, maar ook op psycho-sociale factoren, wat verder in het onderzoek uitgebreider behandeld zal worden.

Alles hangt immers af van de geloofwaardigheid die de asielzoeker in zijn asielrelaas aan de dag kan brengen. *Quid* geloofwaardigheid? Indien de asielzoeker seksuele oriëntatie als vluchtreden inroept, moet het gegrondheidsonderzoek uitwijzen of die gegronde vrees voor vervolging degelijk ‘gegrond’ is (Gérard & Parrein 2009, 292). Daardoor moet de bevoegde instantie tijdens de beoordeling rekening houden, gebaseerd op de definitie in het Vluchtelingenverdrag (1951), betreffende de toekenning van de vluchtelingenstatus, met de volgende elementen:

[...] genderaspecten, waaronder genderidentiteit, wanneer moet worden vastgesteld of iemand tot een bepaalde sociale groep behoort of wanneer een kenmerk van een dergelijke groep wordt geïdentificeerd.”

— (Artikel 48/3, §4, Vreemdelingenwet).

Zoals antropoloog Wim Peumans in zijn boek “Seks en Stigma Over Grenzen Heen” (2011) onderzocht, moeten LGBTIQ+ asielzoekers bewijsmateriaal van seksuele omgang voorleggen, terwijl de instanties dit niet van heteroseksuele asielzoekers verwachten. De Belgische asielinstanties, specifiek, stellen parameters op om de gegrondheid van asielaanvragen na te gaan. De geloofwaardigheidsbeoordeling

ligt hier in handen van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (hierna: CGVS). Het is namelijk dat gegeven van parameters en de “genderaspecten” (zie supra) dat ik in deze studie wil problematiseren. Vanuit het narratief van het Zelf onderzoek ik de potentiële ontwikkeling van een performatieve *Zelf* waarmee LGBTIQ+ asielzoekers hun ‘geloofwaardigheid’ ensceneren door middel van zowel materiële *markers*, bijvoorbeeld documentatie als bewijsmateriaal, als immateriële, zij het discoursen¹ van verdienstelijkheid, zij het burgerschapsnarratieven, zij het de conditionering van trauma en slachtofferschap die ze internaliseren en dewelke bijdragen tot hun zelf-identificatie.

Daarnaast werp ik een blik op hoe hun identiteitslagen doorheen de asielprocedure geperformeerd worden. Niet alleen voeren LGBTIQ+ asielzoekers hun (seksuele) identiteit op om als ‘geloofwaardig’ beschouwd te worden, maar dat dramaturgische aspect in hun leven dringt zich ook in elke dagelijkse context op. Van de asielcentra tot transnationale banden met het thuisland, familie en vrienden. Hun gemeenschapsvorming en individuele identiteitsvorming zijn allesbepalend voor het krijgen van de vluchtelingenstatus in België. Net omwille van dit feit is het dramaturgisch perspectief zichtbaarder en prominenter aanwezig ‘op de scène’ van het asiel dan bij eender welke andere migrantencategorie. Deze studie onderzoekt op welke manieren LGBTIQ+ asielzoekers de intersecties van identiteiten in het dagelijkse leven ensceneren en hoe structuren van macht en surveillantie in het asielregime hun performativiteit, identiteits- en groepsvorming co-construeren. De probleemstelling accentueert de constante frictie tussen structuur en agency. Een contextualisering, bekritisering en (de-)constructie van geloofwaardigheid vormen een centrale as in deze studie, en de ‘politiek van geloofwaardigheid’ die asiel onderbouwt, waarvan elk onderdeel de *agency* van de LGBTIQ+ asielzoekers accentueert, en, meer nog, hoe zij hun Zelf-narratieven en geloofwaardigheid percipiëren, belichamen en (on-)bewust ensceneren.

---

¹ Om het begrip ‘discours’ af te bakenen voor de doeleinden van dit onderzoek, is het werk van Stuart Hall een uitstekende referentie. Vertrekkend vanuit Foucault definieert Hall een discours als “een groep statements die een taal bieden om over een onderwerp op een specifiek moment in de geschiedenis te praten, een manier om onze kennis daarover te representeren...” Hall voegt daar aan toe dat “discoursen dat onderwerp construeren. Ze definiëren en produceren het voorwerp van onze kennis. Ze besturen de wijze waarop in een betekenisvolle en beredeneerde stijl en modus over dat specifieke thema wordt gesproken” (zie “The Work of Representation” (Hall 1997), eigen vertaling).

De indeling van deze thesis is tweeledig. Ik behandel in de discussie van het datamateriaal twee grote themata: de narrativiteit en performativiteit van het Zelf en de dialectiek tussen die Zelf-presentatie en de Staat, i.e. de vorming en reconstructie van het individuele Zelf tijdens de asielprocedure. Eerst schets ik de onderzoeksvragen, een state of the art en toon de relevantie van dit onderzoek aan voor het sociaal-antropologisch veld. Daarna bespreek ik gehanteerde methodologieën, het veld waarin ik me als onderzoeker begeef, alsook verklaar ik en bied ik een antwoord op ethische vraagstukken en obstakels. De rode draad doorheen dit onderzoek vormt een deconstructie van geloofwaardigheid in de context van het asielregime en de wijze waarop geloofwaardigheid als een tool wordt aangewend om LGBTIQ+ asielzoekers te instrumentaliseren, met de poststructuralistische invalshoek op seksuele identiteit.

Daarnaast kan ik de precariserende gevolgen van de coronaregimes op de asielzoekers niet negeren tijdens de uitvoering van mijn etnografie. Niet alleen de asielprocedures an sich lopen een vertraging op, maar ook belemmeren de intersectie van een restrictieve asiel- en migratiepolitiek en de strenge maatregelen de beleving van hun seksualiteit, belonging, alsook het integratietraject. Daarom zal het coronaregime een onderliggende spil in mijn analyses van het etnografisch materiaal vormen.

1.1. Onderzoeksvragen –en doelen

In deze studie met LGBTIQ+ asielzoekers in België zal ik individuele ervaringen in kaart brengen om assumpties over geloofwaardigheid en de geënceneerde, performatieve aard van de asielprocedures in vraag te stellen en ze vervolgens te deconstrueren. Centraal in mijn thesis staat de vraag: Op welke complexe manieren performeren LGBTIQ+ asielzoekers intersecties van identiteit met het alledaagse en hoe co-construeren structuren van macht en surveillantie die performativiteit in het asielregime? Uit de tweeledige vraag onderscheid ik enerzijds top-down structurering van het individu, anderzijds bottom-up performativiteit, (onzichtbare) verzetstechnieken en individuele agency.

Op basis van het etnografisch materiaal pak ik de narratieven van asielzoekers uit over hun seksuele identiteit, verdienstelijkheid, burgerschap, trauma's, slachtofferschap en transnationale netwerken. Een rode draad doorheen deze discoursen vormt het dramaturgisch perspectief van het individu dat

in de structuur van asielprocedures ruimte laat om te ageren en identiteit te performeren. Daarnaast onderzoek ik hoe LGBTIQ+ asielzoekers hun leven reconstrueren in stedelijke tijdruimteregeesters van België, al dan niet in (dis-)connecties met LGBTIQ+ en/ of diasporische gemeenschappen. Aan de hand van onder andere de theorie van impressie management, ontwikkeld door Erving Goffman, tracht ik aan te tonen hoe verschillende inferenties naar geloofwaardigheid systematisch op de proef worden gesteld. Mijn overkoepelende onderzoeksdoel beklemtoont gecontextualiseerde begripsvorming van tactieken in het construeren van narratieven en het ensceneren van het Zelf in het asielregime.

Onderstaand stel ik drie subvragen op die in drie separate bedrijven behandeld zullen worden. Deze vragen splitsen de hoofdvraag op in een diepgaandere analyse in interactie met het datamateriaal en bijkomende theoretische kaders:

1. Op welke manieren staan Zelf-presentatie en performativiteit van de identiteit bij asielzoekende LGBTIQ+ subjecten centraal in het dagdagelijkse leven en het geloofwaardigheidsonderzoek van de asielprocedure?
2. In welke mate spelen de zogeheten verdienstelijkheidsnarratieven een rol in de constitutie van het Zelf van LGBTIQ+ asielzoekers en vormen ze een preconditione voor integratie en burgerschap?
3. Hoe verhoudt het Zelf-narratief zich tot de bureaucratische asielprocedure –en het regime?

Het klinkt best clichématig, maar dit mag geen antropologisch onderzoek heten als ik niet verder dan de statistieken alleen keek. Op basis van cijfers van het CGVS kregen in 2019 grosso modo 570 mensen, die hun seksuele oriëntaties of genderidentiteiten als grondreden voor hun vraag om internationale bescherming gaven, de volgende beslissing van het CGVS: 54% geweigerd en 46% kreeg het subsidiair beschermingsstatuut². Enkele veelvoorkomende herkomstlanden zijn Irak, Venezuela, Kameroen en Senegal (CGVS 2020 geciteerd in Okladnicoff 2020, 5). Hoewel cijfers slechts één zijde van de realiteit presenteren, ruil ik in de etnografie representativiteit voor authenticiteit in. Hier krijgen individuele

---

² “De status van subsidiaire bescherming geeft recht op een initieel beperkt verblijf in België [...]. Na vijf jaar, te rekenen vanaf de indiening van het verzoek om de internationale bescherming, krijgt de subsidiair beschermde een onbeperkt verblijfsrecht” (CGVS 2021).

levensverhalen en dagelijkse praktijken een stem en breng ik de complexiteit achter de statistiek van asiel en migraties naar de voorgrond. De verhalen die achter deze cijfers schuilen, worden door hun ‘geconstrueerdheid’, alsook de performativiteit daarvan door de asielzoekers in kwestie, gemarkeerd. “Vluchtverhalen zijn kritisch voor hun Zelf-perceptie. De individuen zijn actieve vertellers omdat ze hun narratief construeren. Ze selecteren *zelf* wat ze willen verhullen of verbergen” (Fobear 2015, 103). Met mijn focus op narrativiteit tracht ik populaire retorieken discursief uit te pakken om diepgaande begripsvorming van hun complexe, geleefde realiteiten te promoten. Een antropologisch perspectief op deze asielkwesties is niet alleen fundamenteel om migratiedebatten, omtrent de realiteiten in het veld, te openen, maar vooral om een ‘effectiever’ beleid en discours te bewerkstelligen en uiteindelijk ook een rechtvaardiger asiel- en integratieregime te stimuleren in België en daarbuiten.

1.2. A state of the art. Over performativiteit en het structure-agency-debat

Diverse antropologische en sociologische onderzoeken hebben inkt over het onderwerp van LGBTIQ+ asielzoekers laten vloeien (Dhoest 2019; Fobear 2015; Lewis 2014; Mai & King 2009; Manalansan 2006; Mole 2018; Raboin 2017; Shuman & Bohmer 2014). Niettemin blijft de lens van performativiteit vanuit hun Zelf-narratie –en identificatie onderbelicht. Seksuele geaardheid of identiteit die onderhevig zijn aan vervolging of discriminatie in het ‘thuisland’, blijven een tijdloos of actueel fenomeen en vormen vaak de doorslaggevende *push factor* om te emigreren (Peumans 2011, 18; 145). In de Belgische context van asiel besteedde nog geen enkele onderzoeker aandacht aan het belang van seksuele identiteit en constructies daarvan in Zelf-narratieven doorheen de asielprocedure en het bredere integratieproces dat daarop volgt. In mijn thesis begeef ik me daarom als masterstudent op onontgonnen academisch terrein. Hetgeen deze etnografie vernieuwend maakt, is de empirische dataverzamelmethode in combinatie met theorieën van symbolisch interactionisme en performativiteit van seksualiteit, waar het neerpennen, (re-)construeren en deconstrueren van de Zelf-narratieven over asiel en migraties, dagdagelijkse geleefde praktijken en de ervaringen van LGBTIQ+ asielzoekers in België centraal staan. Overige studies, echter, beperkten zich tot de juridische analyses op basis van casi die in de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (hierna: RvV) behandeld worden, waarvan slechts geweigerde gevallen online beschikbaar zijn (Verhaeghe 2019; Middelkoop 2010 geciteerd in Spijkerboer 2013). Dergelijke

deductieve discoursanalyse van jurisprudentie staat los van de geleefde realiteit van diverse LGBTIQ+ asielzoekers. Hierdoor poog ik verder te kijken dan het “juridisch schild en retorische concepten van politiek discours” (Jubany 2011, 75). Door *inductief* onderzoek van *beings-in-the-world* en dagdagelijkse leefwerelden tracht ik vat op sociale veranderingen, breekpunten en (dis-)continuïteiten te krijgen.

Hoewel veel academische literatuur rond het thema van LGBTIQ+ asielzoekers kritisch engageert met de gevolgen van het asielbeleid – en de procedure, is weinig onderzoek aan de individuele ervaringen en de *agency* van de asielzoekers toegewijd. Enkele recente onderzoeken in Belgische context bestaan uit de thematische koppelingen van meervoudige stigmata waar asielzoekers tijdens hun procedures mee geconfronteerd worden (Peumans 2011), alsook een ‘aangeleerde’ *gay*-identiteit van migranten (Dhoest 2019). Daarom benader ik mijn studie vanuit de epistemologische hoek uit de sociale theorie van het symbolisch interactionisme. Dergelijke onderzoekslens wordt in *queer* migratiestudies weinig aangewend. Deze theorie, geconceptualiseerd door Amerikaans socioloog George Herbert Mead, gaat ervan uit dat individuen over hun eigen ‘Zelven’ beschikken en tegelijkertijd bestaat elk individu uit een ‘sociaal product’, waardoor een mens het object van diens eigen interacties vormt. In deze relatie tussen *agency* en structuur ontstaan wrijving en dialectiek. De socioloog Stryker³ herlas de definiëring volgens Mead in zijn onderzoek en bestempelde het als “structureel symbolisch interactionisme”:

“De samenleving vormt het individu dat op zijn beurt sociale interacties vormgeeft.

Als startpunt nemen we sociale structuren als gemodelleerde interacties en relaties, met de nadruk op de

duurzaamheid van patronen, op verzet tegen verandering en hun capaciteit om ze te reproduceren [...].

Sociaal gedrag wordt door het innemen van een rol bepaald – de eigen keuze om aan bepaalde verwachtingen te voldoen in de ene rol tegenover de andere...”

— Vertaald uit “From Mead to a Structural Symbolic Interactionism and Beyond” (2008, 19 – 20).

---

³ Sheldon Stryker (1924-2016) was een vooraanstaande Amerikaanse socioloog die belangrijke aanvullingen gaf op de theorieën van identiteit en symbolisch interactionisme. Eén van zijn invloedrijke werken heet “Symbolic Interactionism: A Social Structural Version” (1980).

Uit deze herlezing door Stryker (2008) van Mead groeit een erkenningsgraad van individuele *agencies* (zie “eigen keuze”) – wederzijds afhankelijk van sociale metastructuren – binnenin de antropologie. Ook stelt het concept dat sociale interacties door gebruik van symbolen en interpretaties gemedieerd worden en betekenis aan de actie van mensen hechten. Daardoor erken ik het belang van een concept als intersectionaliteit, door het als overkoepelende lens te beschouwen, om met deze analytische lens een alternatief licht te werpen op de praktijken en complexe processen die asielzoekende individuen vormgeven. Seksuele identiteit, echter, is geen vaststaande status. Weston beschrijft “destabilisering van gefixeerde identiteit (*inter alia* homoseksueel) in de westerse samenleving, waar classificaties zijn ontsproten (1993, 347). Erving Goffman immers is de spilfiguur in het symbolisch interactionisme en bouwde zijn gedachtegoed op dat van Mead, waarop ik in de theoretische genealogieën inga.

1.3. Een bijdrage tot de sociale antropologie over seksualiteit, asiel en migratie

In dit onderzoek incorporeer ik recente studies over de nexus tussen seksualiteit, asiel en migratie. Bij dezen biedt mijn studie innovatieve aanvullingen voor de discipline van *queer* migraties. Tot deze intersectionaliteit behoren ook identiteit en performativiteit. Door een complexe, vaak overlappende studie van identiteit en transnationale mobiliteiten in de brede zin neig ik buiten de lijntjes van onze discipline te kleuren. In de theoretische kaders neem ik onder meer sociologisch onderzoek op, maar evenzo studies uit de rechtsantropologie. Deze studie interdisciplinair noemen, is niet mijn ambitie. Mijn onderzoeksresultaten wijzen louter aan dat ons domein van de sociale en culturele antropologie ver kan reiken, maar antropologische eigenheid ligt in haar methode. Bovendien vult mijn etnografie het extensieve antropologisch canon van bureaucratieën, de intersectie van migratie en burgerschap met seksualiteiten, alsook de belichaming van het ‘Zelf’ aan. De Goffmaneske invalshoeken binnenin migratiestudies beperkten zich eerder tot analyses van stigmata (zie Peumans 2011; 2014), maar het toepassen van zijn impressie management strategie vormt een vernieuwing. Om de performativiteit van hun Zelf te analyseren, maak ik primair gebruik van Goffmans kader, alsook dat van Judith Butler over genderperformativiteit. Gender is een voortdurend geconstrueerd proces van performatieve handelingen. Evenzo geldt dat voor de factor seksualiteit in de asielprocedure van LGBTIQ+ personen. Mijn antropologische lens instantieert zich dus als vernieuwend, alsook onmisbaar in de nexus tussen

migraties en seksualiteit, om de machtsrelaties en complexiteit van diverse overlappende realiteiten te ontplooiën. Met mijn thesis vul ik de vides in sociaal-antropologische studies over (*queer*) migraties en performativiteit. De concepties van en het discursieve regime omtrent ‘geloofwaardigheid’ zijn in het algemeen uiterst schaars. In de brede zin maakt de etnografie precaire minderheidssubjecten, die uit het bestuurbaar systeem vallen, behapbaar voor een dieper begrip van het fenomeen.

In een algemener perspectief plaats ik de etnografie binnen de *engaged* antropologie, waar verhalen zowel academische als niet-academische publieken bereiken, raken en emotioneren. Daarom was het een evidente en bewuste keuze om deze thesis in het Nederlands te schrijven, met een breed publiek voor ogen en vanuit een engagement voor de LGBTIQ+ asielzoekers. Met deze thesis wil ik in de eerste plaats *counter*-narratieven creëren om de essentialiserende, stereotiepe en exotiserende assumpties binnen het spectrum van het seksuele migratiediscours in West-Europa te weerleggen.

2. Theoretische genealogieën

In drie onderdelen traceer ik de theoretische genealogieën over de performativiteit van het Zelf. Een basiswerk hierin vormt Goffmans “The Presentation of Self in Everyday Life” (1959). Een extensieve inleiding is nodig om het ‘dramaturgische’ aspect in de performativiteit van (seksuele) identiteit van LGBTIQ+ asielzoekers in de asielprocedure te begrijpen. In het eerste deel teken ik Goffmans klassieke theorie uit, om als volgt aanvullende perspectieven op seksualiteit en performativiteit uiteen te doen, waaronder Judith Butler’s “Gender Trouble” (1990), dewelke vertrekt vanuit genderperformativiteit van het prediscursieve lichaam, waarmee ik een analoge terminologie voor seksualiteit genereer.

2.1. De dramaturgie van het dagelijkse leven: een inleiding tot Erving Goffman

Aan de basis van mijn etnografie ligt de theorie van “impressie management strategieën,” ontwikkeld door Erving Goffman in het werk “The Presentation of Self in Everyday Life” (1959). De theorie binnen een sociaal-interactionele optiek ontplooit de Zelf-perceptie van individuen – *in casu* asielzoekers – die bewust (en onbewust) hun zelfbeeld in een specifieke situatie beïnvloeden. Deze situatie varieert naargelang de heersende sociale norm die de performativiteit vormgeeft en creëert een gesitueerde

identiteit (Maye-Banbury 2021, 35 – 36). Hierbij wendt Goffman twee theatrale metaforen aan om het dramaturgisch perspectief in de sociale interacties uit het dagelijkse leven te demonstreren. Hiervoor gebruikt hij *front stage* als de situatie waarin het individu performeert en *back stage* waar het individu diens spreekwoordelijke ‘masker’ laat vallen en dus volledig ‘zichzelf’ kan zijn.

Goffman beschrijft interacties als “wederkerige invloed van individuen op elkaars actie wanneer ze zich in elkaars nabijgelegen fysieke aanwezigheid bevinden.” Vervolgens definieert hij performantie als “acties van individuen die doelbewust impressies op andere aanwezigen nalaten” (Goffman 1959, 26). Die andere aanwezigen, dewelke Goffman met een theatrale metafoor *front stage* bestempelt, zijn meer dan alleen toeschouwers. Ze zijn de co-participanten in de interacties en de performanties.

In mijn etnografie komt impressie management in diverse situaties naar boven drijven, onder meer in het asielcentrum, tijdens de procedure, alsook in de verhouding tot de diaspora’s en transnationale (online) netwerken en LGBTIQ+ *communities*. Deze overlapping en complexiteit vormen het voorwerp van mijn discussies in deze studie, waardoor de nexus van seksualiteit met migraties ervoor zorgt dat het individu zich te allen tijde dient te performeren. Niet uit eigen wil, maar uit een noodzaak.

De strategieën van impressie management staan ook bekend als de theorieën van Zelf-presentatie. Hier spreekt Goffman over “de enscenering van het individu” dat zich als een performer instantieert: “Een gekwelde fabricator van impressies betrokken in de al te menselijke opdracht om zijn scène op te voeren” (Goffman 1959, 244). In de scène heerst er een dialectiek tussen het rationele individu en de sociale structuur waarin individuen hun ‘Zelven’ performeren. Stryker (1980) accentueert dat die dramaturgische opvoering constant genegotieerd dient te worden van de ene situatie naar de andere (Stryker 1980 geciteerd in Maye-Banbury 2021, 34). De scène in het asielsysteem, echter, fungeert als surveillantiemechanisme. Dit machtsregime controleert niet alleen een gebonden rationeel subject, maar beleeft de ‘Zelven’ door disciplineren van het lichaam (Callero 2003, 117). De structuur-*agency*-dichotomie breekt Goffman hiermee af omwille van het feit dat het individu niet ‘los’ van zijn sociale structuur staat waarin het interageert: “Individuen, capabel om te performeren, zijn begaan met het behoud van impressies dat ze aan de standaarden voldoen, waarop ze beoordeeld zullen worden. [...] Individuen, als performers, zijn niet met morele kwesties begaan om deze standaarden te realiseren,

echter wel met het immorele om overtuigende impressies te fabriceren, opdat ze die standaarden *wel* realiseren” (Goffman 1959, 243). De standaarden in de asielbeoordelingen zijn verwachtingspatronen omtrent seksuele geaardheid.

Hun Zelf-presentatie is het product van de scène waaruit het zich manifesteert. Het geperformeerde individu komt met het dramaturgisch effect overeen dat zich uit de gegeven scène verspreidt en het karakteristieke, van cruciaal belang, bepaalt of het al dan niet toegeschreven of gewantrouwd wordt” (Goffman 1959, 245). Zijn beschrijvingen van interactionele repertoires tonen de mens als bekwaam, als gevoelig voor subtiele veranderingen in een face-à-face vertoning, optreden, houding, gedraging, alsook toont zijn werk hoe mensen verzeild en betrokken worden in gestructureerde of institutionele samenstellingen, normatieve verwickelingen, verplichtingen en morele overwegingen (Psathas 1996, 387). Goffman concludeert dat “sociale totstandkoming vanuit de optiek van impressie management op een ‘rendabele’ wijze bestudeerd kan worden. Binnen een situatie gedragen de individuen zich als performers om ten aanzien van ‘het publiek’, in een *front stage*, hun definiëringen van die situatie te presenteren” (Goffman 1959, 231). Zo ontstaat Goffmans dramaturgische invalshoek op het ‘Zelf’.

Het erkennen van het ‘Zelf’ als product van de machtsrelatie betekent niet dat individuen als object aan de maatschappij onttrokken worden” (Callero 2003, 128). Elke situatie in het dagelijks leven kan metaforisch met een toneelstuk of met een encenering vergeleken worden. Hierin kunnen zowel het politieke als het culturele van de sociale interacties met het dramaturgische aspect kruisen, waar ik in de etnografische analyse dieper op zal ingaan. Belangrijk om weten is echter het feit dat noties van ‘individuele Zelf’ afgebakende gehelen zijn en ik deze niet voor waar mag nemen in een andere (niet-westerse) situatie (Rosaldo 1976 geciteerd in Eastmond 2007, 253). Daarenboven beschrijft Spronk dat “[identiteits-]modellen, verankerd in een enkelvoudig kader van geïndividualiseerde persoonlijkheid en identiteitspolitiek, *a priori* een limiet stellen om ‘geleefde’ realiteiten te begrijpen” (2018, 886). Het is dus niet mijn bedoeling om op ‘vaststaande’ identiteitsmodellen te beroepen, maar om uit de optiek van de asielzoekers *zelf* te vertrekken en te onderzoeken waar er raakvlakken met performativiteitstheorieën ontstaan.

2.2. De nexus performativiteit-seksualiteit: aanvullingen door Judith Butler

Goffman is niet de enige academicus die zijn werk toewijde aan performativiteit. Hij besteedt slechts marginale aandacht voor kwesties van gender en seksualiteit in verhouding tot performativiteit. Het is Judith Butler die in haar bekende werk “Gender Trouble” (1990) uitvoerig ingaat op, onder andere, de politisering van het prediscursieve lichaam, waarvoor Butler zich stoelt op theorieën van Foucault en Nietzsche over lichamelijke inscriptie van culturele waarden en normen. Het lichaam wordt door hen beschouwd als een metaforisch wit blad waarop de dominante waarden worden ingeschreven of gemarkeerd (Butler 1990, 129 – 130), volgens het tijdruimtereferentiekader van de maatschappij. Met andere woorden, er is geen prediscursieve identiteit, want eerst is er de ‘materialiteit’ van het lichaam, dan pas komt de identiteit. Het is de markering van waarden op dat lichaam die het individu, vervolgens, performeert in specifieke sociale interacties. In “Discipline and Punish” (1975) daagt Foucault de taal van internalisering op het lichaam uit, omdat het lichaam opereert ten dienste van een disciplinerend regime dat criminelen subjectiviseert (Butler 1990, 134). Het verband tussen Foucaults criminelen en mijn LGBTIQ+ asielzoekers is ver te zoeken, maar de disciplinerende van seksualiteit in het asielregime – i.e. het geseksualiseerd lichaam – is vergelijkbaar, zoals ik in de discussie zal illustreren. De link die Butler maakt tussen gender en performativiteit is een verdiepende uitbreiding op klassieke theorieën over performativiteit, zoals die van Goffman. Zijn ideeën van de performativiteit van het Zelf dateren uit de vijftiger jaren en behoeven, anno 2021, een minimale actualisering, wat ik in dit onderzoek zal proberen te doen aan de hand van de specifieke case over LGBTIQ+ asielzoekers.

In studies en becommentariëringen over de Zelf-presentatietheorie krijgt Goffman het verwijt dat hij te weinig aandacht aan processen van sociale verandering besteedt. Desalniettemin verschaft hij een onderzoeksstrategie zonder vermoedens van tendenzen of veranderingen, maar met analyses en beschrijvingen over de samenleving die hij, op het moment van schrijven, bestudeerde (Psathas 1996, 385). Zijn studies waren, met andere woorden, niet bedoeld om sociale verandering aan te moedigen, maar de bekende werken zoals “The Presentation of Self in Everyday Life” en “Asylums”⁴ hebben dat

---

⁴ Een ander bekend werk van Erving Goffman is “Asylums” (1963), een collectie van essays die de sociale situatie in ‘totaalinrichtingen’ vanuit een sociologiserend perspectief onder de loep neemt.

impliciet wel teweeggebracht. Sociale verandering stopt echter niet op een vaststaand punt, maar is een constant proces waarin de dialectiek tussen structuur en agency sterker tegen elkaar wrijft.

In Goffmans beschrijving van identiteit en het Zelf omzeilt hij de 'temporaliteit' van identiteit, wat de ruimte creëert voor Brits socioloog Anthony Giddens⁵ om Goffmans theorieën te contesteren. Zo nuanceert Giddens (1991) dat "identiteit van een continuïteit doorheen de tijdruimtelijkheid uitgaat, maar Zelf-identiteit, echter, heeft een continuïteit die reflexief door de actor geïnterpreteerd wordt" (Giddens 1991 geciteerd in Maye-Banbury 2021, 35).

2.3. De casus: performativiteit van LGBTIQ+ asielzoekers in België?

Wanneer ik Goffmans theorie van impressie management op cases van LGBTIQ+ asielzoekers toepas, beschouw ik het perspectief van performativiteit om sociale interactie in de etnografie te analyseren. Intentioneel en bewust drukt het individu zich uit en mobiliseert zijn 'acts' om een impressie over te brengen op anderen (o.a. ondervragers of protection officers in het asielregime). Deze impressie is in diens belang om "over te brengen" (Goffman 1959, 16). De impressie-management-theorie, echter, is niet alleen toepasbaar op het procedurele bureaucratische aspect van het asielsysteem, maar ook op allerhande gerelateerde netwerken van transnationalisme, diaspora en *belongings*. Daarom breekt de *front-* en *back stage*-verhouding, omdat LGBTIQ+ asielzoekers continu moeten performeren en daarom *altijd front stage* staan. Vandaar maakt het performatieve perspectief op asiel en migratie de (seksuele) identiteit LGBTIQ+ asielzoeker zichtbaarder, alsook accentueert het de sociale geconstrueerdheid van asielnarratieven over seksualiteit. De markering van seksualiteit deconstrueer ik, analoog aan Butler, met een poststructuralistische draai. Waar *front-* en *back stage* breken, intensifieert een frictie tussen de structuur van het asielregime en de agency van het Zelf van asielzoekers. Ik dien op te merken dat Butler's genderperformativiteit in mijn onderzoek op basis van de marker seksualiteit geanalyseerd zal worden, anders dan heteroseksualiteit, als de dominantere factor van gender. Seksuele oriëntatie is zoals gender altijd 'in wording' en een performatieve act van iemands Zelf-identificatie.

---

⁵ Anthony Giddens, een belangrijke hedendaagse socioloog is de grondlegger van de structuratietheorie, waarin de studie van het alledaagse en de dialectiek tussen agency en structuur centraal staan. Hij is daarom van belang om te vermelden voor de situering van dit onderzoek binnen het structure-agency-debat.

3. Methodologie

In deze studie heb ik beroep gedaan op interviews als hoofdmethode, zowel semi-gestructureerde als ongestructureerde interviews, maar met de nadruk op intensieve interacties. Daarnaast raadpleeg ik regelmatig documentatie, alsook jurisprudentie. Van juli tot december 2020 heb ik op een wekelijkse basis interactieve tot diepgaande conversaties met een onderzoekspopulatie van zes asielzoekers en drie vluchtelingen⁶ gevoerd, vooral online; offline indien de Covid-19 situatie ons gunstig gesteld was. Tot mijn onderzoeksparticipanten⁷ (in totaal 9 mensen) behoren 5 homoseksuele mannen, 3 lesbische vrouwen, en 1 trans*-persoon. Als lezer maak je zo kennis met diverse migrantenpopulaties: Samuel is afkomstig uit Venezuela, Lisa en Marigona komen uit respectievelijk Mexico en Kosovo, Hamed uit Palestina, Miloš uit Macedonië, Afarin uit Iran, Mariam en Mikheil beiden uit Georgië en tot slot Rafiq die uit Marokko komt. Door middel van observatie en diepgaande interactie met participanten bereik ik als etnograaf een bepaalde graad van intensere familiariteit met sociale werelden van informanten (Akemu & Abdelnour 2020, 298). Mijn voertaal in het onderzoek was vooral Engels, maar ook Arabisch of Spaans. Zoals eerder gesteld streef ik geen representativiteit na, wel authenticiteit. Specifieker ben ik beïnvloed door de vriendschapsmethode (Tillmann-Healy 2003). Door die methode brengen nauwe relaties met de participanten het gesprek tot het niveau waar de traditionele methodiek niet in slaagt. Dergelijke betekenisvolle banden staan me toe om diepgang in de sociopolitieke dimensies te creëren, omdat de etnografie soms gevoelige themata binnen asiel, migraties, seksualiteit en integratie raakt.

Zowel vriendschap als veldwerk vergen dezelfde inspanning, want ze beslaan allebei een soort *being in the world* met anderen (Tillmann-Healy 2003, 732). Authenticiteit van de verhouding onderzoeker/participant in mijn studie vereist radicale wederkerigheid om *othering* tegen te gaan en de focus van de imaginaire Ander te verschuiven naar “wij, samen” (Tillmann-Healy 2003, 735). Een onevenwicht

---

⁶ Het onderscheid tussen ‘asielzoekers’ en ‘vluchtelingen’ maak ik gemakkelijks halve om zo het verschil te accentueren tussen de mensen die hun asielprocedure doorlopen en erkende vluchtelingen die wel nog in staat zijn om te getuigen over de geleefde ervaringen tijdens hun verleden asielprocedure.

⁷ De vermelde namen zijn pseudoniemen en verbergen alle identificeerbare details, maar de personen zijn wel reële asielzoekers en vluchtelingen van dewelke ik hun Zelf-narratief zo weinig mogelijk corrupteer.

in discursieve macht tussen de onderzoeker/ participant werk ik weg door die vriendschapsmethode, dewelke onevenwichtige verhoudingen ondermijnt (Tillmann-Healy 2003, 744). Door te focussen op Zelf-presentatie en Zelf-narratief verschuif ik mijn focus naar diens continuïteiten en veranderingen doorheen hun levensweg. Wat de Zelf-perceptie van mijn informanten betreft, ben ik voorzichtig in het categoriseren van *queer*, om hen geen identiteit op te leggen. Het gebruik van *queer* kan ook leiden tot overgeneralisaties (Boellstorff 2007, 18). Veel (mannelijke) participanten verwijzen naar zichzelf als 'homo', zonder de binaire constructies 'homo/ hetero' radicaal te bevragen. Dit toont aan dat deze mannen zich inbedden in westerse categorieën in plaats van zich daartegen te verzetten – zoals het werk van Alexander Dhoest ook aantoont (2016, 188) – alsook dat “typologieën van homoseksualiteit transcultureel” worden (Weston 1993, 343). Gemakkelijkheidshalve wend ik het label 'homoseksueel' aan in vele gevallen, terwijl mijn behandelde materie tot de *queer* studies behoort. Het merendeel van dit onderzoek blijft toch door *cisgender* mannen gedomineerd die zich als homoseksueel identificeren.

Wat de categorisering van mijn participanten als 'migrant', 'vluchteling' of 'asielzoeker' betreffen, erken ik discursieve limieten aan categorieën als “objecten van bestuurlijkheid die de Staat reguleert en definieert. Deze definiëring veegt de veelzijdigheden van migratiesubjecten en hun mobiliteit weg [...] en hindert de transformatieve potentialiteit van migratie” (Meeus et al. 2018, 6). Niettemin schep ik in dit onderzoek weinig aandacht voor de deconstructie van deze hegemonische categorieën, maar hanteer ik ze zoals ze in het discours van ons asielsysteem aangewend worden.

Om participanten te rekruteren heb ik beroep gedaan op persoonlijke netwerken, naast contact met belangenorganisaties, voor zowel asielzoekers/ vluchtelingen als LGBTIQ+ personen, in zowel Brussel als Vlaanderen, weliswaar in stedelijke context. Rekruteringen gebeuren door middel van zogeheten *gatekeepers* via de overheidsinstelling [Fedasil](#), International Organization of Migration (afgekort [IOM – UN Migration](#)), [RainbowHouse Brussels](#) en [Vluchtelingenwerk Vlaanderen](#).

Met de wegwerking van identificeerbare details van mijn negen onderzoeksparticipanten schets ik doorheen de discussie van data met theorie een portret van de deelnemers aan dit onderzoek. Hierin tracht ik vooral persoonlijke narratieven met mijn eigen interpretaties en opvattingen uit relevante theoretische kaders te verweven.

3.1. Positionaliteit

Positionaliteit wordt doorgaans begrepen als de aankomst van de etnograaf in diens onderzoeksveld en hoe hij zichzelf daartegenover op een specifieke wijze positioneert. De onderzoeker opereert niet vanuit een “sociaal vacuüm,” maar voert onderzoek in een maatschappelijke context (Giametta 2018, 876). Net zoals Erving Goffman hanteer ik een hermeneutische, fenomenologische epistemologie die aantoont hoe dagdagelijks interpretatief werk door de actoren hun sociale interacties produceert en voor henzelf en anderen het gevoel geeft dat verschil in gedragingen, en andermans reacties daarop, ofwel cultureel, sociaal, biologisch ofwel fysiologisch bepaald zijn (Psathas 1996, 388). Wat mijn eigen positionaliteit betreft, vind ik als een witte, hoogopgeleide, cisgender man moeilijker toegang tot de complexe en dagelijkse leefwerelden of netwerken van asielzoekers. Vaak botste ik op mijn privileges tijdens gesprekken met de informanten. Begrip opbrengen voor hun situatie werd vaak geweerd met statements als “je kan dit nooit begrijpen,” hetgeen terecht is. Als homoseksuele onderzoeker, echter, herken ik toch de raakvlakken met de geleefde realiteiten van LGBTIQ+ asielzoekers. Desalniettemin geraakt mijn positie verstrengeld op de meest contradictorische wijzen, omdat ik me doorheen mijn interviews met enkele participanten kon storen aan islamofobe en xenofobe beschrijvingen over hun ervaringen in België. Het is voor mij als etnograaf dan ook de taak om mijn afkeuring zoveel mogelijk te ‘onderdrukken’, of om op een beleefde manier de uitdaging aan te gaan hun narratieven in face-à-face interacties in vraag te stellen of te bediscussiëren. De relatie met mijn participanten staat op een bepaald vertrouwensniveau waardoor objectiviteit en kritische afstand wegvallen en we meer elkaars visies negotiëren, aanvullen, ontkrachten enzovoort. Het veld waarin ik mij begeef, is vandaag de dag immers te gepolitiseerd om *geen* politiek standpunt in te nemen.

3.2. Online etnografie onder het regime van de coronacrisis: *nieuwe media*

Onder het coronaregime is het belang van digitale materialen uit noodzaak toegenomen, ook als tool om onderzoek uit te voeren. Digitale media zoals WhatsApp maken integraal deel uit van mijn studie. Niet alleen voor mij als onderzoeker, maar ook digitale materialiteit, zoals laptops en gsm's, zijn een onmisbaar onderdeel van het dagdagelijkse leven in asielcentra om, onder andere, in contact met de

‘buitenwereld’ en transnationale netwerken van migranten met het herkomstland te staan. Hierover schrijven Akemu en Abdelnour dat “digitale voorwerpen en hun onderliggende structuur *geen agency* dragen, maar ze structureren net de menselijke praktijken en dit omwille van hun ‘bewerkbaarheid’, interactiviteit, openheid en verdeeldheid. In dat proces blijven technische identiteit, sociale functies en hun structuur behouden, verplaatst, overgedragen en evolueren mee met mensen die ze wenden” (Kallinikos et al. 2013; Faulkner & Runde 2013 geciteerd in Akemu & Abdelnour 2020, 301). Ik bemerk, voornamelijk, dat een dichotomische verhouding tussen de on- en offlinewereld zich in werkelijkheid complexer voorstelt en zelfs overlapt in de data die ik verzamelde.

Mijn dubbele methodologische aanpak verhult het multimodale karakter van het veld waarin deze studie zich situeert, dit omwille van het gegeven dat de “participanten diverse aspecten van zichzelf verhullen, verschillender dan in *face-à-face* interacties en van digitale interacties” (Garcia et al. 2009; Hallett & Barber 2014 geciteerd in Akemu & Abdelnour 2020, 316). Online sites vereisen het opbouwen van ‘intiemere kennis’ en dat kost meer moeite dan met participanten in een offline veld (Blommaert & Jie 2020, 90). Ik zou zo zelfs kunnen stellen dat een performativiteit van het individu zich doortrekt tot in de online wereld. Daarom erken ik de structurele limieten die in de studie schuilgaan, namelijk afstandelijkheid tussen mij en mijn participanten, weinige fysieke interactie en de chronische impact van de coronacrisis op ons veldwerk en hun dagelijkse conditie van stress, onzekerheid en precariteit.

4. Het onderzoeksveld

Zoals reeds vermeld situeert deze etnografie zich in multimodale velden, zowel on- als offline. Offline velden bestaan uit *face-à-face* ontmoetingen met de participanten in de openbare ruimtes, aangezien bezoek van externen in de asielcentra door de coronacrisis niet mogelijk is – en tot op heden blijft.

De context waarin mijn etnografisch veldwerk wordt uitgevoerd, situeert zich in de grootstedelijke tijdruimteregeerders van België, maar vooral in Vlaanderen en Brussel. Van de participanten verblijven op het moment van schrijven 4 in asielcentra die de federale overheid beheert. De andere 5 wonen in onafhankelijke huisvesting, sociale woningen en/ of bij kennissen die hen een woonst bieden.

Sinds de pandemie hebben onderzoeksvelden binnen de antropologische discipline de *shift* naar het gebruik van online methodes en netwerken gemaakt. Net daarom heb ik weinig interactie met fysieke leefwerelden van de participanten gevoerd. In een recent onderzoek van Jan Blommaert en Jie Dong (2020) wordt aangetoond dat “onze levens zich in een online-offline nexus afspelen, in dewelke beide dimensies even vitaal en onlosmakelijk verbonden zijn. Veldwerk doen, vereist een aanwezigheid en aandacht voor beide velden, waardoor simpliciteit van ‘het lokale’ voor een complexere realiteit van geïnterconnecteerde sites wordt ingewisseld. We geloven dat veldwerk in de online-offline-nexus de focus verschuift naar ‘de participant’ en dat we geprivilegieerde posities van ‘observatie’ achter ons laten” (Blommaert & Dong 2020, 97). Verder bouwend op deze fluïde interactie van velden, beschouw ik dit veldwerk binnen de idee van gedelokaliseerd multi-sited veldwerk. Vertrekkend vanuit Sherry Ortner's werk (1997) neem ik de *community-ness* van LGBTIQ+ asielzoekers niet voor waar aan, omdat “gemeenschapsvorming onnatuurlijk gecreëerd en arbitrair gestructureerd wordt,” in deze casus op basis van gender en seksualiteit. Door de impact van de coronacrisis op het veld, waardoor de offline veldsites naar online methoden verschoven, ontstonden obstakels. Uit die obstakels groeiden immers alternatieve potentiëlen om te verkennen, maar toch had ik dit veldwerk liever in een ander tijdperk uitgevoerd. Ik verklaar mezelf, bij deze, als een lid van de eerste generatie post-corona antropologen.

5. Ethiek

Op basis van algemene conventies in de sociale wetenschappen opteer ik in deze etnografie voor een pseudonimisering van de participanten, vanwege hun sociolegale precariteit op het moment van de interviews. Behalve nationaliteiten en leeftijden worden andere identificeerbare details weggewerkt. Uitzonderlijk kozen toch twee participanten – Lisa en Marigona – er bewust voor om hun identiteiten te openbaren. “We hebben niets meer te verbergen en willen ons verhaal blijven vertellen.”

De methode van ‘vriendschap’ vereist bovendien dat ik ethische kwesties constant bevraag bij elke stap in het onderzoek, van de rekrutering van participanten tot de finalisering van het eindproduct. Vertrouwen en consent vormen hier mondelinge negotiaties, omwille van eerder vermelde precare situaties waarin asielzoekers en vluchtelingen zich situeren. Niettemin willen twee deelnemers hun

identiteit toch openbaren, omdat ze naar eigen zeggen “geen schrik meer hebben om hun informatie te delen.” Samen werken we dus op een wederkerige, ethisch correcte manier aan het verbeteren van sociale rechtvaardigheid inzake de positie van LGBTIQ+ asielzoekers en vluchtelingen in België. Vaak stelt de “fetish van afstandelijkheid” obstakels op en werkt die afstand contraproductief in het veld (Kulick & Willson 1995 geciteerd in Giametta 2018, 874).

Dit doel impliceert ook dat de participanten niet als weerloze slachtoffers van het asielbeleid, en de migratieroutes die ze hebben doorstaan, worden geportretteerd. Ik erken als etnograaf hun preciaire levenscondities, waarmee ik met mijn werk tracht *voice* te geven aan hun gemarginaliseerd discursief vermogen om de populaire discoursen over asiel of migratie te negotiëren. Deze was echter geen voor waar genomen opdracht, aangezien alle participanten initieel onbereid waren om hun verledens op te rakelen. Door vertrouwensband te smeden, nam de flexibiliteit in het delen van migratieverledens toe, hoewel praten over het herkomstland in de meeste gevallen vastliep. Gezien het gegeven dat de narratieven van mijn 9 participanten niet generaliseerbaar zijn, is mijn doel niet om representatieve verhalen naar boven te brengen. Elk levensverhaal dient afzonderlijk in zijn eigen contextualisering gezien te worden.

Onderstaand fragment toont alvast aan dat mijn eigen seksuele oriëntatie een familiariteit met mijn participanten bewerkstelligt:

Aan het einde van ons gesprek zeg ik Hamed dat ik aangenaam verrast ben door de tabeloze openheid van en de diepgang in onze conversaties. “Je bent toch ook van de community, of niet?” vraagt hij. Op dat moment besef ik dat m’n positie van onderzoeker tegenover participant – zelfhomoseksueel zijnde, een organische band met hem smeedt, gebouwd op een wederzijds vertrouwen en begrip.

De obstakels waarmee ik tijdens het veldwerk en de interviews geconfronteerd word, zijn de limieten aan mijn positionaliteit, als witte homoseksuele man. Daarom is het belangrijk om privileges niet op te dringen, de stem van mijn participanten zoveel mogelijk naar boven te laten drijven en de originele tekst van hun interviews zo weinig mogelijk te misinterpreteren. Het gevaar bestaat er echter uit dat mijn woorden slechts één van de vele mogelijke interpretaties van hun realiteit vormen.

Een ander obstakel waar ik op botste tijdens het schrijven, is het gebruik van termen zoals 'LGBTIQ+' of 'homoseksualiteit', waarvoor ik erken dat deze exemplair zijn voor etnocentrische en tijdgebonden concepten, die niet los staan van culturele verandering.

Doorheen de voorgaande hoofdstukken van mijn thesis presenteerde ik gefundeerde theoretisering, omkadering en diepgaande begripsvorming om tot mijn etnografische data-analyse over te gaan. Met de theoretische en juridische omkadering, methodologieën en ethische kwesties in het achterhoofd, ontpak ik in het eerste bedrijf de encenering van het Zelf, het Zelf-narratief en performativiteit van het individu.

* * *

EERSTE BEDRIJF

Welke asielzoeker verdient een toekomst?

Narratieven en performativiteit van het Zelf

“Op 21 juli 2020 diende ik het asielverzoek in.” Op het moment van schrijven zijn we exact een jaar verder en Hamed wacht nog altijd op een verklaring van ontvankelijkheid.

“Ik heb hiervoor ook een tijdje in Hongarije geleefd. Het was daar zeer conservatief en ik kon daar onmogelijk blijven. Daarom trok ik naar het kosmopolitische Brussel.

Hier in België moet ik mezelf altijd bewijzen dat ik wel degelijk homoseksueel ben.

Hoe moet ik dat bewijzen? Dat kan je toch niet geloven? Zoiets staat niet op je paspoort.

Het feit dat ik religieus (islamitisch) ben opgevoed, maakt ze wantrouwig, maar de islam is niet mijn religie. Ze willen koste wat het kost bewijzen dat je een leugenaar bent...”

— Hamed, 26 jaar, afkomstig uit Palestina en identificeert zich als homoseksueel.

Inleiding

“Wie verdient een toekomst in België?” Met die vraag in het achterhoofd leid ik het eerste hoofdstuk van dit onderzoek in. Om asiel te krijgen, starten protection officers van het CGVS een onderzoek op naar de geloofwaardigheid van asielzoekers, *id est* de gegrondheid van het asielrelaas. Ze construeren die gegrondheid op basis van ‘vrees voor vervolging’ (zie [Proloog](#); Okladnicoff 2020, 69). Hieruit neem ik aan dat het onderliggende paradigma van ‘geloofd worden’ en hun verdienstelijkheid noodzakelijk is om de vluchtelingenstatus te verkrijgen. Asielzoekers worden systemisch aan een fantoom-agency toegeschreven en er constant van verdacht hun asielrelaas te verzinnen of te vervalsen. In eenzelfde adem beschouw ik agency niet altijd als een verzetstechniek tegen *labels*, maar het kan evenzo als act van een bewuste internalisering optreden, wat het begrip agency niet minder *agent* maakt.

Niet enkel België, maar ook studies in het V.K. tonen aan dat geloofwaardigheid, of het ‘niet geloven’ en inconsistenties in asielverhalen, de meeste afwijzingen veroorzaken (Gibb & Good 2014, 387). Ook het onderzoek van Maryns en Blommaert wijst op het cruciaal belang van consistentie, duidelijkheid alsook een gedetailleerde omschrijving (2002, 18). Deze stellingen zal ik in dit bedrijf problematiseren en deconstrueren: Hoe ervaren asielzoekers de procedure van het geloofwaardigheidsonderzoek – en de asielprocedure in de brede zin – en op welke manier proberen LGBTIQ+ asielzoekers zich te meten aan vooropgestelde parameters, verwachtingen en stereotyperingen? Als volgt, hoe (re-)construeren ze hun Zelf-narratief⁸ om het recht op asiel te verkrijgen? Is er sprake van zogeheten narratieven van verdienstelijkheid, dewelke asielzoekers aanwenden, of andersom, dewelke tijdens de asielprocedure geïnternaliseerd worden bij asielzoekers om zich te onderscheiden van ‘andere’ asielzoekers die dat recht, discursief gezien, niet verdienen? Deze vragen zijn slechts een greep uit de aspecten die ik hier behandel.

---

⁸ Het Zelf-narratief, of het narratief van Zelf-identiteit, ontleen ik aan de Britse socioloog Anthony Giddens die beschrijft dat iemands identiteit reflexief is en, daarom, geen passieve entiteit uitmaakt die louter van externe factoren afhankelijk is. De capaciteit, daarvan, ligt in de constructie van een specifiek narratief en dat narratief of verhaal gaande houden (naar “Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age”, 1991).

Hand in hand met de empirie zal ik twee ankerpunten in mijn studie, namelijk geloofwaardigheid en (on-)verdienstelijkheid, onder de loep nemen. De eerste kadert in impressie management strategieën van Erving Goffman. Door het gebruik van deze lens in de symbolisch-interactionisme-theorie leg ik de complexiteit van het discours van geloofwaardigheid, verwachtingspatronen (cf. genderaspecten) en seksuele identiteitsconstructie van de asielverzoekers bloot. Mijn aanpak doet de grenzen tussen structuur en *agency* vervagen. Zoals Shuman en Bohmer reeds stelden, op basis van hun etnografieën in de V.S. en Londen, opereert de asielprocedure als een “mechanisme van surveillantie” (2014, 953) en fungeert het staven van de asielaanvraag met bewijsmateriaal als een filtermechanisme (Giametta 2020, 143). Hiervan uitgaande onderzoek ik hoe asielzoekers zich aan geloofwaardigheidsparameters trachten te evenaren door (seksuele) identiteit te performeren in meerlagige dagdagelijkse (cf. relatie tot de gemeenschap en het thuisland) en in procedurele contexten (cf. de asielprocedure).

Daarnaast onderzoek ik welke rol verdienstelijkheidsnarratieven in de constitutie van het individu bij LGBTIQ+ asielzoekers spelen en hoe ze als preconditionie voor (moreel) burgerschap dienen, door te analyseren hoe het asielsysteem en -beleid het asielzoekend subject bepaalde vereisten opleggen om als verdienstelijk van een volwaardige burgerschapsstatus beschouwd te worden.

Het eerste bedrijf behandelt specifiek de eerste en de tweede subvraag:

1. Op welke manieren staan Zelf-presentatie en performativiteit van de identiteit bij asielzoekende LGBTIQ+ subjecten centraal in het dagdagelijkse leven en het geloofwaardigheidsonderzoek van de asielprocedure?
2. In welke mate spelen de zogeheten verdienstelijkheidsnarratieven een rol in de constitutie van het Zelf van LGBTIQ+ asielzoekers en vormen ze een preconditionie voor integratie en burgerschap?

Hoofdstuk 1. De maskers vallen af. Frauduleus of waarachtig?

Mijn gesprekken met Hamed nemen van in het begin af aan automatisch een wending naar de vraag of de protection officers van het CGVS hem al dan niet ‘geloven’.

— “Het is waar dat veel asielzoekers doen alsof ze gay zijn, omdat seksualiteit de gemakkelijkste weg is om internationale bescherming aan te vragen of om asiel te verkrijgen,” vertelt hij.

Onmiddellijk vraag ik me af hoe snel hun ‘maskers’ zouden vallen, als dit vaker voorkwam?

— “Die interviewers zijn getraind om te zien waar en ook wanneer iemand liegt. Zo’n interviewer is net als een detector, een leugendetectormachine...”

Voor zijn eerste gesprek verzocht hij om een vrouw als ondervrager. Waarom, vraag ik?

— “Een vrouw kan zich beter in mijn situatie inleven en mij begrijpen.”

Als ik in zijn schoenen stond, zou ik ook die voorkeur uiten, denk ik dan.

— Gesprek met Hamed (oktober 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch.

Geloofd worden is key. Iemands homoseksuele oriëntatie, of de afwezigheid ervan, zal moeten blijken uit louter *feitelijke* omstandigheden die de objectiviteit van homoseksuele asielzoekers meten (Gérard & Parrein 2009, 294). Wat is ‘feitelijk’ dan? In bovenstaand tekstfragment presenteer ik de conversatie met Hamed, meerbepaald over zijn ervaringen tijdens het eerste gesprek voor de aanvraag van asiel bij de Dienst Vreemdelingenzaken (hierna: DVZ) eind juli, 2020. Beambten, zoals protection officers, identificeren potentiële leugens – tegen die zogeheten *feitelijkheid* in – in de Zelf-narratieven van de LGBTIQ+ asielzoeker. Meerdere studies bevestigen dat het asielsysteem asielzoekers automatisch als frauduleus bestempelt, als ze deze vooringenomen assumptie niet kunnen weerleggen. “De meerdere frauduleuze claims om als vluchteling erkend te worden maken het niet eenvoudiger om het kaf van het koren te scheiden” (Gérard & Parrein 2009, 296). Wantrouwige houdingen vanuit de asielinstantie resulteren als het ware in een “jacht op valselijke asielzoekers,” waarop het asielregime gebouwd is: de bureaucratische machinerieën die de ‘deugdelijkheid’ en ‘echtheid’ van asielaanvragen opstellen (Fassin & Rechtman 2009, 256). Niet alleen de overheidsinstanties, maar ook belangengroepen in het

middenveld vallen door de mand als het op wantrouwige attitudes en stereotyperingen aankomt. Lisa en Marigona vertellen dat ook organisaties in het regime van ongeloof meedraaien en een schijnbaar ‘activisme’ zich louter performatief instantieert. Toen Lisa en Marigona hulp zochten bij de belangengroep in kwestie, werden ze de laan uitgestuurd. “Ze (i.e. niet nader genoemde organisatie) *dachten dat we onze huwelijksplannen faketten om via een snellere weg als vluchteling erkend te worden. Dat was niet zo... We waren jarenlang bezig, ook toen we in de meest ontmenselijkende kampen overleefden, om onze huwelijksplannen administratief voor te bereiden en in te plannen conform de regels. In plaats van ons te helpen, lieten ze ons aan ons lot over: We kunnen jullie niet helpen,*” klonk het destijds.

— Gesprek met Lisa en Marigona (september 2020). Eigen vertaling uit het Engels.

Ondertussen zijn Lisa en Marigona nog steeds gelukkig samen en leiden ze hun leven in alle rust, met een stabiele job en vaste woonplaats. Ze hebben de zware periode van hun asiel- en migratietrajecten achter zich gelaten, maar wilden voor mijn onderzoek tijd vrijmaken om hun traumatische verleden opnieuw op te rakelen. Beide fragmenten van Hamed en van Lisa en Marigona wijzen de richting van mijn etnografische studie aan: geloofd of niet geloofd worden. Vooralsnog dien ik te problematiseren *wiens* geloofwaardigheid sneller betwijfeld wordt vanwege de asielinstanties.

Het seksualiteitsvraagstuk als deel van de geloofwaardigheidsbeoordeling vormt het voorwerp van een discussie over de etnocentrische en statische concepties van seksualiteit (Peumans 2011) en diens intersecties met staatsinstellingen, de imaginaire ‘natie’, het machtsregime en de biopolitiek (Bracke 2012; Fobear 2015; Giametta 2020; Hertoghs & Schinkel 2018; Raboin 2017). Daarom stoelt het regime van de geloofwaardigheidsbeoordeling in mijn ogen zowel op etno- als op homonationalisme. Studies tonen aan dat de “sociale acceptatie van homoseksualiteit zich, grosso modo, tot de inclusie van witte burgers in de hoge- en middenklasse beperkt en stemmen van *queers of color* marginaliseert” (Duggan 2012 [2003] & Murray 2014 geciteerd in Karimi 2018, 4 – 5). Daarnaast wijst een recent onderzoek uit Nederland aan op “de idee dat het discours van seksueel ‘exceptionalisme’ een vruchtbare grond voor homonationalistische retoriek biedt” (Bracke 2012, 245). Homonationalisme, uitgevonden door Jasbir Puar (2007), vormt het discours dat over “het gebruik van acceptatie en tolerantie voor homoseksuele

subjecten, als spreekwoordelijke barometer” gaat, waarlangs “legitimiteit en capaciteit van nationale heerschappij wordt geëvalueerd [...]. Dit discours creëert vooruitgangs- en moderniteitsnarratieven, waarmee bevolkingscategorieën al dan niet toegang tot het cultureel en legaal burgerschap krijgen” (Puar 2013 geciteerd in Mole 2017, 661). Het gaat meer bepaald over een “bevrijdingsnarratief dat zich als de discursieve ‘tegenpool’ van geweld en de figuratieve achtergestelde Andere plaatst. Bovendien produceert het homonationalisme regimes van securitisatie en intensifieert het raciale en islamofobe aftekeningen” (Puar 2007 geciteerd in Hertoghs & Schinkel 2018, 692).

Binnen deze discussie vormt de steun van de diasporische gemeenschap, de LGBTIQ+ *community*, de familie in het ‘herkomstland’ – of de afwezigheid daarvan – een doorslaggevende katalysator voor de constructie van hun Zelf-narratieven en, op hun beurt, de geloofwaardigheid daarvan. Waarom? De positie van LGBTIQ+ asielzoekers in de diaspora blijft immers nooit ongecontesteerd. Zo poneert het onderzoek van Dhoest dat seksuele minderheden de homogeniteit en de grenzen van de diaspora in vraag stellen (2016, 188). Bovendien, volgens de IOM – UN Migration, leidt het risico op sociale isolatie tot catastrofale gevolgen in tegenstelling tot andere migrantengroepen. “Vaak blijft er nog te weinig steun van etnisch-culturele diaspora of overige migrantengemeenschappen. De *supportive community* is afwezig, waardoor ze sneller in precariteit belanden, ook op mentaal vlak.”⁹ Zo vertelt Hamed dat hij de contacten met asielzoekers en zijn kamergenoten in het centrum beperkt tot het minimum aan alledaagse onderwerpen, terwijl hij gesprekken over seksuele oriëntatie vermijdt:

“Ik ben altijd discreet over mijn seksuele geaardheid geweest. Dat doe ik nu ook in mijn kamer die ik met drie mannen uit Guinee deel. Ze zijn praktiserende gelovigen, dus ik denk dat het voor hen moeilijk zou zijn om mijn homoseksualiteit te accepteren... Die discretie stoort mij niet bepaald” (Eigen vertaling).

Toch mag ik de rol van de transnationale netwerken niet onderschatten in dagdagelijkse realiteiten, zoals Samuel. Voor hij geplaatst werd in het asielcentrum op Linkeroever, verbleef hij een tijd bij zijn Venezolaanse neef die in Antwerpen woont en werkt. Het potentieel van een transnationaal netwerk

---

⁹ In augustus 2020 had ik de eer om in het kader van mijn onderzoek op gesprek te mogen gaan met de IOM in Brussel. We hadden het onder andere over de precariteit van LGBTIQ+ asielzoekers in coronatijden.

biedt dus opportuniteiten voor asielzoekers, door familiale relaties in het ‘aankomstland’ (Hasselberg 2016, 118). Diasporische gemeenschappen of transnationale netwerken kunnen zowel de steun en de waarachtigheid van de Zelf-identiteit bevorderen, als kunnen ze die belemmeren, waarvan die laatste de uitkomst van de asielaanvraag een andere weg doet inslaan, omdat LGBTIQ+ asielzoekers vaak zelf de banden met de diaspora of familie en vrienden in het herkomstland (bewust) vermijden. Of, meer nog, ze houden de schijn hoog om hun ware seksuele identiteit niet te hoeven uiten. ‘Breken’ met de familiale sociale wereld ondermijnt het punt waarop betekenisvolle verhalen worden gebouwd. Wie onder precariserende omstandigheden lijdt, ondervindt moeilijkheden in het structureren van Zelf-narratieven en verbale expressies daarvan” (Eastmond 2007, 259). De vraag die ik mij hier stel na de vele gesprekken met mijn participanten, is of die breuk altijd lineair is, zoals Eastmond hier voorstelt? LGBTIQ+ asielzoekers zitten vastgeroest in een toestand van ‘wachten’ – letterlijk soms, als ze in een asielcentrum leven – in een identiteitscrisis en grote onzekerheid over hun toekomstig leven. Het is daarom van belang voor hen om banden met het thuisland, de familie en vrienden te behouden, meer zelfs, versterken. De participanten reflecteren over hun angsten om zich te ‘outen’ tegenover andere mensen binnenin de diaspora. Bijvoorbeeld, vrienden van Samuel weten dat hij homoseksueel is – en accepteren dat ook – maar zijn familie in Venezuela heeft geen flauw benul. Samuel speelt een rolletje voor zijn moeder, om haar niet onnodig ongerust te maken, ook al is zijn toekomst hier nog onzeker. Hoewel mijn participanten aangeven dat ze met hun verleden hebben gebroken, stel ik ook vast dat, dankzij hun online netwerken met familie, vrienden en ‘de groep’, die breuk nooit rechtlijnig gebeurt. Zeker niet tijdens deze coronapandemie, omdat het online gebeuren bijna de enige tijdsverstrooiing vormde. Omwille van online ‘netwerkruintes’ verkies ik de term transnationale gemeenschap boven diaspora in de dagdagelijkse realiteiten van de LGBTIQ+ asielzoekers. Bauböck en Faist spreken in de definiëring van diaspora van een scherp omlijnd breken [met het thuisland] (2010, 49). Het kader van transnationale netwerken stelt de LGBTIQ+ asielzoekers echter in staat om een graad van continuïteit met de overlappende realiteit te omvatten. Die gewortelde tijdruimteregeesters zijn bovendien minder stabiel en gefixeerd dan in de categorisering van ‘diaspora’. Hiervoor maak ik een eerste aanloop naar de conceptie van performativiteit van seksuele identiteit.

De vraag die ik hier dien te stellen is niet *wie* frauduleus is of *wie* een waarachtig asielzoeker is, maar *wie in staat is* om seksuele identiteit voldoende op te voeren, te *ensceneren* om als dusdanig geloofd te worden. De houding van mijn participanten verschilt daarom sterker wanneer ik het over de familie, vrienden en het herkomstland heb, dan wanneer ik spreek over hun asielprocedure. Performativiteit is daarom een constante oefening. Elke dag. De asielzoekers zetten voortdurend een ander masker op naargelang de tijdruimte waarin ze zich begeven. Vanuit het perspectief van protection officers toont de studie van Jubany aan dat de gerekruteerde medewerkers niet onderwezen worden in termen van rechten voor asielzoekers zelf. Ze worden getraind om ‘leugens’ te identificeren (2011, 82). Daardoor produceert het regime discursieve categorieën van morele verplichtingen voor asiel. Daartegenover misbruiken profiteurs het recht op asiel door frauduleuze claims aan te wenden (Waerniers & Hustinx 2019, 275). Het wordt alsmaar duidelijker dat de asielbeoordeling van stereotiepe assumpties afhangt, indicatoren die ze moeten internaliseren en belichamen om als geloofwaardig geacht te worden. Ook Mariam en Mikheil getuigen over hun ervaring: “*Ze (i.e. asielinstanties) hanteren bepaalde standaarden. Als iemand homo of trans[persoon] is en je past niet binnen ‘hun’ standaarden, dan betekent het vanzelf dat je niet homo of transgender bent en je daardoor liegt. Als je dat niet bent, krijg je waarschijnlijk een negatieve beslissing [over de asielaanvraag]*” (Eigen vertaling uit het Engels).

In een anoniem gesprek stuurt het CGVS erop aan dat hun overheidsinstantie de aandacht vestigt op het wegwerken van stereotypering, maar zegt wel dat we “*als mensen nu eenmaal vooroordelen hebben...*” (Eigen parafrasering). Desondanks het gegeven dat een arrest van het Europees Hof van Justitie (afgekort: HvJ)¹⁰ oordeelt dat de beambten niet van stereotypen mogen uitgaan, stelt de realiteit zich dus anders voor. Ook een richtlijn van het vluchtelingenagentschap UNHCR wijst aan dat de asielinstanties hun dossiers zonder stereotypen moeten behandelen: “[...] *de beslissingnemenden moeten vermijden om zich te beroepen op stereotypen en aannames, cf. zichtbare markers, of een gebrek daaraan...*”¹¹.

---

¹⁰ HvJ, nr. C-148/13, C-149/13 en C-150/13, A., B. en C. t. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, 02/12/2014.

¹¹ UNHCR, Guidelines No. 9 on Sexual Orientation and Gender Identity Claims (2013).

Hoofdstuk 2. Performatieve identiteit in de asielpcedure

Ik zie Hamed op mijn beeld in zijn kamer zitten. Op de grauwe muren hangen er foto's. Ik vraag wie die mensen op de foto's zijn. Het blijken zijn ouders, de vrienden en andere familieleden te zijn. "De mensen thuis en mijn familie in Palestina vergeten soms dat ik hier helemaal alleen door moet gaan. Ze denken dat ik hier als een vogeltje mijn European dream beleaf... Niets is minder waar. Wanneer ik ze bel, wil ik me beter voordoen dan ik me voel. De foto's die hier hangen, verzachten de situatie waarin ik vastzit. Het is moeilijk om mijn verleden en familieverbanden uit te leggen in de verhoren. Ik ben zeer religieus opgevoed, dus ze (i.e. protection officers) geloven mij minder snel. Dat is helemaal niet wat ik had verwacht. Ik moet deze interviews en ondervragingen afleggen om mezelf constant opnieuw, opnieuw en opnieuw te bewijzen. Zoiets vreet m'n energie. Telkens moet ik mijn hele leven op tafel voor onbekenden gooien... Mensen die ik niet ken en zij die mij niet kennen."

— Gesprek met Hamed (oktober 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch.

Met Hameds fragment leid ik het hoofdstuk in waarin ik verder op de identiteitsconstructie door én in de asielpcedure focus. Hier vertelt hij over het performeren van zijn identiteit tegenover familie, een situatie analoog aan die van Samuel. Hamed bevindt zich tussenin zijn verleden en zijn toekomst, maar blijft vast in het heden zitten, gedwongen om zich constant te bewijzen. Hoe krijg je vat op zo'n complexe en meerlagige identiteit in crisis?

De migratiestudies uit de jaren 1990 conceptualiseren migratie als "operatief in transnationale velden van diverse relaties die de migrant continu met meerdere locaties verbinden" (Meeus et al. 2018, 4). Asielzoekende migranten nemen in die locaties "perifere, marginale tijdruimtes en identiteit" in (Mai & King 2009, 298). De aard van een asielsysteem beduidt dat de migranten hun leven leiden *in-between* hun herkomstland en hun potentieel toekomstig leven in het aankomstland (Quinn 2014, 59). Eerder dan te spreken van *in-betweenness*, prefereer ik de term *crisis*. De identiteitscrisis waarin deze LGBTIQ+ migranten zich situeren, is een crisis van chronische aard. Daarvoor neem ik de inzichten van Henrik Vigh (2008) onder de loep die antropologische perspectieven van crisis en *chroniciteit* beschrijft. Door

deze inzichten kan ik die ‘verstoorde toekomstigheid’ van mijn participanten begrijpen als ‘crisis’ die één is van permanente aard, zowel op vlak van identiteit als op vlak van *belonging* in België. Deze lens genereert het potentieel om de intersectionaliteit van identiteiten in dit onderzoek toe te passen.

Hameds ervaring tijdens de procedure schrijft zich in een conditie van continue performativiteit en gemedieerde Zelf-presentatie in, ook tegenover familie en vrienden. Iedereen thuis in Palestina gaat ervan uit dat hij de Europese droom beleeft, maar dat is ook de impressie die hij hen *wilt* geven. Hier komt Goffmans impressie management boven water drijven. Een dagelijkse performativiteit vertaalt zich meer in de zogeheten onschuldige leugens (Bourdieu 2004 geciteerd in Beneduce 2015, 557). Het is algemeen bekend dat de procedure een gedetailleerd narratief van verzoekers vereist, hetgeen ik hier, gemakkelijks halve, Zelf-narratieven noem (zie supra). Die narratieven zijn onvoorspelbaar, omdat de individuen hun levensverhalen op een unieke en arbitraire manier construeren, of, op een Deleuziaanse manier: dat ze “hun subjectiviteiten in wording (i.e. *becoming*) boetseren” (Deleuze 1994 geciteerd in Kazubowski-Houston 2017, 216). Elk Zelf-narratief is anders en is dus nooit consistent en net dat is problematisch voor protection officers of andere actoren, omdat ze consistentie *verwachten*.

Daarbovenop, de frases “doen alsof ze gay zijn” en “mezelf constant opnieuw bewijzen”, die Hamed aanhaalt, zitten ook geworteld in de noodzaak van asielzoekers om de seksuele identiteit individueel te enceneren. Deze encenering staat los van de vraag of ze ‘de waarheid’ portretteren of niet, maar de procedurele situatie dwingt hen van nature om die performativiteit – onbewust, want de LGBTIQ+ subjecten, zoals Hamed, en mijn andere participanten stellen die *taken-for-grantedness* van hun relaas niet sterk in vraag – aan de dag te leggen. Hamed lijkt zelfzeker als het op zijn Zelf-narratief aankomt: “*Ik denk niet te veel na, want ik vertel gewoon de waarheid. Als het de waarheid is, waarom zou ik me zorgen moeten maken? Het is in ieder geval mijn waarheid.*”

— Gesprek met Hamed (oktober 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch.

Om opnieuw te verwijzen naar Butler’s notie van genderperformativiteit beschouw ik de encenering van seksualiteit in de asielprocedure als een “ritueel drama” (Butler 1990), wat ook overeenstemt met de theatraliteit en dramaturgie van Goffman (1959). Net als gender is seksuele oriëntatie de opvoering

van sociaal aanvaarde of gevestigde waarden over wat, bijvoorbeeld, homoseksualiteit *hoort te zijn* om als een (Belgische of Vlaamse) burger publiekelijk gezien geaccepteerd te worden (Butler 1990, 140).

Eerdere studies toonden al aan dat begripsverwarring in het spectrum van LGBTIQ+ identiteiten tot interpretatieverschillen kan leiden en dat de term LGBTIQ+ an sich een (westerse) sociale constructie is (Boellstorff 2007; Peumans 2011; Mole 2017; Weston 1993). Het is daarom belangrijk om in dezelfde taal over seksuele identiteit te spreken. Aangezien de westerse etymologie van de term niet door de participanten zelf geaccentueerd wordt, ga ik er ook niet verder op in. Bijgevolg ontstaat er discussie over een verschil in iemands homoseksuele oriëntatie enerzijds en seksuele handelingen anderzijds, wat problematisch kan zijn in de beoordeling van asielaanvragen. Dergelijke verwarring in het Zelf-narratief speelt, volgens de asielinstanties, enkel in het nadeel van de verzoeker. Aangezien seksuele oriëntatie en de performantie daarvan betekenis geven aan het lichaam (Butler 1990), is het voor de asielverzoekers en de beoordelaars van hun narratief van belang om “in dezelfde taal” te spreken.

Het is echter “bizar om antwoorden goed of fout te rekenen” en, bovenal, schuilen er “gevaaren met vertaalproblemen” (Jansen en Spijkerboer 2012b, 460). Peumans argumenteert hieromtrent dat “het belang van de sociale contexten al te vaak onderschat wordt en de verhoudingen tussen identiteit en gedraging overschat” (2011, 34). Met het Zelf-narratief en performativiteit als centraal thema in deze onderdelen is het van belang om in volgende hoofdstukken verder op Zelf-presentatie en identificatie van asielzoekers *zelf* in te gaan. Onder andere de impressie-management-strategieën worden verder aan mijn data getoetst, alsook leg ik uit hoe en waarom ongeloof in het systeem van de asielprocedure is ingebakken, net als het primordiale belang van – of de obsessieve focus op – het holebimilieu of de LGBTIQ+ *community* dewelke een doorslaggevend punt voor de geloofwaardigheid van het Zelf vormt.

Hoofdstuk 2.1. De constructie van een geloofwaardig en een coherent Zelf-narratief en de waarde van het ‘eigen’ woord van de asielzoeker

Allereerst stoelt Goffmans theorie op de constructies van Zelf-presentatie, een al dan niet bewust of onbewust proces, waarmee de persoon in kwestie de percepties van het imago beheerst, vervormt en performeert. De expressiviteit van een individu (en dus de capaciteit om impressies te geven) vereist

twee radicaal verschillende symbolische ‘acts’: uitdrukkingen die het individu *geeft* versus degene die de persoon in kwestie *afgeeft* (of uitstraalt). Enerzijds maken de verbale tekens – traditionele invulling van menselijke interacties – deel uit van die expressiviteit, anderzijds heerst er een verwachting dat een act *geperformeerd* wordt. Beide vormen van communicatie hanteert het individu (doelbewust) via technieken van misleiding en veinzing of dissimulatie (Goffman 1959, 14).

Analoog met de idee van Goffman redeneer ik dat asielprocedures tijdruimtes van een enscenering constitueren, waarin de asielzoeker een performatieve Zelf presenteert om een geloofwaardige Zelf-presentatie op te voeren, los van de vraag of de asielzoeker in kwestie *echt* homoseksueel is of hij zijn seksualiteit veinst. Hun asielrelaas en levensverhalen worden als het ware gebricoleerd, maar volgen bepaalde structuren, wat Beneduce, op een dramaturgische wijze, een ‘script’ noemt (2015, 554).

Over het staven van de asielrelaas vertelt Hamed mij het volgende:

“Momenteel heb ik regelmatig contact met een advocaat uit Antwerpen. Hij helpt me door de procedure om meer bewijsmateriaal over mijn homoseksualiteit te leveren” (Eigen vertaling). Bijkomende juridische assistentie getuigt van het feit dat het woord van een expert zwaarder doorweegt dan het woord van de asielzoeker zelf. Het Zelf-narratief is in sé ondergeschikt aan een secundaire narratie die volledig los van de Zelf-identiteit van het individu staat.

De studie van Shuman en Bohmer stelt dat “wie geloofwaardige optredens brengt, asiel verkrijgt [...]. Het is een regulatorisch proces ontworpen om gepercipieerde ‘frauduleuze’ van ‘legitieme’ asielzoekers te onderscheiden, waar het systeem onsuccesvolle aanvragers als ‘fraudeurs’ bestempelt” (2014, 953). In die regulariteit schuilen gepreconditioneerde verwachtingspatronen in de procedurele structuur, hetgeen de routineuze aard van de performances onderlijnt (Goffman 1959, 27). “Wie narratieven van dé homoseksuele asielzoeker kan aannemen, beschikt over grotere kansen dan de andere aanvragers, van wiens identiteit niet in de gefixeerde enkelvoudige categorie past, wat door de zichtbaarheid, de coherentie (in het narratief) en de lineariteit (van de seksuele identiteit) getekend wordt” (Mole 2017, 661 – 662). De analyse van theorie en empirie rijmt met Goffmans intentie in het concept “impressie management,” aangezien het de toon van een “informatiespel” zet, als de potentieel oneindige cyclus van geheimhouding, ontdekking, valse openbaring en herontdekking (Goffman 1959, 20).

Onder andere het onderzoek van Jubany “Constructing Truths in A Culture of Disbelief” (2011) wijst ook op het belang van een emisch perspectief in de asielprocedure waarin focus op sociale interacties, tussen de ondervragers, protection officers en advocaten, die de asielzoekers bijstaan, centraal staan (Goffman 1961 geciteerd in Jubany 2011, 76). Haar onderzoek stelt daarnaast ook vast dat de vertoning van emoties tijdens de verhoren positief bijdraagt tot de geloofwaardigheid. Hierover vertelt Mariam me dat persoonlijke vragen emoties opwellen: *“Ze vragen veel details, dus het wordt heel persoonlijk. Soms vind ik dat ze geen recht hebben om dat allemaal te weten, maar je moet antwoorden, ook al wil je dat niet...”* (Eigen vertaling). Ook Hamed getuigt vol frustraties en ongeloof hoe diep het asielsysteem graaft naar geloofwaardigheid:

“Moet ik nu écht bewijzen dat ik gay ben? Kan je dat nu geloven? Hoe doe je zoiets?” vraagt Hamed al lachend. Toch is zijn bedenking allerm minst bedoeld om te lachen.

Na even ironisch mee te lachen, vraag ik geïnteresseerder:

— *“Hoe bewijs je zoiets concreet? Wat wordt er dan van je verwacht?”*

Onmiddellijk somt hij een paar schokkende voorbeelden op van wat als aanwendbaar ‘bewijsmateriaal’ kan dienen. “Ze (i.e. asielinstanties) willen dat ik kan bewijzen dat ik actief ben of was op online platforms, dating apps, bijvoorbeeld Grindr of Tinder. Allemaal goed, maar... Ik bedoel... deze app erkent Palestina niet eens geografisch, daar zie ik alleen maar Israëliëse mannen op verschijnen...”

Een stilte overheerst de conversatie voor een tijdje. Wat ik hoorde, liet ik even binnensijpelen. Dan gaat Hamed verder met zijn verhaal:

“In het extreemste geval zou ik ‘ongepaste foto’s’ kunnen tonen op m’n gsm, want ze gaan ervan uit dat ‘homo’s zoiets nu eenmaal allemaal bij zich hebben?’”

Door de stereotyperende verwachtingen die hen in het proces worden opgelegd, sta ik volledig perplex. Ondertussen denkt Hamed hardop verder over ander leverbaar bewijsmateriaal.

— Gesprek met Hamed (oktober 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch.

Ook het onderzoek van Fobear bewijst dat “het delen van intieme levensverhalen met ‘vreemden’ en beambten moeilijke, traumatiserende gevolgen voor de migrant met zich meedraagt” (2015, 106). Hameds getuigenissen over het bewijsmateriaal van *dating apps* is tevens een aspect waar sommigen van mijn participanten verder op ingaan:

“Ik toonde hen de apps waarmee ik mijn dates regelde... Weet je, ook al wil ik het niet echt gebruiken, toch moet ik ze downloaden. Letterlijk iedereen kan dit doen hé, homo of niet.

Misschien wil ik geen vriendje?

Het is toch mijn keuze en dat heeft niets te maken met seksuele geaardheid. De apps wijzen in de goede richting, maar vertellen niet alles hoor...” vertelt een gefrustreerde Mikheil (Eigen vertaling).

Aangezien geloofwaardigheid op mondelinge overleveringen gebaseerd wordt, staat materieel bewijs vaak ter discussie omdat zo’n materiaal het enige zichtbare en tastbare bewijs is, zoals het voorbeeld van *dating apps*. Materialiteit, echter, wordt ontkend of gedelegitimeerd (Sorgoni 2019, 162), vanwege de beoordelaar. Meestal wordt eerst het Zelf-narratief maar ook potentieel materieel bewijs in twijfel getrokken. Aangezien de seksualiteit een inherent onderdeel van het Zelf uitmaakt, kan het materiële lichaam alleen niet genoeg indicaties afgeven om hun geloofwaardigheid af te toetsen. Daarom ga ik in het volgende onderdeel dieper in op de zogeheten ‘regimes van ongelof’, die de systemaciteit van die toetsing aan abstracte parameters en verwachtingspatronen belichamen.

Hoofdstuk 2.2. Regimes van ongelof: structureel wantrouwen in het individu

In eerste instantie focust het geloofwaardigheidsonderzoek op de orale narratieven, of “de waarheid van de stem,” om Fassin en D’Halluin (2015) te parafaseren. In dit hoofdstuk kom ik op de aannames terug of asielzoekers doen *alsof* ze homoseksueel zijn. Daarover zijn geen objectieve criteria, behalve fysieke markers die duiden op geweld of mishandeling, ter beschikking (zie ook [Istanboel-protocol](#)). Blommaert schrijft ook in zijn onderzoek over taalgebruik in het asielregime dat “de autoriteit ervan uitgaat dat de verhalen die asielzoekers (i.e. de Zelf-narratieven) vertellen, *a priori* leugenachtig zijn. Deze standaardaanname is problematisch, omwille van diens gegrondheid in een vermoeden van hoe landen samengesteld zijn en al dan niet een *habitat* aan staatlozen willen bieden. Vooral aannames –

geen waarheden – over de geloofwaardigheid staan hier op de proef” (Blommaert 2009, 416). Geloofd of niet geloofd worden hangt af van hoe de autoriteit haar waarheidsdiscours over het Zelf-narratief inschat, bijvoorbeeld hoe Hamed ervaart dat zijn eigen woord niet genoeg doorweegt in het proces.

In een recent onderzoek uit Nederland schrijven Hertoghs en Schinkel over seksualiteit in de asielprocedure: “[...] seksuele identiteit wordt gevormd door de strikte proceduralisering van herhalende enscenering [van de individuele Zelf]” (2018, 693). Niettemin vormt iemands seksuele identiteit een alternatief beeld tijdens de asielprocedure dan de seksuele identiteit in dagdagelijks geleefde levens. Dit resoneert met Goffmans conceptie van impressie management. Doorheen de procedures van het asielverzoek wordt er verwacht dat de LGBTIQ+ asielzoeker zijn identiteit performeert en ze voorstelt als onveranderlijk,” met andere woorden als *de* waarheid (Butler 1990; 2005 geciteerd in Hertoghs & Schinkel 2018, 693). Van LGBTIQ+ asielzoekers wordt verwacht om hun verachtelijke statuut in scène te zetten, te ensceneren, door een narratief van onderdrukking, misbruik, foltering, ras, seksualiteit, ballingschap enzovoort te presenteren. Wetten beantwoorden deze narratieven door het nemen van verantwoordelijkheid voor de onderdrukte in plaats van ze in een gepast rechtskader te incorporeren (Johnson 2011, 62). De asielprocedure wordt dus gemarkeerd door een cultuur van ongeloof, waarbij beoordelaars er *a priori* van uitgaan dat de asielzoeker zijn narratieven “veinst om onrechtmatig asiel te verkrijgen” (Verhaeghe 2019). De systematiciteit van deze cultuur van ongeloof vertaalt zich beter in regimes van ongeloof. Parameters behoren inherent tot de beoordeling van geloofwaardigheid en tonen de limieten van het beschermen van minderheden aan, in dit geval de in België sterk (juridisch) beschermde LGBTIQ+ minderheid. *In casu* brengen asiel en migratie legale minderheidsbescherming contraproductieve gevolgen teweeg en dit omwille van geëssencialiseerde percepties op “hoe iemand als homo *is* en zich ernaar *gedraagt*.” Daarom destabiliseert Dhoest de onlosmakelijke verbondenheid tussen structuur en *agency*. Wat hij voorstelt, is dat etnisch-culturele en seksuele intersecties gelinkt worden met de individuele context en ze zijn, bovendien, sociaal gevormd, wat leidt tot patronen en ‘groepen’ die gevormd worden (2016, 187). Niet alleen de individualiteit en groepsverwachtingen van LGBTIQ+ asielzoekers zijn ingebed in de regimes van ongeloof, maar ook andere aspecten dragen bij tot de (on-)geloofwaardigheid.

Hoofdstuk 2.3. Kennis van het holebimilieu en de LGBTIQ+ community

Eerder in mijn thesis schreef ik over Butler's genderperformativiteit, dewelke stoelt op Foucaultiaans gedachtegoed, waar het lichaam *voorafgaat* op de inscriptie van iemands identiteit. Gender is instabiel en wordt gestyleerd door repetitieve acts, gevormd doorheen een veranderende tijd (Butler 1990, 140 – 141). Eén van de factoren die de geloofwaardigheid van asielzoekers determineert, is enige interesse in of kennis van het holebimilieu in België. De internalisering van die dominante waarden maakt hen al dan niet waardig om aanvaard te worden. Ook onderzoek in Nederland wijst op het doorslaggevend effect van een bepaalde vertrouwdheid met *the gay culture* (Middelkoop 2010 geciteerd in Spijkerboer 2013, 164 – 165). Hoewel het CGVS zich hier ook op baseert, wordt die kennis niet vereist volgens de definitie van “een sociale groep” in het Vluchtelingenverdrag (zie supra). “Het CGVS verwacht kennis van het holebimilieu en de wetten. Het gebrek aan interesse [...] haalt de geloofwaardigheid onderuit” (Okladnicoff 2020, 24; 57). Samuel, onder andere, vertelt me dat hij geen behoefte voelt “om naar zo'n organisatie” te gaan: “*Ik leer op m'n eigen manier seksualiteit ontdekken en anderen ontmoeten,*” zegt hij voldaan (Eigen vertaling.)

Vanuit een alternatief perspectief bekritisieren Marigona en Lisa de rollen van LGBTIQ+ organisaties: “*Asiel verzoeken is een strijd. Je zult nergens door iedereen warm ontvangen worden. Dat verwacht je dan wél van de organisaties op het veld. De rol in het bestrijden van homo- en queerfobie in asielcentra is echt minimaal, ze doen niets en geven nul informatie aan de nieuwkomers...*”

In een later gesprek halen ze opnieuw hetzelfde onderwerp van Belgische LGBTIQ+ organisaties aan: “*Het geeft ons een wrang gevoel, want hun actie is eerder symbolisch en performatief*” (Eigen vertalingen).

Hamed, daarentegen, toont wel betrokkenheid en interesse in Belgische LGBTIQ+ milieu's, niet vanuit een activistisch of louter recreatief oogpunt, maar uit een noodzaak om zijn geloofwaardigheid in de asielprocedure gunstiger te stellen.

Momenteel sta ik in contact met Merhaba via WhatsApp.

— *Wat kan die organisatie voor jou betekenen in tijden als deze?*

Ze praten regelmatig met mij via een chat, omdat fysieke afspraken nu niet mogelijk zijn. Eigenlijk ligt de organisatie zelf heel dicht bij mijn asielcentrum.

— Welke rol speelt de organisatie in jouw asielprocedure?

De chats kan ik eventueel later voorleggen om aan te tonen dat ik betrokken ben geweest bij die LGBTIQ+ organisatie en dus interesse toon voor het halebimilieu in België.

— Gesprek met Hamed (oktober en november 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch.

Deze fragmenten zijn, in de eerste plaats, interessant, omdat niet elke asielzoeker behoefte voelt om zich met een gemeenschap te vereenzelvigen. Wanneer Belgische autoriteiten die kennis of interesse niet verwachten van een ‘doorsnee’ Vlaamse homoseksueel, maar wel van een asielzoeker, stel ik mij de vraag of die verwachting wel de realiteit reflecteert? Het is voor de LGBTIQ+ asielzoeker van belang om *belonging* in te zetten om Zelf-narratieven te gronden in functie van hun geloofwaardigheid. Het behoren tot *the gay culture* – of een minimum aan kennis hebben over – is essentieel in onze Belgische asielcontext. Om te voldoen aan die verwachtingen fabriceren mijn participanten een Zelf-identiteit die daarmee overeenstemt. De performativiteit van het gendergebonden lichaam (Butler 1990) stemt ook overeen met de seksualisering van LGBTIQ+ asielzoekers. Deze bevinding suggereert een *top-down* constructie van het Zelf, met ruimte voor individuele agency om de begrenzing van het ritueel drama – de asielprocedure – te contesteren (Arnaut 2012). Niet alleen in de asielprocedure wordt er aan het Zelf vorm en betekenis gegeven. Mole voegt echter ook toe dat in een concept als *queer diaspora* een potentiële tool schuilt om seksuele identiteit en *belongings* te negotiëren (2018, 1269). Behoren tot *de LGBTIQ+ community* – waar het geloofwaardigheidsonderzoek dusdanig op hamert – genereert, naast de geforceerde narratieven van inburgering, ook parallelle exclusies, namelijk toenemende etnische profilering en racialisering. Het gevoel dat ze in een etnisch-numeriek ‘hokje’ worden geclassificeerd. Socio-economische exclusie neemt hier de bovenhand, waaraan (etnische) minderheden onderhevig zijn en potentieel de proximiteit tussen LGBTIQ+ asielzoekers met de diaspora in gang zetten (Karimi 2018, 13). Daarenboven speelt het internet een significante rol, als instrument dat gebruikt wordt om gedeelde verbeeldingen van *belonging* met de community op te bouwen. Onder andere de imaginaire

verbeelding van de regenboogvlag staat als metafoor voor al wie binnen het spectrum LGBTIQ+ hoort en is cruciaal om de gevoelens van *community-ness* te ondersteunen en aan te dikken (Bauböck & Faist 2010, 29). Op basis van mijn bevindingen stel ik vast dat LGBTIQ+ asielzoekers -en vluchtelingen zich in een zogeheten “netwerkruimte” begeven (Bauböck & Faist 2010, 36). Dat zijn netwerken waarin de actoren relaties van uitwisseling vormen. Van dingen tot mensen en van informatie tot verbeelding.

Hoofdstuk 2.4. Geloofwaardigheid als tool van biomacht en bestuurlijkheid

De instrumentalisering van LGBTIQ+ asielzoekers langs de as van seksualiteit past binnen de idee om minderheden bestuurbaar te maken. Bestuurlijkheid, volgens de ideeën van Michel Foucault, neemt de instellingen, procedures, acties en reflecties in beschouwing die de populatie als ‘objecten’ nemen. Bestuurlijkheid, als volgt, verklaart hoe de Staat haar bevolking controleert, beheerst en onderwerpt en haar individuen subjectivert. In relatie met het veld van immigratie bespeelt de Staat de subtiele biopolitiek van grenzen, tijdruimtelijkheid, bureaucratie, asiel en deportaties (Fassin 2011, 214). Aan de hand van de bovenstaande tekstfragmenten beschouw ik geloofwaardigheid van het Zelf-narratief als een “biopolitieke tool.” Enerzijds fungeert ze als *tool* voor ‘erkenning’ – de Staat die de asielzoeker erkent op basis van specifieke parameters, eigenschappen of karaktereigenschappen – en, anderzijds, draagt ze de functie van uitsluiting – de Staat erkent asielzoekers *niet* door de zogeheten frauduleuze claims, waardoor ze “het niet waard zijn” om ze hier te beschermen [...]. “De Staat voert biomacht uit (op *in casu* de asielzoekers) die hen objectivert, op basis van specifieke representaties van subjecten” (Deleuze & Guattari 2004 geciteerd in Raboin 2017, 670 – 671). Die objectificatie toont aan dat LGBTIQ+ asielzoekers te maken hebben met meerlagige identiteitsconstructies. De intersectionaliteit van hun seksuele identiteit, etniciteit, nationaliteit of religie vormt op vaak inconsistente manieren hun Zelf-narratief. Om te kunnen bepalen hoe zogeheten ‘reële’ van ‘valse’ asielzoekers onderscheiden worden in het asielregime, zal ik in het onderdeel over (on-)verdienselijkenheidsnarratieven bespreken.

Hoofdstuk 3. (On-)verdienstelijkheidsnarratieven

Inclusief of exclusief burgerschapsdiscours?

“In Venezuela werd ik geconfronteerd met geweld. Op straat, thuis, overal. Nergens voelde ik me veilig. Ik heb een lange tijd een dubbel leven geleid. Nu is dat niet meer. Ik vergelijk de evolutie van mijn persoonlijkheid met een trap. Ik moet stap per stap accepteren dat ik homoseksueel ben. De therapieën helpen mij. Het wordt vooral werken om te accepteren dat homoseksueel zijn, normaal is.”

— Gesprek met Samuel (augustus 2020). Eigen vertaling uit het Spaans.

Samuel presenteert zijn seksualiteitsbeleving als een lineaire ontdekkingsweg naar de onthulling van zijn identiteit. Dit gegeven is relevant voor de beschouwing van zijn Zelf-narratief vis-à-vis het asielstelsel dat hem verwachtingspatronen oplegt die hij dient te belichamen. Zijn ‘zelf-erkenning’ van zijn geaardheid staat los van die verwachtingen. Hij doet dat op z’n eigen manier. Niet enkel LGBTIQ+ asielzoekers, maar elke immigrant wordt geclassificeerd volgens restrictieve patronen of parameters die de instanties als indicatoren aanwenden om te selecteren “wie de vluchtelingenstatus waardig is” (Jubany 2011, 82). Dit vertaalt zich in verdienstelijkheidsnarratieven (naar de idee van Waerniers en Hustinx 2019). Daarom neem ik twee discursieve tegenpolen van verdienstelijke en onverdienstelijke asielzoekers onder de loep, alsook problematiseer en (de)construeer ik de objectiverende bestuurlijke categorieën die LGBTIQ+ asielzoekers instrumentaliseren.

Nieuwere studies (zie Dhoest 2019) nemen kritische posities aan vis-à-vis het opdringen of opleggen van identiteitslabels en bevrijdingsnarratieven bij asielzoekers” (2019, 1075). Ons kader van LGBTIQ+-rechten vormt een problematische constructie, omdat asielzoekers impliciet gedwongen worden om zich te conformeren met categorisering die hun authentieke Zelfen corrumperen” (Greatrick 2017, 14). Zoals Goffman toont dat een gender-indicator na verloop van tijd tot een ‘verwachting’ uitgroeit, dewelke een rol constitueert die de asielzoeker performeert, ondervindt Jubany dat de asielbeambten impliciet (en dikwijls onbewust) van asielzoekers verwachten dat ze die gepercipieerde rol invullen (2011, 84). Met zulke classificaties moeten de bevoegde instanties ‘cultureel-sensitief’ omgaan, want ook het onderzoek van Dhoest toont aan dat onze “[asiel]procedure westerse concepties van seksuele

identiteit hanteert, hetgeen tot onterechte afwijzingen resulteert, maar, op haar beurt, enscenering om de seksuele identiteit op te voeren, stimuleert” (2019, 1086). De idee van erkenning is een primaire beslissende factor in asielprocedures omwille van het risico op ontkenning of, erger nog, miskenning: “binnenlaten van onverdienstelijke migranten en, vice versa, degenen uitsluiten die de bescherming wel verdienstelijk zijn” (Raboin 2017, 670). De erkenning van seksuele Zelf-identiteit draagt (positief) bij tot de geloofwaardigheid daarvan, net als diens verdienstelijkheid. Om deze narratieven verder te ontplooien en te deconstrueren geef ik in de volgende sectie aandacht aan zogeheten precondities of voorwaarden om te spreken van moreel burgerschap in een moralisering van het integratiedebat (zie Waerniers & Hustinx 2019), vooraleer een formele (i.e. wettelijke) burgerschapsstatus wordt vervuld. Hier spelen vooral onzichtbare en ontastbare markers, zoals seksualiteit en het Zelf, een cruciale rol. Deze aspecten worden diepgaander behandeld in de volgende secties over de precondities van moreel burgerschap en de onzichtbaarheid van de ‘marker’ seksualiteit bij LGBTIQ+ asielzoekers.

Hoofdstuk 3.1. De conditionering van trauma en slachtofferschap

“Ik heb constante stress. In Iran werd ik gedwongen om met een man te trouwen. Wanneer hij ontdekte dat ik in het geheim met een vrouw afsprak, heeft hij mij verkracht.” Vol van afkeer en machteloosheid luister ik naar het verhaal van Afarin. Ik vraag haar op welke manier ze daarmee omgaat en of ze hulp krijgt in het asielcentrum.

— *“De problemen die ik nu hier heb, worden veroorzaakt door de mensen in het asielcentrum die helemaal niets van LGBTIQ+ afweten. De kamergenoten begonnen me lastig te vallen van zodra ik vertelde dat ik lesbisch ben,” vertelt Afarin verder.*

Hoe ga je hiermee om, vraag ik bezorgd?

— *“Een assistent in het asielcentrum adviseerde me om mezelf te verbergen, maar hoe doe je dat? Ik kan dat niet. Ze vertelde ook dat ik moet klagen als ze mij blijven lastigvallen. Mijn God, je kan niet geloven hoe vaak ze mij hier lastigvallen...”*

— Gesprek met Afarin (november 2020). Eigen vertaling uit het Engels en Farsi.

Al te vaak halen LGBTQ+ asielzoekers traumatische gebeurtenissen over geweld en mishandeling aan in hun Zelf-narratief, zoals Afarin weergeeft. De waarachtigheid van deze asielnarratieven hangt ook af van de mate waarin asielzoekers zichzelf als slachtoffer aftekenen, in dit geval expliciet geschreven volgens de lijnen van het Istanboel-protocol van de VN (1999). Dit 'handboek' met richtlijnen, advies en documentatie, voor de overheidsinstanties die het asiel reguleren, doelt op een strikt onderscheid tussen "potentiële *verfraaiing* van de ervaring, of diens *geldigheid*," dewelke de geloofwaardigheid van de asielzoeker onderbouwt (UNHCR 2004, 28; eigen nadruk). Door te focussen op fysieke en mentale 'littekens' produceert het asielregime discursieve condities van trauma en slachtofferschap.

Asielzoekers en vluchtelingen die het waard zijn om te beschermen, worden te vaak als slachtoffers geportretteerd (Waerniers & Hustinx 2019, 271), in dit geval de 'verdienstelijke' LGBTQ+ asielzoekers.

Volgens de studie van Lewis (her-)negotiëren traumanarratieven de relaties tussen het persoonlijke en het politieke (2014, 970). In de hedendaagse Europese context kan men als slachtoffers van geweld, of van onderdrukking, door middel van een medisch certificaat de vluchtelingenstatus claimen. Het slachtoffer wordt erkend vanwege een legitiem trauma, wat een verklaring aanbiedt voor hoe trauma het slachtofferschapsnarratief heeft geconditioneerd (Fassin & Rechtman 2009, 4 – 5). Traumatische ervaringen van asielzoekers hebben daarnaast een impact op de manier waarop ze hun Zelf-narratief construeren, wat van cruciaal belang is tijdens de interviews in de asielprocedure (Ochs & Capps 1996 geciteerd in Maryns & Blommaert 2001, 65).

"Ik heb elke nacht insomnia, door stress, trauma's en mijn verleden [in Venezuela en Colombia]."

In dit gesprek vertelt Samuel: *"Mijn grootste angst is dat ik teruggestuurd zal worden naar Venezuela of misschien Colombia, als ze mijn asielaanvraag weigeren..."* (Eigen vertaling).

"We houden er niet erg van om over onze verledens van migratie en asiel te praten, omdat het bepaalde emoties en slechte herinneringen oproept." Ik start mijn gesprek met Lisa en Marigona op een zonnige zomerse namiddag in de stad op een bankje aan de oever. De toon van het gesprek is gezet, denk ik.

Als we moeten praten over ons verleden, dan denken we niet alleen aan onze families, maar ook onze carrières die we thuis hadden en die we noodgedwongen hebben moeten achterlaten..." (Eigen vertaling).

De levenslange trauma's die met de asielprocedure van LGBTIQ+ asielzoekers gepaard gaan, alsook de conditionering als slachtoffers, staan hen allerminst toe om met hun verledens te breken. Academics Didier Fassin en Richard Rechtman vinden de categorie van trauma essentieel in de administratie van bewijs binnen de asielprocedures (Fassin & Rechtman 2009, 258). Het erkennen van een traumatische conditie van de LGBTIQ+ asielzoekers rijmt met de medicaliserende classificatie, dewelke een moreel waarheidsregime produceert – 'het woord' van een expert dat meer doorweegt dan het Zelf-narratief (Fassin & Rechtman 2009, 9). De medicalisering van de beoordeling van asielaanvragen bestempelen ze als het proces van "fetisjisering van certificaten" (Fassin & Rechtman 2009, 521). Asielnarratieven wegen immers minder door dan de medische diagnose van trauma's (Fassin & Rechtman 2009, 265). Een 'probleem' in dit vakgebied vormt de weinige beschikbaarheid van (schriftelijk) bewijsmateriaal (los van de medische certificaten die trauma-ervaringen aantonen). Normaliter hangt deze beslissing van de beoordelaar slechts af van claims die de asielzoeker *zelf* maakt (Fassin & Rechtman 2009, 251). De erkenning van de asielzoekers hangt daarom eerder af van de wijze *waarop* ze hun slachtofferschap performeren dan de waarachtigheid van slachtofferschappen an sich. De succesvolle belichaming van 'het slachtoffer' stemt overeen met verwachtingspatronen die homonormatieve systemen opleggen (Greatrick 2017, 4). Uiteraard bedoel ik niet dat er helemaal geen geweld bestaat tegen seksueel non-conforme personen in de herkomstlanden van asielzoekers in België. Niettemin stel ik me een vraag: moeten we LGBTIQ+ asielzoekers 'redden' van hun 'traditionele', 'onderdrukkende' herkomstland? Miloš vertelt dat hij in zijn thuisland werd geconfronteerd met fysiek en ook verbaal geweld:

"Ik werd gepest op school..." Op dat moment voelde ik een doodse stilte. Een beetje ongemakkelijk zelfs. Ik besepte hoe moeilijk het werd voor hem om zijn verleden leven weer op te rakelen. Eventjes later praat hij verder: "Mijn familie heeft me nooit geaccepteerd voor wie ik ben. Dagdagelijks sloeg iemand me een blauw oog. Ik moest thuis voor m'n eigen eten en m'n eigen drinken zorgen. Ik werd zelfs afgesloten van de internetverbinding. Toen m'n mama me wilde huwen aan een meisje, besliste ik om te vertrekken..."

(Eigen vertaling).

Ik kan als volgt stellen dat de geloofwaardigheid van het Zelf-narratief en de verdienstelijkheid ervan voor een toekomst in België, in vele gevallen, van de geleefde traumatische ervaringen en de conditie van slachtofferschap die ze belichamen, afhangen.

Hoofdstuk 3.2. Morele burgerschapsdiscoursen en de onzichtbaarheid van de marker seksualiteit

Vanuit een Foucaultiaans perspectief op bestuurlijkheid beschouw ik burgerschap als een instrument van zowel inclusie als exclusie, waarmee de Staat haar bevolking beheert (Waerniers & Hustinx 2019, 270). Verdienstelijkheidsnarratieven genereren in het Belgische asiel- en integratiebeleid dergelijke exclusieve dichotomieën tussen welke migranten het verdienen om in België te blijven en welke niet.

Hiervoor neem ik, als volgt, conceptualisaties van moreel burgerschap onder de loep, met een blik op aspecten van taal, werkgelegenheid en hun integratie. Uit mijn gesprekken met asielzoekers blijkt dat verdienstelijkheid nauw met de invulling van moreel burgerschap vasthangt. Dit past in het kader van “moralisering van burgerschap,” waarin niet-juridische aspecten doorslaggevender dan formele criteria in de beoordelingen van het asielverzoek kunnen zijn (Waerniers & Hustinx 2019, 271). In de asielprocedure stoelt het geloofwaardigheidsonderzoek op de reproducties van burgerschap die door de Staat geconstrueerd worden” (Lewis 2014, 960). Giametta spreekt hier over “morele economie die de democratie onderbouwt,” waardoor iemands seksualiteit tot prominente indicator voor “het goed democratisch burgerschap” uitgroeit (2020, 143). Seksuele oriëntatie, niettemin, is geen fenotypische indicator. Het is moeilijk en problematisch om iemands seksuele oriëntatie van het gezicht af te lezen. Die ontastbaarheid vormt ook voor beampten obstakels, vandaar de obsessie met geloofwaardigheid.

Voor nieuwkomers genereert het hobbelige pad naar volwaardig burgerschap de contractuele relatie met de Staat door middel van verplichtingen ter bevordering van hun integratietraject (Waerniers & Hustinx 2019, 272). De taal van verplichtingen, in plaats van spreken over iemands rechten, neemt de bovenhand. Een voorbeeld van een bijdragende factor tot het behalen van moreel burgerschap is de wil om zich economisch in te zetten. Economische participatie is immers een voorwaarde om formeel burgerschap te bereiken, maar is tegelijk ook een factor die exclusies in de hand werkt (Waerniers & Hustinx 2019, 278). Samuel vertelde me meerdere malen dat werken voor hem een belangrijke reden

is om zich hier te vestigen. Hij wilt later graag een restaurant openen: *“Ik heb nu slechts een tijdelijke permissie om te werken [permisa de trabajo] die ik elke vier weken moet vernieuwen en heraanvragen, want dit is slechts een tijdelijke oplossing”* (Eigen vertaling).

Dat hij ambities heeft om hier ‘iets’ te bereiken, in België, benadrukte hij meerdere malen.

De wil om zich op die socio-economische vlakken te emanciperen, is een gegeven dat niet alleen bij LGBTIQ+ asielzoekers voorkomt, uiteraard. Niettemin benadrukken alle participanten hun wil om de taal (Nederlands en/ of Frans) zo snel mogelijk onder de knie te krijgen, om dan een job te krijgen. In een gesprek met Samuel vertelt hij mij het volgende:

“Hetgeen ik het liefste wil, is de taal leren. De taal beschouw ik als key om relaties op te bouwen en zelf een nieuwe persoon te worden. Ik hoop ook hiermee een positieve beslissing te verkrijgen.”

In een latere ontmoeting met Samuel keert hij terug van de cursus Nederlands: *“Het is een moeilijke taal,”* zegt hij. *“Het oefenen gaat niet zo vlot in de coronatijden, maar ik wil die taal echt onder de knie krijgen om werk te vinden”* (Eigen vertaling).

Ook Mariam en Mikheil delen de idee dat de taal een sleutelrol speelt in hun integratietraject:

“Hoewel er veel vluchtelingen zijn die er niet zo over denken, hebben ze geen andere keuze. De overheid dwingt mensen nu eenmaal om te integreren door de taal te leren. Ik vind dat je ofwel Nederlands ofwel Frans moet leren spreken. Als iemand in Georgië wilt wonen, leer je de taal toch ook?” (Eigen vertaling).

Deze getuigenissen tonen aan dat niet louter seksuele identiteit, maar taal als ‘zichtbare’ factor voor de inclusie van LGBTIQ+ migranten optreedt. Meer zelfs, seksualiteit instantieert zich als ‘bijproduct’ op de weg naar burgerschap. Dit samen in beschouwing genomen, stel ik, zoals in het onderzoek van Waerniers en Hustinx vast dat “zich aanpassen aan de cultuur” (2019, 278) een gedeeld argument bij mijn participanten vormt. Niettemin situeert de seksuele identiteit zich op de voorgrond op vlak van het respect voor en het naleven van normen, waarden, wetgeving en regels in België. Een groot aantal van mijn informanten onderscheidt zich van de zogeheten “*homofobe, moslimse asielzoekers*” en zetten hierdoor hun zelfverkleerde verdienstelijkheid in de verf. Bijvoorbeeld, Lisa en Marigona stellen als volgt:

“Het asielbeleid is oneerlijk. Er is een strenger asielbeleid nodig om verkrachters en pedoseksuelen te filteren die anders door de mazen van het net zouden glippen...

België is veel te soft [...]. Mensen worden heel snel comfortabel, dus moet onze overheid vanaf dag één asielzoekers basiswaarden duidelijk stellen vooraleer ze zich mis zullen gedragen [...].

België moet zich als ‘de goede vader’ opstellen. Beschouw ons land als een huis, waarin ook regels moeten nageleefd worden” (Eigen vertaling).

Eerdere beleidsmakers konden zich hierin vinden, zoals de voorgestelde nieuwkomersverklaring uit 2016¹² aantoonde. Toch stelde het advies¹³ van Raad van State (afgekort: RvS) dat Belgische overheden niemand kunnen dwingen om ‘waarden’ te aanvaarden. Wel stelt het Wetsontwerp tot invoering van een algemene verblijfsvoorwaarde (2016) dat “de integratie van de vreemdeling getoetst kan worden op basis van criteria,” waaronder een inburgeringscursus – die op het deelstaatniveau wordt geregeld en betalend wordt onder de huidige regering Jambon, actieve deelname aan het verenigingsleven of werken. Mijn participanten lijken zo bewust te voldoen aan de bovenstaande criteria of voorwaarden om zich succesvol te ‘integreren’ in België. De wil om te integreren gaat bovendien hand in hand met de omarming van de hegemonische waarden omtrent en acceptatie van LGBTIQ+ minderheden.

Hierop aansluitend stelt ook Dhoests onderzoek vast dat “België hen meer vrijheid schenkt om hun seksualiteit te ontdekken, terwijl ze socio-economisch kwetsbaarder zijn omdat ze over het algemeen weinig steun vanuit de familie krijgen” (2016, 187), zoals eerder aangegeven.

Net zoals in de bevinding van Waerniers en Hustinx (2019, 279 – 280), merk ik op dat moreel burgerschap als preconditionie geldt vooraleer vluchtelingen als een verdienstelijke ‘goede’ burger beschouwd

---

¹² De Nieuwkomersverklaring was een politiek ballonnetje dat toenmalig Staatssecretaris voor Asiel en Migratie T. Francken in de lucht liet gaan, maar kreeg felle kritiek. Onder meer de wil om de taal te leren en de erkenning van rechten en plichten stonden in deze verklaring, cf. Wetsontwerp tot invoering van een algemene verblijfsvoorwaarde.

¹³ Advies 59856/4-2/V van 14/09/2016, Amendement op een wetsontwerp, “Wet tot invoering van een algemene verblijfsvoorwaarde in de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.”

worden. Daarom zijn economische participatie, het leren van de voertaal en socioculturele integratie de drie bepalende factoren die hun verdienstelijkheid constitueren. Hierdoor zitten asielzoekers en vluchtelingen als het ware in een spreekwoordelijke proefperiode om hun verdienstelijkheid waar te maken.

Uit mijn analyses ontstaat een tweeledig verdienstelijkheidsdiscours. Verdienstelijkheid als ‘homo’ enerzijds en verdienstelijkheid als ‘een goede burger’ anderzijds. Voor mijn participanten gaan beide hand in hand. In België kunnen ze zichzelf veilig voelen, zich outen en zich dus een weg banen in het integratiediscours van Vlaanderen. Deze verdienstelijkheden staan niet los van de geloofwaardigheid van het Zelf-narratief. Het ene kan echter niet zonder het ander. Wie op basis daarvan geloofd wordt, bewijst zichzelf als waardig om het burgerschapsstatuut te verdienen, te behoren tot ‘de natie’ en als dusdanig geassimileerd te worden in de bredere maatschappij.

Hoofdstuk 3.3. Burgerschap, verbeeldingen van de natie en de ‘assimileerbaarheid’ van LGBTIQ+ asielzoekers

“Als God het belijft en België mij deze kansen schenkt, komen er productieve opportuniteiten voor mij. Ik wil een carrière opbouwen, een toekomst creëren voor mezelf hier” vertelt Samuel (Eigen vertaling).

De wijze waarop asielzoekers met hun verleden breken, zijn meervoudig en niet lineair. Het verleden achtervolgt het heden en vormt hun toekomsten. Net dat markeert de chroniciteit van de crisis waar ze zich in bevinden, een existentieel gevoel van *stucked-ness*, zoals Ghassan Hage in zijn werk “Waiting Out the Crisis” (2009) schrijft. Dat constante wachten en het gevoel van vast te zitten betekent echter niet noodzakelijk dat ze in deze toestand vast *blijven*. Er is immers ruimte voor agency om ‘crisis’ als permanente conditie te routiniseren, om te ‘wachten’ tot de crisis voorbij gaat (Hage 2009).

In voorgaand onderdeel benadrukte ik al socio-economische, participatieve intenties van LGBTIQ+ asielzoekers in de constitutie van hun (moreel) burgerschap. De voorwaarden die in de wetten en de adviezen van de RvS staan, reflecteren een specifieke invulling van burgerschap, de imaginaire natie en presenteert de ‘assimileerbaarheid’ van asielzoekers en vluchtelingen. Ik merk op dat in het geval van LGBTIQ+ asielzoekers de staatsgeleide discoursen over burgerschap door de meeste participanten

geïnternaliseerd worden, zoals de recente studie van Dhoest (“Learning to be Gay”) ook concludeerde (2019). Die internalisering dient namelijk de bevordering van hun geloofwaardigheid. De ‘wil’ om te integreren gaat hand in hand met de wil om discoursen over seksueel exceptionalisme (zie supra) te internaliseren en te performeren. De frases “in ons land werden we onderdrukt” en “hier in België is homoseksualiteit normaal” of ook “België respecteert de fundamentele mensenrechten” keren vaak weder in de gesprekken. Daarenboven beelden zo goed als alle informanten België – en het westen in de brede zin – af als “modern, welvarend, tolerant en acceptierend,” terwijl ze hun ‘herkomstland’ als “achtergesteld, traditioneel en gewelddadig” afschilderen. Eerdere studies uit het V.K. stelden reeds dat “het asiëdiscours representaties van de natie produceert die tolerantie en een teleologische visie op ‘seksuele moderniteit’ centraal zetten” (Raboin 2017, 675).

Het narratief van burgerschap situeert zich weliswaar in een breder plaatje van natievorming, zeker een door de overheid opgelegde inbeelding van die natie. Een discours als dat van homonationalisme wordt nog vaak onderschat in het publieke debat over inburgering of integratie. Het construeren van ‘coherente’ Zelf-narratieven zijn daarom cruciaal, als de toekomst zeer onzeker blijft (Eastmond 2007, 254). De constante repetitieve act van narratie over hun leven fixeert de LGBTIQ+ asielzoekers in dat ‘crisisplaatje’. Raboin spreekt daarom over een geforceerde act van narratie die een *queer* tijdelijkheid in de asielprocedure vormt, waar asielzoekers gedwongen zijn om hun toekomst ‘in te beelden’ (2017, 668).

Het wantrouwen inherent aan het Belgische asielregime vis-à-vis LGBTIQ+ asielzoekers overheerst zowel het publieke als het politieke discours, niettegenstaande de perceptie van frauduleuze of ‘valse’ asielzoekers, wat quasi als het *leidmotiv* van onze asielprocedure fungeert, zodat migratiebewegingen de fundamenten van onze natiestaat doen wankelen. Dezelfde natiestaat die model zou moeten staan voor de bescherming van alle individuen (Fassin & Rechtman 2009, 253 – 256).

“Gender of seksualiteit spelen een cruciale rol in natievorming” (Puar 2007 geciteerd in Hertoghs & Schinkel 2018, 691). “Een uitgebreid corpus van onderzoeksliteratuur draait om de articuleringen van de Staat die seksuele ‘subjectiviteit’ vormt” (Massad 2002; Puar 2002 geciteerd in Boellstorff 2007, 23). Seksuele identiteit, als volgt, getoetst aan de parameters die door de staatsinstellingen opgedrongen

worden, bepaalt iemands (on-)verdienselijkheid en dus ook iemands burgerschapsstatus. Het maakt overigens zichtbaar hoe het discours omtrent burgerschap aan specifieke noties van seksualiteit, als infrastructureel statisch, gehecht wordt (Hertoghs & Schinkel 2018, 711 – 712).

Hierbij sluit ik mezelf aan bij de bevinding van de studie door Raboin in het V.K.: “De noodzaak voor LGBTIQ+ asielzoekers om als acceptabel en assimileerbaar subject erkend te worden, blijft essentieel voor hun overleving. De gastvrijheid hangt af van de mogelijkheid om met dezelfde tong van politieke identiteit in het gastland te spreken” (Derrida 2000 geciteerd in Raboin 2017, 665). “Asielzoekers zelf, echter, hebben geen andere optie dan zich te *desidentificeren* met naties” (Raboin 2017, 665), maar of dit effectief het geval is in de realiteit van vandaag, valt niet uit mijn etnografisch datamateriaal af te leiden. Integendeel zelfs, vele participanten benadrukken hun wil om tot de Vlaamse of Brusselse, of Belgische, zeg maar, ‘gemeenschap’ te horen. Ze benadrukken dus hun eigen assimileerbaarheid.

Eenzijds vertaalt dit gegeven zich in de beleving van mijn informanten in een continuïteit van hun (tijdruimtelijke) bewegingen – bijvoorbeeld Mariam die LGBTIQ+ activisme in Georgië online voortzet – alsook in een bepaalde discontinuïteit – bijvoorbeeld Miloš die zich van zijn herkomstland onttrekt. Daarnaast gebruikt Samuel werkgelegenheid in België als ‘dekmantel’ voor zijn familie in Venezuela. Deze voorbeelden accentueren de performativiteit van het alledaagse van de asielzoeker vis-à-vis het onafgebroken ‘verleden’, waarin zulke ‘dekmantels’ ervoor zorgen dat ze de ‘ware’ toedracht tot hun vluchtverhaal niet hoeven te verhullen. Daarom heerst er in de transnationale netwerken eenzelfde performatieve aard van de identiteit. Hiervoor verrast Samuel me met deze metaforische getuigenis over hoe hij zijn vluchtverhaal herconstrueert: “*Hom[oseksueel] zijn is precies zoals de maan. De maan heeft twee kanten, maar we zien nooit de donkere kant ervan. Zo ben ik ook, want mijn familie zal nooit die ‘andere’ kant zien. Mijn belichte zijde kan ik hier in België tonen en laten stralen*” (Eigen vertaling).

In dit eerste bedrijf bediscussieerde ik de narrativiteit en performativiteit van het Zelf in de diverse sociale interacties die het dagelijkse leven van de participanten vormen. Met mijn conceptualisering van geloofwaardigheid als een tool van bestuurlijkheid, hint ik al naar het tweede bedrijf, waar ik de dialectiek tussen de Zelf-presentatie en de Staat centraal plaats en, meerbepaald, hoe de vorming en reconstructie van het individuele Zelf tijdens de asielprocedure gebeurt. In het volgende bedrijf toon ik hoe de dubbelzijdige verdienstelijkheidsdiscoursen wederkeren en hoe de frictie tussen percepties van seksuele identiteit door zowel de Staat als het Zelf met elkaar botsen en elkaar kunnen aanvullen.

* * *

TWEEDE BEDRIJF

De dialectiek tussen het Zelf en de Staat:
Negotiëren van geloofwaardigheid in de
bureaucratische asielpcedure

“In het begin van de coronacrisis waren er lange wachtrijen aan Petit Château.

Nu moeten registraties online gebeuren. Pas na een maand mocht ik op gesprek gaan.

Ondertussen blijft het wachten op een tweede...”

— Samuel, 33 jaar, afkomstig uit Venezuela en identificeert zich als homoseksueel.

Inleiding

“Ik ging van kantoor naar kantoor. Het duurde in totaal meer dan drie uren om het asiel aan te vragen... Die dag moest ik de medische testen ondergaan en ook een coronatest afnemen. Alles moest volgens de ‘regels van het boek’ gebeuren. Meer dan een kwartier [om te registreren] kreeg ik niet,” vertelt Samuel (Eigen vertaling).

Wanneer we het over bureaucratie hebben, spreken we normaal gezien in een klassieke Weberiaanse betekenis van het woord van objectieve ambtenarij, of zoals Bear en Mathur in hun studie “Remaking the Public Good: A New Anthropology of Bureaucracy” neerpennen: “materialisering van contracten tussen burgers en instituties” (2015, 18). Onmiddellijk dwingt die voorwaarde van ‘burgerschap’ mij ertoe om de vraag te stellen hoe non-burgers – asielzoekers of sans-papiers – ruimte van bureaucratie betekenis geven tijdens hun procedures en, omgekeerd, hoe de procedure hen vormt. De intrinsieke mechanismen achter een bureaucratie betreffen het “opleggen van categorieën,” het objectiveren en “simplificeren” van de complexe geleefde realiteiten (Sharma & Gupta 2009, 262). Een etnografie van bureaucratie is dan ook cruciaal om de discrepanties te ontplooiën tussen de Weberiaanse visie op de “eerlijke en neutrale Staat” en diens “werkelijke functionering” (Fassin 2011, 218).

De bureaucratische ruimtes zijn niet alleen sites van ondervraging, maar tevens sites die potentiële sociale veranderingen voortbrengen en persoonlijkheden smeden. Wat de Staat voor de mensen kan betekenen, wordt door haar routineuze, repetitieve bureaucratische procedures gevormd (Sharma & Gupta 2009, 11). Daarnaast worden de asielprocedures door onzekerheden en wachttijden getekend, zoals de etnografische empirie zal aantonen. In deze conceptualisering van bureaucratische ruimtes heb ik het onder meer over DVZ, het CGVS, RvV en andere overheidsinstanties, waaronder Fedasil – top down instituties van de Staat die diverse LGBTIQ+ asielsubjecten creëren.

De antropologie van de bureaucratie, echter, is een minder prominente tak binnen onze discipline en roept, naast de socioloog Max Weber, ook namen van andere denkers op, zoals Michel Foucault. Zijn framing van identiteit komt sterk overeen met Goffmans visie, want beiden tonen hoe dagdagelijkse geleefde ervaringen aansluiten bij de instituties die deze vormgeven alsook andersom (Foucault 1988

geciteerd in Maye-Banbury 2021, 34). Desalniettemin is een antropologische lens op bureaucratische procedures en bestuurlijkheid onmisbaar voor de etnografische analyse van asielpcedures en hun impact op LGBTIQ+ personen in België.

Daarom vertrekt dit tweede onderdeel van mijn thesis vanuit de herlezing van Webers definitie van bureaucratie dankzij Bear en Mathur (2015) en Sharma en Gupta (2009). Specifiek ga ik in de volgende secties in op de noties van sociolegale precariserend dewelke onzekerheid, wachten, i.e. condities van *waithood* vormt. Zoals Gill en Good in hun etnografie schrijven, worden asielsystemen als “rampzalig” afgebeeld: “bureaucraten worden gewoonlijk gezien als onbekwamen om hun taken uit te voeren die effectieve antwoorden dienen te bieden voor de uitdaging die asiel- en migratiekwesies stelt” (2019, 3). Daarom staat in de volgende secties de vraag centraal hoe LGBTIQ+ asielzoekers ‘bewijsmateriaal’ dienen af te leveren om hun geloofwaardigheid te produceren, met een specifieke aandacht voor het zogeheten documentatiesysteem als onderdeel van de asielbureaucratie.

Vervolgens neem ik precariteitscondities van LGBTIQ+ asielzoekers onder de loep, met aandacht voor juridische bijstand om hun waarheden te gronden tijdens het ‘gegrondheidsonderzoek’.

Daarna focus ik op aspecten van taalideologie, communicatie en interpretatie doorheen interviews in functie van de asielpcedures, specifiek ingaand op bureaucratische taal van documentaties en bewijsmateriaal. Vertrekkend vanuit Blommaerts pleidooi voor een “sociolinguïstiek van mobiliteit” (2009), tracht ik een beter begrip te vormen over barrières die asielzoekers overbruggen wanneer ze tegenover “statische taalideologieën, die onderhevig zijn aan bureaucratisch asiel, gemeten worden” (Maryns geciteerd in Blommaert 2009, 430). Daarna neem ik de etnografie van Blommaert en Maryns (2001; 2002) onder de loep, waarna ik de vraag stel hoe taal en context de asielpcedure vormen en diverse (of soms verkeerd geïnterpreteerde) representaties van de geleefde realiteit van asielzoekers weergeven. Tot slot beschouw ik de onderzoeken van Robert Gibb en Anthony Good (2014) als uiterst relevant om nieuwe inzichten in de asielpcedures te creëren, omwille van het feit dat vertalers en tolken een allesbepalende rol spelen in het overbrengen van asielnarratieven.

Hoofdstuk 4. De microkosmos van de asielprocedure

Onzekerheden, hoop en wachten

Het is augustus. De coronapandemie houdt nog lelijk thuis in ons land, maar de strengere maatregelen zwakken af – onwetend over wat er nog komen zou. Ik ontmoet Samuel voor de eerste keer in het station van Antwerpen-Centraal. De snikhete lucht op die zomerse namiddag brengt ons na een wandeling aan een verscholen tafel achterin een café waar we onze verfrissende ijskoffies bestellen.

Ik vraag hem welke impact de pandemie op zijn asielprocedure nalaat.

— *“De vertraagde procedure is voor mij geen probleem,” vertelt hij. “Toch verlang ik naar een nieuwe toekomst. Momenteel is er het onevenwicht tussen de vele asielzoekers en het weinig beschikbare administratief personeel,” gaat hij verder. “Ik wacht tot het mijn beurt is, veel keuze heb ik niet.”*

Daarop bekijk ik hem verbaasd, want waarom zou die lange aanslepende wachtperiode ‘geen probleem’ zijn?

— *“Zonder corona zou mijn verhaal er anders hebben uitgezien. Wat ik nu vooral wil doen, is de stad [Antwerpen] leren waarderen en genieten van de dingen om me heen: de mensen en de omgeving. Dat is wat ik vooral wil doen. Momenteel ben ik eigenlijk liever alleen.”*

We nemen allebei enkele slokken van ons drankje en staren even rond naar de in- en uitgaande mensen in het etablissement. Waarna Samuel verder gaat:

— *“De pandemie doet ons leven herwaarderen. Hiervoor was iedereen onverschillig [personas más despreocupadas], nu drukken we op de pauzeknop...”*

— *Gesprek met Samuel (augustus 2020). Eigen vertaling uit het Spaans.*

De term asielzoeker an sich draagt toekomstgerichte connotaties zoals ‘zoeken’, ‘hopen’ en ‘wachten’ (Brennan 2018, 27). Het wachten wordt door acute onzekerheden getekend, een onzekerheidsgevoel dat door de coronacrisis wordt versterkt. De participanten internaliseren en belichamen dat gevoel. Er heerst als het ware een continue staat van onzekerheid (Hasselberg 2016, 102).

Het bepalen van wie asiel krijgt en wie niet, ontstaat niet in een economisch, sociocultureel vacuüm. Alle actoren die betrokken zijn bij de procedure, hebben een impact op de procedure, via emotionele betrokkenheid, taal en sociale interacties. Van de asielzoekers zelf tot vertalers, psychologen en ook de beambten. Deze ingewikkelde mechanismen achter asielsystemen hebben hun eigen sociologie en ambivalente discoursen. Daarom is etnografische methodiek nodig om de bureaucratische “machine” te ontmantelen (Gill & Good 2019, 19). De machtspositie van een ‘ontwikkelde’ bureaucratie is groots en torent boven de andere machtsmechanismen uit (Sharma & Gupta 2009, 63). In het kader van een alternatieve toekomst(-igheid) voor migranten, trekt de tijdelijke dimensie van hun precarisering de aandacht in migratiestudies (Meeus et al. 2018, 4). De polariteit tussen permanentie (i.e. burgerschap) en tijdelijkheid (i.e. asielzoeker) vertaalt zich in een discussie over precariteit, burgerschapsstatussen en burgerrechten.

Etnografische onderzoeken hebben al vaak de nadruk gelegd op belemmerde bewegingsvrijheid voor asielzoekers, door inter alia intensere controle door de Staat, wachtcondities, het risico op deportatie en de betekenisloosheid die ze in dergelijke liminaliteiten ervaren (de Genova & Peutz 2010; Thomsen et al. 2010 geciteerd in Bendixsen & Eriksen 2018, 88). Niettemin kan dat wachten ook in activiteiten getransformeerd worden en met betekenis ingevuld worden (Bendixsen & Eriksen 2018, 89).

“De kampen (Lisa en Marigona gebruiken bewust de term ‘kamp’ in plaats van asielcentra) zijn precies gevangnissen. Je komt dingen tegen waarvan je nooit gedacht had dat je ze zou tegenkomen,” vertellen ze. Waar hebben jullie verbleven en hoe lang zaten jullie daar dan, vraag ik? “Het kamp bevond zich in Kapellen, waar we acht maanden in gezeten hebben...”

Waarom omschrijven jullie de asielcentra als ‘kampen’ en ‘gevangnissen’, vraag ik verbaasd?

“We werden aangevallen, fysiek en verbaal, door een stelletje Afghaanse mannen. We lieten dit melden, we schreeuwden zelfs ’s nachts, maar niemand gaf om ons [...]. Het is een toxische omgeving en er is een verwaarlozing van het hele systeem in alle asielcentra in België...”

— Gesprek met Lisa en Marigona (september 2002). Eigen vertaling uit het Engels.

In 2017 bevestigde een beleidsnota¹⁴ van de Federale Kamer dat Fedasil specifieke noden van LGBTIQ+ asielzoekers meer aandacht ging geven. Tot op heden lijkt daar weinig van te merken in de realiteit. Onder die ‘noden’ valt de accommodatie van asielzoekers in centra. Deze centra zijn plaatsen waarin LGBTIQ+ asielzoekers hun seksuele identiteit bewust onderdrukken en zich dus anders voordoen dan ze (willen) zijn. Hamed verbleef lange tijd in Foyer Selah (Brussel) dat hij beschrijft als een groot huis. De ligging was voor hem ideaal, want hij wilde zijn Frans beter onder de knie krijgen in Brussel. Zijn continue angst voor veroordelingen, echter, vormde een barrière om volledig zichzelf te kunnen zijn. Dat is waarom hij aanvankelijk geen kamer wilde delen met anderen. *“Er is hier absoluut geen privacy. Ik moet me verantwoorden als ik naar buiten ga. Deze coronacrisis heeft dit enkel maar erger gemaakt, want hier zijn strikte tijdstippen waartussen we het centrum mogen verlaten. Bovendien behandelt het personeel ons hier als beesten. Alsof we geen mensen zijn...”* (Eigen vertaling uit het Arabisch).

De liminale tijdruimtelijkheden, zoals het asielcentrum, waar de asielzoekers zich bevinden, noemt Goffman de ‘totaalinrichting’ (Goffman 1996) die hij toepaste op psychiatrische instellingen. Hetgeen totaalinrichtingen typeert, is hun isolement van de ‘buitenwereld’ en de mensen die erin leven, delen eenzelfde sociale levenssituatie (Goffman 1996, 11 – 15). Uit deze Goffmaneske literatuur leid ik af dat asielcentra een metaforische ‘wachtkamer’ symboliseren, om het verleden (volledig) achter te laten en in België een toekomst te kunnen opbouwen. Deze ‘totaliteit’ van de zowel fysieke als symbolische wachtkamers passen binnenin de idee van totaalinrichting. Asielzoekers weten niet wanneer, of hoe, ze uit de wachtkamer geraken, met risico op terugkeer, of erger nog deportatie, die boven hun hoofd hangen als een zwaard van Damocles (Hasselberg 2016, 102). Hun levens staan *on hold* maar ze leiden geen passief leven in de centra. Degenen die ervaren dat hun leven *on hold* staat – normaal gezien tot ze als vluchteling erkend worden, maar soms ook daarna – beschrijven hun dagdagelijkse routine als ‘zinloos’ of ‘nutteloos’. Rafiq en Samuel vertellen dat ze geen doel hebben in het centrum, buiten hun dagen vullen met lezen. Vooral Samuel is een boekenwurm en uit zijn gedachten in het schrijven van teksten en dagboeken. Asielzoekers belichamen immers een situatie die beroofd is van perspectief en

---

¹⁴ Algemene Beleidsnota. Doc 54 2708/ (2017/2018); 4.5 Kwetsbaarheid centraal stellen. 19 oktober 2017.

inhoud en een tijd die ‘verspild’ wordt (Bendixsen & Eriksen 2018, 92; Goffman 1996), zeker onder de huidige biopolitieke regimes voor maatregelen die de Covid-19 pandemie temperen. De crisissituatie waarin de asielzoekers zich situeren, zie ik niet *in* context, maar ik beschouw die chronische crisissen *als* context (naar Vigh 2008).

Toch vervormen die situaties en risico’s hun toekomstverbeelding (Hasselberg 2016, 120). Wanneer asielzoekers zich berusten op die wachtperiode, uiten ze hoop en oriënteren ze zich naar de toekomst (Bendixsen & Eriksen 2018, 92). En waar hoop is, is een uitweg uit de existentiële crisis. Daarom zal ik in volgend onderdeel, aan de hand van empirie, tonen hoe trauma en *victimisering* intrinsiek deel van het Zelf-narratief uitmaken. Lisa en Marigona reflecteren over hun gevoelens van kwetsbaarheid en hun bestaan in detenties, net alsof ze het niet waard zijn om menselijk behandeld te worden (zie ook Hasselberg 2016, 88). Hamed vertelt dan weer over hoe hij de foto van zijn vriend verstopte in de kast in zijn kamer die hij deelde met andere asielzoekers. Niemand mocht die foto ooit te zien krijgen...

Het lijkt alsof de inclusie in *the community* – waar het geloofwaardigheidsonderzoek zo op hamert – gelijktijdig parallelle vormen van exclusies produceert, namelijk toenemende etnische profileringen en racialisering. Het herbevestigen van een slachtofferschap, versterkt de geloofwaardigheid van het Zelf-narratief. De studie van Karimi beweert dat socio-economische exclusie in het aankomstland de bovenhand neemt, waar heteronormatieve etnisch-culturele minderheden onderhevig aan zijn en een proximitéit tussen de LGBTIQ+ asielzoekers met de bredere diaspora in gang zet (2018, 13). Niets is minder waar, want de factor van seksualiteit versterkt zelfs de afstandelijkheid van LGBTIQ+ asielzoekers tegenover andere migranten uit hun herkomstland. Voor Hamed kwam er uiteindelijk toch een lichtpuntje opduiken in z’n leven in het asielcentrum. Wanneer ik hem nog voor de kerstvakantie spreek, wist hij me te vertellen dat hij ondertussen in het opvangcentrum in Sijsele verblijft. Daar is een legerbasis ingericht als asielcentrum. *“Het is hier veel aangenamer dan in Brussel. De rust van het platteland doet me deugd en de mensen zijn hier overal zo vriendelijk. Tweemaal per week neem ik de bus naar Brugge om taallessen te volgen. Ik weet niet of ik hier mijn hele leven kan blijven, maar ik heb het hier alleszins goed. Ik heb ook de indruk dat de mensen mij hier meer accepteren”* (Eigen vertaling uit het Arabisch).

Diverse participanten, zoals Lisa en Marigona, hameren op het belang om de ondervragers in asielverhoren en de medewerkers in asielcentra “te onderwijzen over LGBTIQ+ problematieken [...]. Hierdoor is het vertrouwen in personeel en de instanties volledig weg... En dit niet alleen in België...” (Eigen vertaling).

Hetzelfde bevestigt een medewerker van IOM:

“On the field krijgt niemand informatie over LGBTIQ+ thema’s. De instanties beschikken niet over de nodige tools. Natuurlijk is zoiets niet vanzelfsprekend, maar er is momenteel nood aan het creëren van safe spaces voor die migranten...”

Sommige precare burgerschappen, zoals een subjectiviteit van de ‘vluchteling’, worden niet bepaald door een “absolute inclusie of exclusie binnen de welvaartsstaat. Echter, burgerschap wordt door een *partiële inclusie* op contractuele wijze afgebakend” (Bear & Mathur 2015, 28). De etnografische analyse van de interviews met mijn participanten toont aan dat niet enkel burgers van die “partiële inclusie” genieten. Bijvoorbeeld, de Staat stelt strikt afgebakende contracten met asielzoekers op: het recht op het hebben van jobs, het faciliteren van taalcursussen en volgen van een zogeheten integratiecursus (al dan niet betalend). Niettemin, analoog met eerder besproken narratieven van verdienstelijkheid, speelt zo’n notie van tijdelijkheid een rol in “het inbeelden van burgerschapsstatussen (permanentie) en criteria nodig geacht om hun burgerrechten te verkrijgen (het recht op permanentie)” (Meeus et al. 2018, 5). In plaats van “wie verdient een toekomst?” stel ik de vragen wie het recht heeft om aan de status van het tijdelijke te ontsnappen, alsook hoe asielzoekers hun sociolegale precariteit verlaten.

Vaak getuigen participanten dat de tijdelijke *in-between* positie door de Covid-19 crisis in de praktijk echter langdurig blijkt te zijn en hun toekomstigheid van permanent verblijf ver weg lijkt. Zo getuigt een medewerker van IOM – UN Migration:

“[...] veel asielzoekers belanden op straat of verdwijnen ‘onder de radar’ en belanden dus in illegaliteit. Daarbovenop laten trans* asielzoekers zich ‘prostituëren’ om ‘hun brood te verdienen’. Dat moeten we absoluut proberen te vermijden in deze crisis...”

Ondoorzichtige geografieën van asiel, in België, zijn karakteristiek voor de willekeur en chronische onzekerheid waarmee het systeem opereert. Om de microkosmos van de asielprocedure diepgaander te vatten, start ik in de volgende sectie met begripsvorming van het zogeheten documentatiesysteem

om, als volgt, over te gaan naar de beschrijving van een legale precarisering van LGBTIQ+ asielzoekers en de wijzen waarop instanties hen van legale vertegenwoordiging voorzien, alsook asielzoekers zelf juridische bijstand opzoeken. In dit deel tracht ik, overigens, het antwoord op de derde subvraag te formuleren:

Hoe verhoudt het Zelf-narratief zich tot de bureaucratische asielprocedure en het –regime?

Hoofdstuk 4.1. Het documentatiesysteem

In deze herlezing van Webers definiëring over bureaucratie, beschouwen Sharma en Gupta de factor van rationaliteit of rede aan de basis van het bureaucratiseringsproces, waarin *feitelijkheid* overheerst (2009, 70). Het is in die asielprocedure waar LGBTIQ+ subjecten die *feitelijkheid* trachten op te voeren.

Asielprocedures vereisen documentatie als bewijsmateriaal om asielaanvragen te gronden (Maryns & Blommaert 2002). Getuigenissen zijn een vorm van bewijs, echter afhankelijk van de geloofwaardigheid van de getuige zelf, maar documentatiemateriaal is gezaghebbender (Hasselberg 2016, 54), zoals de volgende voorbeelden uit asielcentra aantonen:

“Een brief van RainbowHouse¹⁵, een verklaring van de psychologe en advocaat en zelfs nog willen ze (Fedasil) mij dan niet naar een ander asielcentrum overplaatsen,” getuigt Afarin (Eigen vertaling).

Deze anekdote vertelt ze naar aanleiding van agressiegevallen en stressaanvallen in een asielcentrum waar ze tijdelijk verbleef. Ook Hamed toont een papieren bewijsmateriaal dat bewijst dat hij met een belangenorganisatie, namelijk *Merhaba* in Brussel, in connectie staat. De organisatie spitst zich vooral toe op *queer* mensen met Midden-Oosterse origine. Door de coronacrisis heeft hij geen kennis kunnen maken met de organisatie, toch, via WhatsApp, staat hij in contact met een vrijwilliger die soms met hem praat om te vragen hoe het met hem gaat. Nog een andere situatie waar de extensiviteit van dat documentatiesysteem op de voorgrond treedt, is wanneer Hamed de ondervraging met een advocaat voorbereidt.

---

¹⁵ De belangrijkste LGBTIQ+ belangenorganisatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Hij helpt Hamed “om een zo geloofwaardig mogelijk relaas weer te geven,” zoals ik in het vorige deel reeds weergaf. Onderstaande scène schetst het beeld van de bureaucratisering van asielprocedures:

“Mijn vriend in Hongarije heeft een verklaring ondertekend om bij het bewijs[materiaal] te voegen. Ik heb ook een Amerikaanse vriendin waar ik al zes jaren contact mee heb. Een paar jaar geleden vroeg ze mij eens om uitleg over hoe de situatie voor LGBTIQ+ personen in Egypte is, omdat ze voor haar neef en zijn vriend tips vroeg over wat hoort en wat niet hoort,” vertelt Hamed.

“Zelfs zulke banale correspondenties kan ik naar boven halen tijdens mijn proces...” (Eigen vertaling).

Op basis van wat Hamed vertelt, duid ik op het feit dat subjecten die asiel verzoeken, geïnterpelleerd worden om zich constant opnieuw te bewijzen. Het procedurele kader waarin Hamed zijn narratieven van het Zelf construeert, stelt zijn seksualiteit als een “infrastructureel onderdeel van dat Zelf voor” (Hertoghs & Schinkel 2018, 695). Door de positionering van het subject in het Zelf-narratief impliceert de studie van Maryns en Blommaert dat er diverse vormen van identiteit of identificatie aan het werk zijn. Op het moment dat de asielzoeker een andere stem aanneemt, neemt hij tevens een alternatieve positie van “Zelf-categorisering” in (2001, 78). Daarop aansluitend instantieert de asielprocedure zich als kritische site voor subjecten om hun ‘vluchteling-heid’ te construeren (Lee & Brotman 2011, 257).

In het onderzoek van Bear en Mathur spreken ze van “documentatiesystemen die zich intrusief in de levens van asielzoekers nestelen, terwijl in de realiteit de kloof tussen iemands dagelijkse geleefde levens en de levens geportretteerd ‘op papier’ heerst” (2015, 31). Die vorm van precariteit maakt de asielprocedure een tijdelijke periode vol van onzekerheden, maar tegelijkertijd een ruimte van hoop, nieuwe opportuniteiten en de creatie van toekomstigheid.

“Interviews en hoorzittingen zijn stopgezet of vertraagd. Toegang tot informatie, bijstand en belangengroepen wordt schaars, als die al bestaat,” getuigt een medewerker van IOM. Door de onzekerheid in het wachten bevinden LGBTIQ+ asielzoekers zich in een situatie, voor lange of korte periode, die, waar ze op hopen of anticiperen, nog niet wordt geactualiseerd (Bandak & Janeja 2018, 1). Het fenomeen van ‘wachten’ instantieert zich hier als een onstabiel object. Wachten schuilt niet enkel in de afwezigheid van actie, maar ook in onzeker terrein, waar het gehoopte niet bereikt kan worden (Bandak & Janeja 2018, 16). Hierbij merk ik op dat ‘wachten’ voornamelijk wordt geanalyseerd als een “bestuurstechniek: macht

wordt uitgevoerd door diens uitoefening op de tijd van mensen” (Bourdieu 2000 geciteerd in Bandak & Janeja 2018, 4) en hoe ze gedwongen zijn om te wachten, waardoor er subjectiviteiten gegenereerd worden (Bandak & Janeja 2018, 4).

Ook het onderzoek van Raboin poneert dat “het doel van documentatie is om het narratief plausibel te maken: het overtuigen van een beslissingnemende van het feit dat de LGBTIQ+ identiteiten *in casu* de waarheid van de subjecten presenteren”. De asielpcedure produceert als het ware een discursief type van het individuele Zelf, de figuratieve ander (Barsky 1994 geciteerd in Raboin 2017, 668). Hierop aansluitend schrijven Maryns en Blommaert dat zowel geschreven als mondelinge verklaringen een hoge graad van consistentie tussen beide communicatievormen moeten weerspiegelen. Niet enkel de sequentie van vermelde gebeurtenissen en het aanvullende bewijs moeten logisch en consistent zijn, maar er moet ook een link tussen plaatsen, tijd, gebeurtenissen en andere factoren zijn om de grond van de aanvraag te staven (2002, 18). Hieromtrent vertelt Mariam mij over het allesbepalende belang van documentatie in functie van de erkenning van een asielzoeker:

Ik mocht mijn interview afleggen, maar ik heb daar nooit een uitnodiging voor ontvangen. Toen ik hier in België aankwam, moest ik documenten meebrengen en aantonen waarom Georgië voor mij niet meer veilig was. Als ik dat kon bewijzen, zou ik snel de erkenning als vluchteling verkrijgen.

Er zijn mensen die geen documenten brengen en niet direct klaar zijn om over hun leven of problemen te praten. Het is niet zomaar iets dat je op tafel gooit zonder na te denken. Als Fedasil, of wie dan ook de interviews afneemt, hen niet doet spreken over hun situatie, dan is er weinig kans dat ze erkend worden.

— Gesprek met Mariam en Mikheil (november 2020). Eigen vertaling uit het Engels.

“Mensen blijven wachten. Ik weet dat door deze coronacrisis alles langer duurt, maar ze (CGVS) zeggen dat ze het druk hebben en de kous is af,” vertelt ook Afarin me tijdens een gesprek.

Ze vertelt me dat haar eerste interview bij DVZ al van in september 2019 dateert en ondertussen staat ze geen stap verder.

“Het duurt eindelijk. Ik ben bang voor de toekomst...” vertelt ze. Hamed, daartegenover, relativeert zijn situatie dan weer: *“Er zijn asielzoekers die meer dan een jaar moeten wachten, ik heb dus nog wat geduld. Ondertussen doe ik mijn werk online als freelancer”* (Eigen vertaling).

De getuigenissen tonen aan dat de asielprocedure door onzekerheid, wachten en soms hoop getekend wordt. Het documentatiesysteem belichaamt de delegitimatie van de stem van de asielzoeker, alsook hun Zelfen. Op hun beurt maakt Zelf-narratief plaats voor de objectivering van het lichaam (Sorgoni 2019, 164). Vooral in het geval van LGBTIQ+ asielzoekers komen daar meerlagige dimensies bij kijken, waaronder de legale precarisering, waar het volgende onderdeel verder op ingaat.

Hoofdstuk 4.2. Legale precariteitscondities van LGBTIQ+ asielzoekers

Afgaande van de vooraf beschreven structurele precarisering van asielzoekers in de bureaucratische procedure, beschouw ik (legale) precariteit als de structureel-geïmposeerde en geïnstitutionaliseerde vorm van ‘wachten’ (Bandak & Janeja 2018, 5). Als antropoloog speel ik in op structuren van gevoelens die met precare leefwerelden geassocieerd worden. Zowel op Europees als Belgisch niveau genereert het politiek discours van het asielregime precare condities voor LGBTIQ+ asielzoekers. Dat blijkt uit een Zweeds onderzoeksrapport (2017) dat aantoont dat het asiel- en migratiebeleid van de Europese Unie LGBTIQ+ asielzoekers, komende uit naburige regio’s, in een precare situatie stelt. *“Komende uit niet- of kandidaat-lidstaten, genieten ze van minder gelijke rechten in verhouding tot de EU-burgers”* (Eriksson 2017, 24), terwijl hun afwijzing van de asielaanvraag en, als volgt, deportatie als het zwaard van Damocles boven hun hoofd hangen. De meeste participanten wijden niet over dit thema uit, maar Miloš steekt het niet onder stoelen of banken dat hij heel weinig hulp kreeg tijdens zijn procedure en dat hij op eigen houtje zijn toekomst heeft vormgegeven. Ook andere participanten vertellen over de sessies met, bijvoorbeeld, psychologen die hen een gevoel van geborgenheid geven en een luisterend oor voor hen zijn. Voor Samuel, bijvoorbeeld, bevordert het zijn gemoed om een buitenstaander (en expert) te vertellen over zijn verleden, net als het helpt om voor zichzelf *“alles op een rijtje te zetten,”* om zijn gedachten te ordenen en, vooral, om zichzelf te ontdekken en zijn identiteit vorm te geven.

In een terrein van structurele onzekerheid als dat van asiel zijn de zogeheten expertstemmen tot het alledaagse uitgegroeid om een “aanvullende waarheid” bij het narratief van Zelf-identiteit te voegen (Kelly 2012 geciteerd in Beneduce 2015, 552). Daarom zijn juridische en psychologische hulp cruciaal om de omstandigheid van de asielverzoeker (letterlijk) te vertalen naar juridisch-procedureel jargon dat voor de beoordelaars toegankelijker en interpreteerbaar is. Tolken vormen hierin een onmisbare brug tussen de asielzoeker enerzijds en de beoordelaar anderzijds. Hierover vertelt Rafiq, 39 jaar, die uit Marokko afkomstig is, dat hij door een Arabisch-sprekende tolk wordt bijgestaan om zijn verhalen naar het Frans te vertalen. Ik moet toegeven dat ik tijdens onze conversaties ook moeite had om het Maghrebijns-Arabisch te begrijpen. Ik ben niet zo met deze gesproken variant, *dāriġah*, vertrouwd als met de standaardtaal. Daardoor ondervond ik met Rafiq meer moeilijkheden om een vlot gesprek te voeren in tegenstelling tot met Hamed die uit Palestina afkomstig is. Advocaten, daarenboven, die de verzoeker kunnen bijstaan, bouwen actief de zaak van hun cliënt door stukken uit hun levensverhaal te selecteren en het Zelf-narratief aan de procedurele kaders aan te passen, waardoor ze in naam van de asielzoeker spreken en zo hun asielrelaas bepleiten (Hasselberg 2016, 48). Tot de omkadering van narratieven behoort de incorporatie van documentatiemateriaal en (geschreven) getuigenissen (zie [Het documentatiesysteem](#)).

Niet enkel advocaten, maar ook psychologen (co-)produceren het waarheidsregime van asiel: *“Volgens de richtlijnen van de procedure heb ik recht op een tweetal bezoeken bij mijn psycholoog per maand,”* vertelt Samuel me. *“Mijn evolutie van mijn persoonlijkheid en mijn leven vergelijk ik met een trap: leren accepteren, accepteren en accepteren [dat ik homoseksueel ben]... Therapieën helpen hierbij, maar vooral leren accepteren dat homoseksueel zijn normaal is”* (Eigen vertaling).

In verband met de precariteitscondities van trans* asielzoekers getuigt IOM – UN Migration: *“De situaties van trans* asielzoekers bestaan eruit dat ze op structurele moeilijkheden botsen onder de lockdown, zij het administratief, financieel, zij het medisch. Bovendien worden non-urgente procedures voor seksuele transitie meteen uitgesteld of, erger nog, afgelast. Dit heeft een impact op hun fysiek en mentaal welzijn. Bij velen leidt de lockdown tot onrustigheid, depressies, of, erger nog, zelfdoding.”*

Na een uitvoerige analyse van het documentatiesysteem en legale bijstand waar asielzoekers beroep op doen tijdens asielprocedures, ga ik in het laatste onderdeel van dit bedrijf in op sociolinguïstische en communicatieve ‘obstakels’, zoals (mis-)interpretatie en taalbarrières, dewelke ook een bepaalde impact op de narratieven van de asielzoekers nalaten.

Hoofdstuk 5. Obstakels van taalideologie, communicatie en interpretatie van Zelf-narratieven

In het vorige bedrijf illustreerde ik al het belang van taal voor de verdienstelijkheid van immigranten. In dit laatste hoofdstuk ga ik dieper in op relaties tussen taal, sociolinguïstiek en narrativiteit in het asielsysteem.

Taalgebruik kan allesbepalend zijn voor de gepercipieerde geloofwaardigheid van de asielzoeker. Het onderzoek van Maryns en Blommaert spreekt over de asielprocedure in termen van een “procedurele taalideologie die cultuur-sensitief is” (2002, 20). Wat ze hiermee bedoelen, is dat cultuur centraal in de geleefde realiteit, en de narratieven daarvan, staat en de manieren waarop anderen (i.e. tolken en vertalers) die begrijpen en hervertellen (Eastmond 2007, 250). ‘Culturele specificiteit’ die asielzoekers in hun Zelf-narratief incorporeren, vormen een obstakel voor ‘de waarheid’, omdat de gepercipieerde waarheid alleen door letterlijke linguïstische vertaling gegenereerd kan worden (Sorgoni 2019, 162). Daarom hanteer ik ook in context van de geloofwaardigheid van asielzoekers de idee van procedurele taalideologie.

Procedurele taalideologie is een centrerende act: “Ze organiseert en evalueert de betekenis op basis van textuele criteria in discoursen, met de nadruk op coherentie, met andere woorden transparantie en logica” (Maryns & Blommaert 2002, 19). Taal plaatst daarom *a priori* barrières: “taal [...] veroorzaakt misverstanden” (Quinn 2014, 65 – 66). Dit gegeven markeert de nood aan contextualisatie als kritisch ingedriënt om verhalen te vertellen. Daarnaast vormen “narratieven een belangrijke component in de asielprocedure... Door verhalen te vertellen geven migranten zin aan hun verleden en ervaring in het heden, interageren ze met elkaar en participeren in socioculturele conversaties door die verhalen te delen” (Fobear 2015, 102 – 103). Casi van LGBTIQ+ asielzoekers hangen dus af van de uitleg van “de

gesitueerdheid van individueel gecontextualiseerde ervaringen in diverse contexten”, o.a. oorlogen, armoede of onderdrukking (Maryns & Blommaert 2002, 19). Asielzoekers vertellen deze narratieven, narratieven van het Zelf, die daarna door beampten in institutionele rapporten verankerd worden.

Algemeen gezien bestaat er weinig onderzoek over de procedurele, bureaucratische aspecten van het asielproces (Jubany 2011), laat staan sociolinguïstische analyses die de taalcommunicatieve aspecten van asielverhoren en interviews kwalitatief observeren (Maryns & Blommaert 2001; 2002). Niettemin, “in de context van asielprocedures wordt taal door referentiekaders gedomineerd die zowel statische als tijdloze (zoals uniformiteit en nationaal) ‘orde van dingen’ presenteren” (Blommaert 2009, 415).

Het is in die context dat Blommaert (2009) over taalideologieën spreekt, namelijk het geloof dat er iets als een functionele gedifferentieerde ‘norm’ bestaat – bij voorkeur een nationale standaard – die normaliteit, neutraliteit en eerlijkheid indexeert (2009, 430). De taalideologie die de asielprocedures domineert is daarom een uiterst gevaarlijk obstakel voor migranten, want deze ideologie produceert “taferelen van sociolinguïstische normaliteit die tot het instrumentarium van de natiestaat behoren (Blommaert 2009, 425).

Hoofdstuk 5.1. Interpretatie en pretextualiteit

Wanneer Hamed een tweede afspraak in z'n asielprocedure regelt, dan wilt hij ‘het interview’ liever in het Engels dan in het Arabisch afleggen. Dat heeft hij al van in het begin duidelijk gemaakt.

— “Waarom Engels en geen Arabisch?” vraag ik verbaasd.

Dan vertelt Hamed over een slechte ervaring tijdens het eerste gesprek. Ik merk op dat hij met moeite het voorval probeert te reconstrueren, maar ik voel ook frustraties en woede doorheen zijn stemgeluid.

Hij herinnert zich dat zijn sociaal assistente een Arabischspreekende tolk had geregeld, ondanks dat Hamed benadrukte dat hij zich niet zo comfortabel voelde om zijn Zelf-narratief in het Arabisch uit de doeken te doen. Als Hamed op het punt staat om te zeggen dat hij zich onderdrukt en misbegrepen voelt omwille van de religie, interpelleert de tolk in kwestie: “Heb je je religie verloochend, jij homo?”

Op dat moment voelt Hamed de misplaatste veroordeling van de tolk. Hij verwijt Hamed ervan zijn rug naar ‘de islam’ te keren. Dan welt een golf van woede op in Hameds lichaam. Daarop richt hij zich tot de sociaal assistente en vraagt haar: “Moet ik hier op antwoorden? Dat meen je toch niet?”

Hamed vertelt me verder hoe hij op dat moment een enorme onmacht voelde opwellen. Hij kon niets doen tegen de houding van zijn tolk. De sociaal assistente in kwestie wist uiteraard niet wat de tolk hem exact had gezegd, maar vertrouwde op het woord van de tolk.

— Gesprek met Hamed (oktober 2020). Eigen vertaling uit het Arabisch en het Engels.

Hoewel de asielzoeker zijn relaas uit de doeken doet, verandert de betekenis ervan automatisch door interpretatieverschillen in de door vertalers en tolken gecodeerde versies. Het is die verloren gegane betekenis van asielzoekers die in de zogeheten “pretextuele leegtes verdwijnt” (Maryns & Blommaert 2002, 21). Nu, waarom is dat gevaarlijk? De administratieve procedure gaat gepaard met de complexe processen van culturele en linguïstische vertaling en interpretatie (Gibb & Good 2014, 386). Hameds getuigenis toont opnieuw aan dat zijn eigen agency de strikt gereguleerde asielprocedure een andere ruimte en vormgeving kan scheppen.

Om te beginnen is er nood aan vertalers en tolken in het asielproces om sociolinguïstische barrières te overbruggen, maar dit is weliswaar geen onschuldig fenomeen. De kans dat de door de asielzoekers geconstrueerde narratieven het vertalingsproces en de bureaucratische contextualisering overleven, is minimaal. Het beoordelen van hun repertoire brengt volgens Maryns en Blommaert een praktisch probleem teweeg: “Het observeren [van narratieven] van structuur, coherentie en betekenis stoelen op de normativiteiten en waardeoordelen die in de bureaucratische procedure ingeschreven zijn, in dewelke zulke repertoires gebruikt worden (2001, 80). Interpretatie definieer ik hier als “overdracht van betekenis tussen twee en/ of meerdere talen” (Gibb & Good 2014, 388). Daarom onderzoek ik een specificiteit van de procedures die onderbelicht is en tegelijkertijd verhult hoe LGBTIQ+ asielzoekers hun Zelf-narratief construeren of erdoor gevormd worden. Onder meer “pretextualiteit,” gebruikt in sociolinguïstische studies van Katrijn Maryns en Jan Blommaert (2002), pas ik toe op het etnografisch datamateriaal. Die pretextualiteit instantieert zich als “onmerkbare, onvertaalbare, onuitgesproken

betekenissen van asielnarratieven. Deze, echter, is speculatief en draagt slechts een potentialiteit om tot haar concrete uiting te worden gebracht. Het behoort kortom tot de onzichtbare kenmerken van taal in de samenleving” (Maryns & Blommaert 2002, 13). Belangrijk om weten is dat deze individuele asielnarratieven ‘het product’ van een sociale constructie vormen (Jubany 2011, 76). Afhankelijk van de context, articuleert de spreker – asielzoekers en/ of ondervragers – wat betekenisvol in de sociale interactie is op dat moment en op die plaats. “De spreker anticipeert vanuit zijn gepreconditioneerde taalbaggage, wat in de specifieke context wordt verwacht, alsook als betekenisvol wordt beschouwd” (Maryns & Blommaert 2002, 13). Die conditie van ‘sociale geconstrueerdheid’ dient als fundament om de deconstructie van de individuele asielnarratieven in gang te zetten. Het incident waar Hamed het over heeft, duidt op een harde realiteit waarin “bureaucraten contractueel gelimiteerd zijn door hun professionele houding en geen rechtvaardigheid kunnen leveren, al zouden ze dat misschien willen. Dit genereert gevoelens van teleurstelling en verzet vanwege een cliënt” (Bear & Mathur 2015, 30) *in casu* de asielzoeker Hamed die zijn “discursieve macht” ontbreekt om het onrecht aan te kaarten. De “waarheidswaarde” (Foucault 1979 geciteerd in Magalhães 2016, 138) van de expert is groter dan deze van de asielzoeker, waardoor het woord van de expert of de vertaler sneller geloofd wordt. Meer dan dit onevenwicht in al dan niet waarheidsgetrouwe narratieven, stelt zich in dit voorbeeld een andere dimensie van de asielproblematiek: de linguïstisch-communicatieve barrières die kunnen leiden tot interpretatieverschillen, waar ik zo dadelijk op inga.

Daarnaast vereist de procedure dat de asielzoeker op vragen kan antwoorden in korte zinnen, opdat deze concreet vertaald worden (Gibb & Good 2014; Maryns & Blommaert 2002). Zo vertelt Mariam:

“Tijdens het eerste interview geven ze me een vraag. Ik geef ze de antwoorden, maar dan stopten ze me onmiddellijk.” Ik kijk verbaasd naar Mariam terwijl ze dit vertelt.

“Het was niet één keer, maar de hele tijd... Ze stoppen en zeggen dat ik korter moet antwoorden [...].

Dit heeft vijf uur lang geduurd, dus ik voelde me slecht en heb dan gevraagd om een andere keer verder te doen. Ik had even rust nodig” (Eigen vertaling).

De studie van Gibb en Good stelt dat “fragmentatie van de complexe narratieven *a priori* beperkingen opstelt en, als volgt, tot communicatiebarrières leidt, al dan niet in het voordeel van de ondervrager” (2014, 392 – 396). Nochtans wordt een consistent asielnarratief wenselijk geacht om als geloofwaardig beschouwd te worden. De culturele sensitiviteit van bureaucratische interacties, als deze, resulteert automatisch in misverstanden en mis-vertalingen tussen de twee kanten en zaait, uiteindelijk, twijfel over de geloofwaardigheid van de asielverzoeker (Gibb & Good 2013 geciteerd in Sorgoni 2019, 167).

Dezelfde redenering halen Maryns en Blommaert aan in hun onderzoek, waarin ze ondervinden dat verhalen die de asielzoeker op tafel legt, er niet in slagen om procedureel-discursieve verwachtingen vanuit het Belgisch asielregime te vervullen (2002, 18). Ook een studie uit Nederland verduidelijkt dat gedrag en non-verbale communicaties een invloed hebben op de perceptie van geloofwaardigheid bij de asielondervragers (Middelkoop 2010 geciteerd in Spijkerboer 2013, 159).

Dit hoofdstuk werpt louter één licht op complexe mechanismen van communicatie of interpretatie, hetgeen mogelijk nadelige gevolgen voor de geloofwaardigheid van Zelf-narratieven teweegbrengen, *in casu* vanwege bureaucratische procedures, ondervragers en de beperkte tijdsspanne die intrinsiek onderhevig aan dit proces zijn.

Hoofdstuk 5.2. Het belang van sociolinguïstische begripsvorming over stiltes

In pretextuele ruimtebellen gaan cruciale vormen van non-verbale interacties verloren, zoals gedrag, emoties en stiltes. Op hun beurt gaan de lijevigheid en nuances van communicatieve interactie tussen de subjecten verloren (Sorgoni 2019, 162). Tijdens de gesprekken voor mijn interviews vielen er veel stiltes. Aanvankelijk dacht ik dat ze niet wilden of konden praten met mij, maar achteraf gezien liggen de redenen hiervoor elders. Het moeilijke traject dat mijn informanten de laatste jaren en, vooral, de laatste maanden, hebben afgelegd, maakt het hen niet gemakkelijk om in amper drie tellen hun Zelf-narratief te ontplooiën. Tussen het denken door vallen er stiltes, net omdat hun verledens de emotie oproepen waarvan ze dachten dat ze deze al hadden achtergelaten.

Een ander relevant taalcommunicatief aspect wijst op specifieke “gemiste socioculturele inferenties, onuitgesproken contextuele achtergrondinformatie vanuit de positie van de asielzoeker” dewelke de “stille actoren” genoemd worden (Rycroft 2005, geciteerd in Gibb & Good 2014, 395) en gerelateerd is aan de notie van pretextualiteit (Maryns & Blommaert 2002). “Waar beambten in falen, is tonen van sensitiviteit tegenover wat asielzoekers uit het Zelf-narratief filteren. Er moet meer aandacht besteed worden aan lacunes en ‘stiltes’ in de narratieven van LGBTIQ+ asielzoekers.” (Lewis 2014, 970). “Stilte belichaamt *agency*, woede, frustratie, angst of ongemak. Alle aspecten die zorgvuldig in de procedure gecontroleerd moeten worden” (Johnson 2011, 72). In deze context kan stilte gezien worden als teken van zowel onderwerping als verzet (Johnson 2011, 58). Hoe dan ook, stilte is een vorm van *agency* die de asielzoeker zelf aanwendt. Daaruit concludeer ik dat de sociolinguïstische invalshoek in de studie van het asielsysteem een ander licht doet schijnen op de boetseerbaarheid van het Zelf-narratief. Ook die invalshoek toont aan dat identiteiten nooit vooropgesteld zijn. In het ritueel drama van het asielverhoor creëert de performantie een specifieke identiteit die in een andere tijdruimte nooit dezelfde kan zijn. In het taal- en interpretatiespel engageert de asielzoeker zich gelijktijdig in een identiteitspel van het Zelf.

* * *

Conclusie

Een boetseerbare Zelf-presentatie en performativiteit van de Zelf-identiteit vormen de ‘hoofdact’ in geloofwaardigheidsonderzoeken van de asielprocedure. De specifieke casus van LGBTIQ+ asielzoekers vertaalt zich in een diepgaandere – en vaak obsessievere – focus op de geloofwaardigheid. Ze creëren continu nieuwe disposities van hun Zelfen in dat proces, wat betekent dat meerdere constituties van één individu in diverse dagdagelijkse interacties bestaan en zich veruitwendigen. De zoektocht naar hun identiteit in de nieuwe maatschappelijke context van België is daarom eindeloos. De conditie van seksuele identiteit, waarvoor mijn participanten vluchtten, wordt op haar beurt in België ‘vervangen’ door andere problematieken. Seksualiteit verdwijnt misschien op de achtergrond, doch, in de plaats komen dan andere, vaak zichtbaardere, aspecten van hun meerlagige identiteit, zoals ras en etniciteit naar voren. Ook “breken met het verleden” verloopt niet zo lineair als de informanten het opvoeren. Het verleden leven blijft het huidig leven beïnvloeden en informeren. Dat verleden kan zowel als een belemmering van als een katalysator voor hun toekomstige leven in België instantiëren. Vanuit mijn onderzoekslens van performativiteit en het dramaturgisch perspectief van Goffman beschouw ik het als determinerend voor asielzoekers om een *goede* impressie na te laten, om zich zo te onderscheiden van de zogeheten frauduleuze claims. Het blijft echter geen vanzelfsprekendheid om die frauduleuze van eventuele waarachtige Zelf-narratieven te onderscheiden. Seksualiteit maakt immers intrinsiek deel uit van iemands identiteit uit. Seksualiteit moet ik, als volgt, voorstellen als een “infrastructuur van het Zelf,” omdat iemands seksualiteit noch gevormd, noch in vorming of in wording is” (Hertoghs & Schinkel 2018, 706). Asielzoekers dienen zich er naar te verantwoorden, alsook zich ensceneren. De participanten kunnen in geen geval in hun procedures ontsnappen naar de zogeheten *back stage*, vaak ook niet wanneer ze een erkend vluchteling zijn. De *front stage* van de Belgische asielpolitiek is immer intrusief in hun levens. Het is daarom van belang om gepercipieerde vanzelfsprekendheden over hun Zelf-narratieven, o.a. seksualiteitsbeleving en kennis over ‘de community’, te deconstrueren en hun veelzijdige betekenissen daarvan voor de Zelf-presentaties van asielzoekers te analyseren.

Doordat ‘ongeloof’ intrinsiek aanwezig is in het asielregime, moeten vooropgestelde parameters en verwachtingspatronen over “hoe je als een homo hoort te zijn,” bijvoorbeeld, constant geënceneerd

worden, om dusdanig als geloofwaardig geacht te worden. Seksualiteit instantieert uit mijn analyses als statisch gepercipieerd door de Staat, terwijl de informanten vooral het procesmatige aanklaarten. Daarnaast vormt verdienstelijkheid een directe afleiding van het zich al dan niet kunnen meten aan deze parameters. Verdienstelijkheid staat onlosmakelijk verbonden met overkoepelende discoursen van burgerschap en mogelijke assimileerbaarheid van LGBTIQ+ asielzoekende subjecten. De gebroken tijdruimteregeisters waarin zij zich bevinden, getuigen van een permanent gevoel van crisis, wachten en onzekerheid. Door hun individuele narratieven zodanig te verhalen als geforceerde performantie, bevestigen LGBTIQ+ asielzoekers hun gebroken verleden uit nood voor en verlangen naar een 'betere toekomst' (Raboin 2017, 668). Het vertellen van dat leven is een performantie, omdat de betekenis die daarin verweven wordt, gecreëerd wordt door vertellers en omstaanders: luisteraars, geïnterviewden en de interviewers door (non-)verbale interacties die door middel van technieken en contextualisatie gemedieerd worden (Benjamin 1973 & Cruikshank 1998 geciteerd in Kazu-bowski-Houston 2017, 212). Traumatische conditionering en 'victimisering' dagen de individuele narratieven van het Zelf uit, in de zin dat ze zich presenteren *ten gunste van* hegemonische discoursen en ze, als volgt, internaliseren, bijvoorbeeld het narratief van seksueel exceptionalisme of homonationalisme. LGBTIQ+ asielzoekers zijn daarom dramaturgische *personae* door performantie van identiteit in het surveillantieregime van de Belgische asielprocedure.

In het tweede luik zoom ik dieper in op de bureaucratie van asiel, waar een onderscheid tussen het geschrevene en het orale zich manifesteert. Het geloofwaardigheidsonderzoek echter vereist zware 'bewijslast' die de gepercipieerde geloofwaardigheid van LGBTIQ+ asielzoekers onderbouwt. De vraag of dergelijke toetsing van individuele narratieven aan 'parameters' legitiem is of niet, is hier niet van belang. Toch maak ik van de conclusie gebruik – sprekend vanuit het veld – om ernstige vraagtekens bij de problematische insteek in de asielprocedures van ons land te zetten. Het documentatiesysteem (naar de conceptie van Bear & Mathur 2015) staat ook niet los van de orale overdracht en conversaties in de procedure. Het sociolinguïstische luik in deze studie zet het potentiële gevaar van verkeerdelijk geïnterpreteerde Zelf-narratieven in de verf, terwijl cultuur-specifieke (–en ook sensitieve) kwesties van gender en seksualiteit met zorg en zonder assumpties behandeld dienen te worden.

De bureaucratische machine van asiel manifesteert zich mogelijk als ‘bureaucratische nachtmerrie’ in het geval van LGBTIQ+ asielzoekers. Het gegeven dat ze hun identiteit moeten performeren en hun geloofwaardigheid onderbouwen met documentatiemateriaal en oraal bewijsmateriaal, bevestigt de bureaucratische belichaming van dominante waarden, normen en discoursen omtrent burgerschap, en wie het recht heeft om rechten te hebben (om opnieuw de verwijzing naar Arendt te maken). De discursieve positie van de asielzoeker is ‘machteloos’ en het doolhofachtig Staatsapparaat onthult de aard van het systeem in de natiestaat. De tactieken die LGBTIQ+ asielzoekers moeten bovenhalen om hun Zelf-narratieven te staven, hun geloofwaardigheid te performeren en hun Zelfen te ensceneren, verhullen de politieke realiteit van het asielregime in België.

In de eerste plaats pleit ik in dit onderzoek voor een alternatieve aanpak om te bepalen welke asielzoekende subjecten, op basis van de seksuele oriëntatie of genderidentiteit, erkend ‘mogen’ worden.

Sensibilisering van de medewerkers van de DVZ, het CGVS en Fedasil blijft noodzakelijk. Daarnaast moet bijzondere aandacht worden besteed aan de asielcentra, waar LGBTIQ+ asielzoekers vaak in een homofobe, vijandige omgeving terechtkomen. Deze studie met LGBTIQ+ asielzoekers dwingt mij, als antropoloog, om ‘het alledaagse’ en ‘het normale’ in vraag te stellen, omdat de precariteit waarin de informanten van dit onderzoek leven, hun dagelijkse en procedurele context van het asiel, hen ertoe dwingt om hun identiteit te performeren in complexe overlappende realiteiten. Als seksuele, en soms etnisch-culturele, maar vooral juridisch precaire minderheden zetten LGBTIQ+ asielzoekers vaak een masker op. Niet om hun ‘ware’ identiteit te verbergen, maar om van situatie tot situatie een laag van hun identiteit deels te verhullen, te beschermen en te negotiëren, naargelang de situatie dat verlangt.

Ik sluit de conclusie van mijn onderzoek graag af met een positieve noot. In een gesprek met Hamed, onlangs, vertelt hij me dat hij verplaatst werd naar een centrum in de buurt van Brugge. Onmiddellijk voel en hoor ik zijn vreugdevollere toon aan de lijn. Hij zegt dat hij ‘goesting’ in het leven heeft. Zoiets doet me veel plezier, als onderzoeker, maar ook als vriend. De plaats waar hij nu is, omschrijft hij als mooi. Hij houdt van de stad, maar de natuur bevalt hem minstens evenveel. Toch mist hij wat drukte en menselijk contact. We sluiten ons gesprek af met een hoopvolle blik op zijn toekomst(-igheid).

Het laatste woord

Mijn onderzoek draagt bij tot zowel de academische als publieke debatten over de asiel- en migratieregime in België en de gevolgen daarvan voor het dagdagelijkse bestaan van LGBTIQ+ asielzoekers *on the ground*. Hoewel ik de beperkingen aan mijn etnografisch onderzoek erken, bied ik (her-)nieuw(d)e inzichten over de asielcontext in België en vul ik de academische literatuur met begripsvorming over de nexus van seksuele identiteit, het Zelf, migraties en integratie aan. Zestig jaar na de publicatie van Goffmans werk over impressie management (1959) toon ik met mijn thesis aan dat zijn gedachtegoed nog steeds geactualiseerd kan worden in de hedendaagse context van asiel en migratie. Ik ben er dan ook van overtuigd dat etnografisch onderzoek de specificiteiten van lokale asiel- en migratieregimes, alsook dagdagelijkse geleefde realiteiten, kan blootleggen, in het bijzonder in de homogene systemen van asiel in België.

De logica om asielverzoeken sneller en efficiënter af te handelen, waarmee onze Belgische overheid opereert, staat haaks op de diepgaande, geïndividualiseerde deconstructie van Zelf-narratieven waar LGBTIQ+ asielzoekers het meest van al nood aan hebben. De geleefde dagdagelijkse realiteit is zodanig complex dat snelle en efficiënte afhandelingen de geloofwaardigheid nog meer in diskrediet kunnen brengen.

Bibliografie

Boeken

1. Arendt, Hannah. 1951. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Schocken Books.
2. Bauböck, Rainer & Thomas Faist. 2010. *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
3. Butler, Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Londen en New York: Routledge.
4. Fassin, Didier & Richard Rechtman. 2009. *The Empire of Trauma; An Inquiry Into the Condition of Victimhood*. Princeton (NJ) en Oxford (Engeland): Princeton University Press.
5. Foucault, Michel. 2018. *Discipline, Toezicht en Straf*. Groningen: Historische Uitgeverij Groningen.
6. Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Palo Alto: Stanford University Press. Eerste druk [1975].
7. Gill, Nick & Anthony Good, eds. 2019. *Asylum Determination in Europe: Ethnographic Perspectives*. Londen: Palgrave McMillan.
8. Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York City, NY: Anchor Books.
9. Goffman, Erving. 1996. *Gestichten: De Sociale Situatie van Gedetineerden, Psychiatrische Patiënten en Andere Bewoners van 'Totale Inrichtingen'*. Vertaald door Drs. P. Nijhoff en Drs. G. J. Johannes. Utrecht: Bijleveld. Eerste druk [1963].
10. Hasselberg, Ines. 2016. *Enduring Uncertainty. Deportation, Punishment and Everyday Life*. New York: Berghahn.
11. Peumans, Wim. 2011. *Seks en Stigma over Grenzen Heen: Homoseksuele en Lesbische Migranten in Vlaanderen en Brussel*. Leuven: Acco.

12. Puar, Jasbir. 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham, NC: Duke University Press.
13. Sharma, Aradhana & Akhil Gupta. 2009. *The Anthropology of the State: A Reader*. Hoboken: John Wiley & Sons.

Hoofdstukken uit boeken

14. Arnaut, Karel. 2012. "Making Space for Performativity: Publics, Powers, and Places in A Multi-Register Town Festival (Bondoukou, Côte d'Ivoire)." In *Devising Order: Socio-religious Models, Rituals and The Performativity of Practice*, bewerkt door Bruno Boute & Thomas Småberg. 81 – 102. Leiden: Brill.
15. Bandak, Andreas & Manpreet K. Janeja. 2018. "Introduction: Worth the Wait." In *Ethnographies of Waiting: Doubt, Hope and Uncertainty*, bewerkt door Manpreet K. Janeja & Andreas Bandak. 1 – 40. Abingdon: Routledge.
16. Bendixsen, Synnøve & Thomas Hylland Eriksen. 2018. "Time and the Other: Waiting and Hope Among Irregular Migrants." In *Ethnographies of Waiting: Doubt, Hope and Uncertainty*, bewerkt door Manpreet K. Janeja & Andreas Bandak. 87 – 112. Abingdon: Routledge.
17. Blommaert, Jan & Dong Jie. 2020. "Postscript: When Your Field Goes Online." In *Ethnographic Fieldwork*, bewerkt door Jan Blommaert & Dong Jie. 86 - 98. Bristol: Multilingual Matters.
18. Brennan, Sarah French. 2018. "Queer Futurity and the 'Backward' Muslim: An Anxious Intersection for Queer Muslim Asylum Seekers in the Netherlands." In *Porous Borders, Invisible Boundaries? Ethnographic Perspectives on the Vicissitudes of Contemporary Migration*, bewerkt door Jayne Howell, Deborah R. Altamirano, Faedah M. Totah & Fethi Keles. 27-33. Arlington, VA: American Anthropological Association.

19. Kazubowski-Houston, Magdalena. 2017. "Agency and Dramatic Storytelling: Roving through Pasts, Presents and Futures." In *Anthropologies and Futures: Researching Emerging and Uncertain Worlds*, bewerkt door Juan F. Salazar, Sarah Pink, Andrew Irving & Johannes Sjöberg. 209 – 224. Londen: Bloomsbury Publishing.
20. Middelkoop, Louis. 2013. "Normativity and Credibility of Sexual Orientation in Asylum Decision." In *Fleeing Homophobia*, bewerkt door Thomas Spijkerboer. 154 – 175. Abingdon: Routledge.
21. Meeus, Bruno, Bas van Heur & Karel Arnaut. 2018. "Migration and the Infrastructural Politics of Urban Arrival." In *Arrival Infrastructures and Urban Social Mobilities*, bewerkt door Bruno Meeus, Karel Arnaut & Bas van Heur. 1 – 21. Londen: Palgrave MacMillan.

Academische artikels

22. Akemu, Onajomo & Samer Abdelnour. 2020. "Confronting the Digital: Doing Ethnography in Modern Organizational Settings." *Organizational Research Methods* 23 (2): 296 - 321.
23. Bear, Laura & Nayanika Mathur. 2015. "Remaking the Public Good: A New Anthropology of Bureaucracy." *The Cambridge Journal of Anthropology* 33 (1): 18 – 34.
24. Beneduce, Roberto. 2015. "The Moral Economy of Lying: Subjectcraft, Narrative Capital, and Uncertainty in the Politics of Asylum." *Medical Anthropology* 34 (6): 551 – 571.
25. Blommaert, Jan. 2009. "Language, Asylum and the National Order." *Current Anthropology* 50 (4): 415 – 441.
26. Boellstorff, Tom. 2007. "Queer Studies in the House of Anthropology." *Annual Review of Anthropology* 36: 17 – 35.
27. Bracke, Sarah. 2012. "From 'Saving Women' to 'Saving Gays': Rescue Narratives and Their Dis/continuities." *European Journal of Women's Studies* 19 (2): 237 – 252.

28. Callero, Peter L. 2003. "The Sociology of the Self." *Annual Review of Sociology* 29: 115 – 133.
29. Dhoest, Alexander. 2016. "Identifications, Communities and Connections: Intersections of Ethnicity and Sexuality Among Diasporic Gay Men." *Global Studies in Culture and Power* 23 (2): 174 – 192.
30. Dhoest, Alexander. 2019. "Learning to Be Gay: LGBTQ Forced Migrant Identities and Narratives in Belgium." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45 (7): 1075 – 1089.
31. Eastmond, Marita. 2007. "Stories as Lived Experience: Narratives in Forced Migration Research." *Journal of Refugee Studies* 20 (2): 248 – 264.
32. Fassin, Didier. 2011. "Policing Borders, Producing Boundaries. The Governmentality of Immigration in Dark Times." *Annual Review of Anthropology* 40: 213 – 226.
33. Fassin, Didier & Estelle D'Halluin. 2005. "The Truth From the Body: Medical Certificates as Ultimate Evidence for Asylum Seekers." *American Anthropologist* 107 (4): 597 – 608.
34. Fobear, Katherine. 2015. "'I Thought We Had No Rights' – Challenges in Listening, Storytelling and Representation of LGBT Refugees." *Studies in Social Justice* 9 (1): 102 – 117.
35. Gérard, Philippe & Floris Parrein. 2009. "Seksuele geaardheid: een begrip in het Europese en Belgische vreemdelingenrecht?" *Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht* 4: 291 – 306.
36. Giametta, Calogero. 2018. "Reorienting Participation, Distance and Positionality: Ethnographic Encounters with Gender and Sexual Minority Migrants." *Sexualities* 21 (5 – 6): 868 – 882.
37. Giametta, Calogero. 2020. "New Asylum Protection Categories and Elusive Filtering Devices: The Case of 'Queer Asylum' in France and the UK." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46 (1): 142 – 157.
38. Gibb, Robert & Anthony Good. 2014. "Interpretation, Translation and Intercultural Communication in Refugee Status Determination Procedures in the UK and France." *Language and Intercultural Communication* 14 (3): 385 – 399.

39. Greatrick, Aydan. 2017. "Queer (Im)mobilities and the 'Refugee Crisis': Examining Stakeholder Responses to Sexual Minority Refugees in Turkey." *UCL Migration Research Unit: Working Papers*: 1 – 18.
40. Hage, Ghassan. 2009. "Waiting Out the Crisis: On Stuckedness and Governmentality." *Anthropological Theory* 5: 463 – 475.
41. Hertoghs, Maja & Willem Schinkel. 2018. "The State's Sexual Desires: The Performance of Sexuality in the Dutch Asylum Procedure." *Theory and Society* 47: 691 – 716.
42. Jansen, Sabine & Thomas Spijkerboer. 2012. "De Draaideurkast: Homoseksuele en Transgender Asielzoekers, Discretie en Strafbbaarstelling." *Asiel&Migrantenrecht* 7: 320 – 329.
43. Jansen, Sabine & Thomas Spijkerboer. 2012b. "Say It Loud – en Vlug een Beetje: Homoseksuele en Transgender Asielzoekers, Laat Uit de Kast Komen en Geloofwaardigheid." *Asiel&Migrantenrecht* 9: 456 – 463.
44. Johnson, Toni A.M. 2011. "On Silence, Sexuality and Skeletons: Reconceptualizing Narrative in Asylum Hearings." *Social & Legal Studies* 20 (1): 57 – 78.
45. Jubany, Olga. 2011. "Constructing Truths in A Culture of Disbelief: Understanding Asylum Screening From Within." *International Sociology* 26 (1): 74 – 94.
46. Karimi, Aryan. 2018. "Sexuality and Integration: A Case of Gay Iranian Refugees' Collective Memories and Integration Practices in Canada." *Ethnic and Racial Studies*: 1 – 18.
47. Lee, Edward Ou Jin & Shari Brotman. 2011. "Identity, Refugeeeness, Belonging: Experiences of Sexual Minority Refugees in Canada." *Canadian Review of Sociology* 48 (3): 241 – 274.
48. Lewis, Rachel. 2014. "'Gay? Prove It': The Politics of Queer Anti-Deportation Activism." *Sexualities* 17 (8): 958 – 975.

49. Magalhães, Bruno. 2016. "The Politics of Credibility: Assembling Decisions on Asylum Applications in Brazil." *International Political Sociology* 10: 133 – 149.
50. Mai, Nicola & Russell King. 2009. "Love, Sexuality and Migration: Mapping the Issue(s)." *Mobilities* 4 (3): 295–307.
51. Manalansan, Martin. 2006. "Queer Intersections: Sexuality and Gender in Migration Studies." *The International Migration Review* 40 (1): 224 – 249.
52. Maryns, Katrijn & Jan Blommaert. 2001. "Stylistic and Thematic Shifting as A Narrative Resource: Assessing Asylum Seekers' Repertoires." *Multilingua* 20 (1): 61 – 84.
53. Maryns, Katrijn & Jan Blommaert. 2002. "Pretextuality and Pretextual Gaps: On De/Refining Linguistic Inequality." *Pragmatics* 12 (1): 11 – 30.
54. Maye-Banbury, Angela. 2021. "All the World's A Stage: How Irish Immigrants Negotiated Life in England in the 1950s/1960s using Goffman's Theory of Impression Management." *Irish Journal of Sociology* 29 (1): 32 – 53.
55. Mole, Richard. 2017. "Homonationalism: Resisting National Co-Optation of Sexual Diversity." *Sexualities* 20 (5 – 6): 660 – 662.
56. Mole, Richard. 2018. "Sexualities and Queer Migration Research." *Sexualities* 21 (8): 1268 – 1270.
57. Ortner, Sherry. 1997. "Fieldwork in the Postcommunity." *Anthropology and Humanism* 22 (1): 61 – 80.
58. Psathas, George. 1996. "Theoretical Perspectives on Goffman: Critique and Commentary." *Sociological Perspectives* 39 (3): 383 – 391.
59. Quinn, Neil. 2014. "Participatory Action Research with Asylum Seekers and Refugees Experiencing Stigma and Discrimination: The Experience from Scotland." *Disability & Society* 29 (1): 58 – 70.

60. Raboin, Thibaut. 2017. "Exhortations of Happiness: Liberalism and Nationalism in the Discourses on LGBTI Asylum Rights in the UK." *Sexualities* 20 (5 – 6): 663 – 681.
61. Shuman, Amy & Carol Bohmer. 2014. "Gender and Cultural Silences in the Political Asylum Process." *Sexualities* 17 (8): 939 – 957.
62. Sorgoni, Barbara. 2019. "The Location of Truth: Bodies and Voices in the Italian Asylum Procedure." *Political and Legal Anthropology Review* 42 (1): 161 – 176.
63. Spronk, Rachel. 2018. "Invisible Desires in Ghana and Kenya: Same-sex Erotic Experiences in Cross-sex Oriented Lives." *Sexualities* 21 (5 – 6): 883 – 898.
64. Stryker, Sheldon. 2008. "From Mead to a Structural Symbolic Interactionism and Beyond." *Annual Review of Sociology* 34: 15 – 31.
65. Tillmann-Healy, Lisa M. 2003. "Friendship as Method." *Qualitative Inquiry* 9 (5): 729 – 749.
66. Verhaeghe, Loes. 2019. "To Be or Not to Be Believed: Discoursanalyse van het Geloofwaardigheidsonderzoek Tijdens Asielprocedures van Lesbische, Biseksuele en Transgender Vrouwen." *Masterthesis*, Universiteit Gent. Online beschikbaar: https://www.scriptieprijs.be/sites/default/files/thesis/2019-09/Masterproef_LoesVerhaeghe_JozMotmans_KatrijnMaryns.pdf.
67. Vigh, Henrik. 2008. "Crisis and Chronicity: Anthropological Perspectives on Continuous Conflict and Decline." *Ethnos* 73 (1): 5-24.
68. Waerniers, Rachel & Lesley Hustinx. 2019. "The Labyrinth Towards Citizenship: Contradictions in the Framing and Categorization of Immigrants in Immigration and Integration Policies." *Identities: Global Studies in Culture and Power* 26 (3): 270 – 288.

69. Weston, Kath. 1993. "Lesbian/Gay Studies in the House of Anthropology." *Annual Review of Anthropology* 22: 339 – 367.

Wetteksten, jurisprudentie en openbare rapporten

70. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. Algemene Beleidsnota. Doc 54 2708/ (2017/2018); 4.5 *Kwetsbaarheid centraal stellen*. 19 oktober 2017.

71. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. Wetsontwerp tot invoering van een algemene verblijfsvoorwaarde in de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Doc 54 1901/004 (2015/2016); Artikel 3 §3. 23 juni 2016.

72. Belgisch Staatsblad. Artikel 48/3 §2, Vreemdelingenwet.

73. Belgisch Staatsblad. Artikel 48/3, §4, Vreemdelingenwet.

74. Eriksson, Hjalmar. 2017. *LGBT Asylum Seekers in Sweden: Conceptualising Queer Migration Beyond the Concept of 'Safe Third Country'*. Oxford: An Oxford Research Report. Online beschikbaar: https://oxfordresearch.se/wp-content/uploads/2017/10/LGBT-Asylum-seekers-in-Sweden_Oxford-Research.pdf.

75. HvJ, nr. C-148/13, C-149/13 en C-150/13, A., B. en C. t. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, 02/12/2014.

76. Internationaal verdrag 28 juli 1951 betreffende de status van vluchtelingen, B.S. 4 oktober 1953 (vluchtelingenverdrag).

77. Okladnicoff, Lisa. 2020. *Internationale Bescherming van Holebi's in België – Aanbevelingen en Tips voor een Beter Verloop van de Asielprocedures*. Brussel: Vluchtelingenwerk Vlaanderen. Online beschikbaar: https://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/report510463_0.pdf.

78. Raad van State. Advies 59856/4-2/V van 14/09/2016, Amendement op een wetsontwerp, “Wet tot invoering van een algemene verblijfsvoorwaarde in de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.”
79. United Nations High Commission for Refugees (UNHCR). 2004. *Istanbul Protocol; Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. New York and Geneva: United Nations. Online beschikbaar: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>.
80. United Nations High Commission for Refugees (UNHCR). 2013. *Guidelines No. 9 on Sexual Orientation and Gender Identity Claims; Beyond Proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems*. 37 – 41. Online beschikbaar: <https://www.unhcr.org/protection/operations/51a8a08a9/full-report-beyond-proof-credibility-assessment-eu-asylum-systems.html>.